

RAZISKOVANJE HUMANITARNEGA PRAVA

Zavod
Republike
Slovenije
za šolstvo

RAZISKOVANJE HUMANITARNEGA PRAVA

Avtorji: Jernej Jakelj, Katarina Španić, Marjana Pšeničnik, Špela Marinko-Čeh

Strokovni pregled: dr. Savin Jogan

Fotografije: Mednarodni odbor Rdečega križa

Urednice: Fani Čeh (ZRSŠ), Kristina Nemanič (RKS), Nataša Purkat (Lektor'ca)

Jezikovni pregled: Lektor'ca

Izdal in založil: Zavod RS za šolstvo

Predstavniki: mag. Gregor Mohorčič

Oblikovanje: Kiki Omerzel

Računalniški prelom: Present

Objava na spletnem naslovu:

http://www.ehl.icrc.org/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=96&Itemid=509

Druga izdaja

December 2010

Publikacija ni plačljiva.

Izid publikacije sta sofinancirala Ministrstvo za šolstvo in šport ter Mednarodni odbor Rdečega križa.

ISBN 978-961-234-934-9

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

341.33/.34

RAZISKOVANJE humanitarnega prava [Elektronski vir] / avtorji
Jernej Jakelj ... [et al.] ; urednice Fani Čeh, Kristina Nemanič in
Nataša Purkat ; fotografije Mednarodni odbor Rdečega križa. - 2.
izd. - El. knjiga. - Ljubljana : Zavod Republike Slovenije za
šolstvo, 2010

Način dostopa (URL): http://www.ehl.icrc.org/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=96&Itemid=509

ISBN 978-961-234-934-9

1. Jakelj, Jernej 2. Čeh, Fani

253613824

© Zavod RS za šolstvo, 2010

Vse pravice pridržane. Brez založnikovega pisnega dovoljenja gradiva ni dovoljeno reproducirati, kopirati ali kako drugače razširjati. Ta prepoved se nanaša tako na mehanske (fotokopiranje) kot na elektronske (snemanje ali prepisovanje na kakršenkoli pomnilniški medij) oblike reprodukcije.

KAZALO

Priročniku na pot	5
Uvod	6
Uvodna ura: Predstavitev raziskovanja humanitarnega prava učencem	8
1. učna ura: Človekovo dostojanstvo in priča dogodka	15
2. učna ura: Človekoljubno/humano dejanje in družbeni pritisk	28
3. učna ura: Dilema priče	37
4. učna ura: Temeljna pravila mednarodnega humanitarnega prava	41
5. učna ura: Mednarodno humanitarno pravo in človekove pravice	52
6. učna ura: Prepoznavanje kršitev	64
7. in 8. učna ura: Vojni zločin in sankcioniranje	72
9. učna ura: Humanitarna akcija	86
Dodatna učna ura A: Protiosebne mine	91
Dodatna učna ura B: Otroci vojaki	97
Beseda strokovnjaka	105
Besednjak	126
Igre spodbujanja	132

PRIROČNIKU NA POT

Priročnik je namenjen predvsem vam, spoštovani učitelji, da boste vsebino Raziskovanje humanitarnega prava oplemenitili s svojim strokovnim znanjem in dvignili kakovost vzgojno-izobraževalnega dela na tako raven, ki bo mladim omogočala kakovostno uporabo pridobljenih informacij, znanj ter veščin za odločanje o vrednotah, kot so humanost, solidarnost, pravičnost in odgovornost.

Vsebina priročnika je pripravljena tako, da se teme smiselno povezujejo in nadgrajujejo, kar omogoča, da bodo učenci/dijaki pridobili uporabno znanje za kakovostnejše življenje. Prav zato je pomembno, da vseh devet učnih ur izvedete po vrsti, saj boste le tako zagotovili celosten pogled na pomembnost obstoja in poznavanja mednarodnega humanitarnega prava. V priročnik smo dodali še dodatni učni uri, ki ju lahko izvedete glede na možnost in zanimanje učencev/dijakov.

Za dosego zastavljenih ciljev je izrednega pomena, da vsebine učnih ur izvedete tako, da obravnavano temo učencem/dijakom približate tako, da izhajate iz dogodkov, ki so jih učenci/dijaki neposredno izkusili, ali pa osvetlite aktualni dogodek, na primer večjo naravno katastrofo, spopad, nasilje, nesreče itd. Pomembno je, da pouk poteka po sodobnih didaktičnometodičnih načelih in da učence/dijake nenehno spodbujate k aktivnemu sodelovanju.

Program Raziskovanje humanitarnega prava naj se konča z načrtovanim projektom humane narave, skozi katerega lahko učenci svoje pridobljeno znanje in veščine pretvorijo v prakso.

Fani Čeh

UVOD

O RAZISKOVANJU HUMANITARNEGA PRAVA

KAJ JE RHP?

Raziskovanje humanitarnega prava (RHP) je mednarodni izobraževalni program za mladostnike, stare od 13 do 18 let. RHP je sestavljen iz skupine raziskovanj, katerih cilj je izboljšati razumevanje človekoljubnih tem, ki so povezane s konfliktnimi primeri. S tem prispeva k izobraževanju o svetovnem državljanstvu, spoštovanju pravic in razvoju življenjskih veščin. Raziskovanje humanitarnega prava namreč mlade spodbuja k razumevanju konflikta v širšem smislu in njegovih posledic, pravil, ki veljajo v času oboroženih spopadov, in odgovornosti posameznika. Predvsem pa mlade spodbuja k humanemu in solidarnostnemu angažiranju v vsakodnevem življenju.

ZAKAJ BI SE UKVARJALI Z RHP?

- * Različne oblike nasilja, vključno z oboroženimi spopadi, so v sodobnem svetu izredno pogoste in razširjene v vseh družbah, kar neposredno vpliva na mlade.
- * Mladi so nenehno izpostavljeni bodisi medijskemu poročanju o nasilju bodisi izdelkom za zabavo, ki jih zaznamuje tudi nasilje.
- * Obstoje in spoštovanje pravil v nasilnih primerih sta značilna za vsa društva v zgodovini človeštva – njihovo poznavanje prispeva k razumevanju regulatornih mehanizmov, potrebnih za sobivanje različnih skupin.
- * V postkonfliktnih družbah in v času družbene obnove ima raziskovanje tovrstnih norm in načel pomirjajoč učinek.
- * Vse države sveta morajo spoštovati osnovne norme humanitarnega prava in o njih obveščati svoje državljane. Tako je spoznavanje le-teh del izobrazbe sodobnega državljana.

CILJI RHP

- * Spoznavanje mednarodnega humanitarnega prava in humanitarnih norm, razvijanje zavesti o nujnosti zaščite najbolj ogroženih skupin prebivalstva in omejevanje trpljenja v času oboroženih spopadov in nasilja.
- * Spodbujanje človekoljubnega pogleda na konfliktna primere, ki v središče postavlja spoštovanje človekovega življenja in njegovega dostojanstva.
- * Razumevanje kompleksnosti izvedbe humanitarne akcije in uporabe humanitarnega prava.
- * Spodbujanje zanimanja in odgovornosti za dogajanja na lokalni, nacionalni in mednarodni ravni.
- * Spodbujanje aktivnega sodelovanja v humanitarnih aktivnostih lokalne skupnosti.

METODOLOGIJA IN VEŠČINE

Pred poučevanjem RHP preberite to gradivo, da se boste seznanili s programom. Prvi del vaše naloge je izbrati gradivo in aktivnosti, ki jih želite uporabiti, drugi del pa prepoznati lokalne vire, ki jih lahko uporabite. Raziskovanje je kot veriga, aktivnosti pa kot posamične verige v okviru raziskovanj.

Priročnik je zasnovan na interaktivnih učnih metodah, ki poudarjajo skupno raziskovanje učitelja in učencev. Učenje RHP v obliki delavnic krepi številne akademske in življenjske veščine, kot

so komunikacija, spoštljivo izražanje nestrinjanja, raziskovanje, timsko delo, aktivno reševanje težav, kritično razmišljanje in mnoge druge.

TEME

Raziskovanje humanitarnega prava je sestavljeno iz uvodnega raziskovanja, devetih učnih ur in dodatne učne ure, pri kateri lahko izbirate med temama protiosebne mine ali otroci vojaki. Za celovito razumevanje učencev je pomembno, da ure izvedete v naslednjem zaporedju:

- * Uvodno raziskovanje,
- * Človekovo dostojanstvo in priča dogodka – kaj lahko priča dogodka naredi, da bi zaščitila človekovo življenje in dostojanstvo,
- * Humano dejanje in družbeni pritisk,
- * Dilema priče,
- * Temeljna pravila mednarodnega humanitarnega prava,
- * Odnos med mednarodnim pravom in pravom človekovih pravic,
- * Prepoznavanje kršitev in odgovornost za spoštovanje mednarodnega humanitarnega prava,
- * Vojni zločini in sankcioniranje,
- * Humanitarna akcija,
- * Protiosebne mine,
- * Otroci vojaki.

UČNI MATERIAL

Priročnik vsebuje predlog poteka posamične učne ure z vsemi pripadajočimi gradivi, ki jih učitelj potrebuje za uspešno izvedbo programa. Posamična gradiva so namenjena le učitelju v pomoč, da temo podrobneje spozna in tako lažje izpelje učno uro.

Pomembno je poudariti, da so pri vsaki učni uri navedene tudi dodatne aktivnosti in da ima učitelj popolno svobodo, da učno uro prilagodi svojim potrebam ter okoliščinam, v katerih poučuje.

PREDSTAVITEV RAZISKOVANJA HUMANITARNEGA PRAVA UČENCEM

Uvodna učna ura je **namenjena predstavitvi osnovnih pojmov**, ki jih bodo učenci podrobneje spoznali v nadaljnjih učnih urah. Namen te ure je tudi razumeti razliko in povezavo med mednarodnim humanitarnim pravom (MHP) in raziskovanjem humanitarnega prava (RHP).

Učenci aktivno sooblikujejo pravila komunikacije, ki bodo veljala pri obravnavi RHP; seznanijo pa se še s konceptom »**ni lahkkih odgovorov**«.

CILJI

Učenci:

- * se seznanijo s pojmom mednarodno humanitarno pravo (MHP) in raziskovanje humanitarnega prava (RHP) ter razumejo njun pomen,
- * razumejo, da na nekatera vprašanja v zvezi z MHP ni preprostih odgovorov,
- * sooblikujejo pravila sodelovanja pri učnih urah RHP.

DEJAVNOST V RAZREDU		VSEBINA
U V O D	Učitelj izbere eno izmed naslednjih metod dela: vodeni pogovor, delo s slikovnim gradivom (<i>Priloga 1</i>) ali vir po lastni izbiri. 1	
J E D R O	Učenci se v vodenem pogovoru in po učiteljevi razlagi seznanijo s pojmom MHP in RHP. 2 Učitelj učencem predstavi citate mladih (<i>Priloga 2</i>). 3	<p>Beseda vojna se običajno nanaša na oborožen spopad med najmanj dvema državama. Besedna zveza oboroženi spopad je bolj splošna in vključuje notranje oborožene spopade, kot je na primer <i>državljanska vojna</i>. V tem gradivu se oba pojma – vojna in oboroženi spopad – pojavljata medsebojno zamenljivo.</p> <p>MHP, običajno znano kot vojno pravo, je sistem pravil, katerih namen je v času oboroženega spopada zaščititi osebe, ki niso (več) udeleženci v spopadu, ter omejiti uporabo metod in sredstev vojskovanja.</p> <p>Poznavanje in spoštovanje MHP lahko pomaga omejiti rast nasilja ter uničenje in trpljenje, ki sta posledici oboroženega spopada.</p>

J E D R O	<p>Učitelj učencem predstavi koncept »ni lahkih odgovorov«.</p> <p>4</p> <p>Učitelj z učenci oblikuje pravila sodelovanja pri učnih urah, da bo delo potekalo v prijetnem in ustvarjalnem vzdušju.</p> <p>5</p>	<p>RHP skuša dvigniti zavest glede nujnosti obstoja humanitarnih norm, kajti razumevanje različnih perspektiv spodbuja interese ter občutek odgovornosti za lokalne in mednarodne dogodke.</p> <p>Pri RHP bodo učenci verjetno postavljali vprašanja, na katera celo učitelj težko odgovori, pa ne zaradi pomanjkanja informacij, temveč zato, ker preprostih odgovorov ni.</p>
S K L E P	<p>Učitelj vodi razpravo, v kateri skupaj z učenci povzame temeljne vsebine učne ure.</p> <p>6</p>	<p>RHP je izobraževalni program, ki je namenjen mladim, proučuje pa temeljna pravila in načela MHP.</p> <p>Skupaj oblikovana pravila za sodelovanje se upoštevajo pri vseh učnih urah.</p> <p>Na nekatera vprašanja, ki se porajajo med RHP, ni samo enega pravilnega odgovora oziroma ni preprostih odgovorov. Eden izmed ciljev RHP je pojasniti tudi takšna vprašanja.</p>

1 Učitelj učencem pokaže fotografijo, ki prikazuje vojne grozote, ali jih povabi, naj povedo, na kaj najprej pomislijo ob besedi vojna (*na kaj jih ta beseda spomni*). Učitelj asociacije sproti zapisuje na tablo.

Če se odločite za uporabo slikovnega gradiva, naj učenci z eno besedo povedo, na kaj najprej pomislijo ob pogledu na fotografijo.

2 Učitelj na podlagi asociacij, ki so jih navedli učenci, nadaljuje pogovor.

Predlagana vprašanja:

- * Kaj je vojna? Kaj je oborožen spopad?
- * Katere vojne poznate?
- * Ali je v oboroženem spopadu oziroma vojni dovoljeno vse? Utemeljite odgovor?
- * Zakaj so pravila sploh potrebna? (Možni odg.: pravila vnašajo red, disciplino, zagotavljajo enakost.)

Nato učitelj učencem razloži, da poznamo sistem pravil, katerih cilj je zaščita življenja in človeškega dostojanstva v oboroženih spopadih. Ta pravila so sestavni del MHP. Učitelj učencem pove, da bodo v okviru naslednjih učnih ur raziskovali različne teme, ki se navezujejo na človekoljubna dejanja in si tako širili svoje znanje ter razvijali življenjske veščine.

- 3 Učitelj predstavi učencem posamezne citate mladih ljudi po svetu o tem, zakaj se učiti o MHP. Predlagani pristop: Vsak citat zapišite na svoj listič in lističe razdelite nekaterim učencem, ki naj nato na glas preberejo citat in ga prilepijo na plakat *Glasovi mladih ljudi*, zakaj raziskovati MHP.
- 4 Z učenci določite prostor v učilnici, kamor boste zapisovali vprašanja, na katera v tistem trenutku ne boste našli odgovora (npr.: *Zakaj preprosto ne prepovemo vojn? ali Kdo bo prisilil ljudi, da spoštujejo taka pravila?*). Odgovori na nekatera vprašanja so lahko zapleteni. Povejte učencem, da se boste tem vprašanjem posvetili v naslednjih učnih urah.

Seznam vprašanj naj bo na vidnem mestu. Po potrebi ga v učnih urah dopolnjujte. K posameznim vprašanjem na tem seznamu se lahko po potrebi vračate v naslednjih učnih urah.

- 5 Da bi učenci svobodno in sproščeno delili svoja mnenja, prepričanja in izkušnje s svojimi sošolci ter da bi raziskovanje humanitarnega prava resnično doseglo svoj namen, se z učenci dogovorite in skupaj z njimi oblikujte pravila, ki bodo pripomogla k prijetnejšemu in ustvarjalnejšemu vzdušju v razredu. Pravila je smiselno zapisati na plakat in jih obesiti na vidno mesto v razredu. Pri tem je pomembno poudariti, da nikomur ni treba govoriti, če mu je neprijetno ob vprašanjih, o katerih razpravljate, izpostavite pa predvsem dve pravili:

- * **pozorno poslušaj druge in počakaj, dokler ne končajo;**
- * **lahko se ne strinjaš s pogledi drugih, vendar bodi spoštljiv do drugih učencev in njihovega mnenja.**

- 6 Učitelj z učenci ponovi, kaj je namen raziskovanja MHP, s kakšnim namenom je pripravil koncept »ni lahkih odgovorov« in ponovi pravila, ki jih je oblikoval skupaj z učenci.

Porušeno pokopališče. Bejrut, Libanon, 1982. Foto: MORK/Luc Chessex.

Prihod beguncev v Nong Čan, Tajska, 1980. Foto: MORK/Jean-Jacques Kurz.

ZAKAJ SE UČITI O MEDNARODNEM HUMANITARNEM PRAVU? GLASOVI MLADIH LJUDI

Maroko

»Naučila sem se videti človeško stran v vsakomer, tudi v svojem sovražniku.«

Čile

»/.../ da postanemo občutljivi na vojno.«

»/.../ da bi bolje vedeli, kaj se dogaja v drugih deželah.«

»/.../ ker bi moral vsak človek vedeti, kakšne so njegove pravice.«

»/.../ ker zadeva vse nas.«

Džibuti

»/.../ ker je mladost čas, ko se nam odprejo oči in postanemo dovzetni za načela mednarodnega humanitarnega prava.«

»/.../ za prihodnost.«

Egipt

»/.../ zato, da bo naslednja generacija vedela zanj.«

»/.../ ker je v interesu države, da se o tem učimo.«

»/.../ ker bo njegovo poznavanje pripravilo človeško bitje, da bo sočutno in usmiljeno.«

»/.../ zato, da se bo ta zakon lahko izpolnjeval, če pride do vojne.«

»/.../ zato, da bomo poznali svoje pravice in odgovornosti.«

Izrael

»/.../ so stvari, za katere je pomembno, da jih poznaš kot posameznik.«

»/.../ da boste vedeli, da velja zakon, ki prepoveduje mučenje vojnih ujetnikov.«

»/.../ da bi nam, najstnikom, lahko pomagal pri naših malih vojnah v življenju.«

»/.../ zato, da bo na tem svetu ostalo nekaj zaupanja.«

Malezija

»/.../ ker bomo pozneje odrasli in podpirali zakon.«

»/.../ ker smo bodoči vodje v vojni; če se zakona ne bomo naučili v mladosti, se ga ne bomo mogli niti v času vojne.«

Norveška

»/.../ ker smo generacija, ki bo naletela na enake težave kot prejšnja generacija.«

Palestinska nacionalna oblast

»/.../ ker adolescenti oblikujejo svoje osebnosti, mnenja, sposobnosti in vedenje.«

»/.../ ker v človeku spodbuja duh miru in zmanjšuje duha vojne – a če učitelji sami tega zakona ne uporabljajo v praksi, ga ne bi smeli učiti.«

»/.../ ker v svoji starosti postavljamo veliko vprašanj in želimo vedeti, kaj je prav in kaj ne.«

»/.../ adolescenti bodo odrasli in vodili državo; učenje v mladih letih je kot klesanje v kamen, to bo ostalo.«

Senegal

»/.../ ker je pomembno vedeti, da vojaki nimajo pravice početi vsega.«

»/.../ ker smo jutrišnji odrasli.«

»/.../ ker bomo pozneje lahko o njem učili svoje otroke.«

Tajska

»/.../ da se zaščitimo.«

»/.../ da vemo, kakšne pravice imajo civilisti med vojno.«

Združene države Amerike

»/.../ zato, ker bi morali vedeti, kaj storiti, če bi se kdaj koli znašli v taki situaciji.«

»/.../ da vemo, kaj se dogaja, in da lahko temu nasprotujemo.«

ČLOVEKOVO DOSTOJANSTVO IN PRIČA DOGODKA

Učna ura se usmerja predvsem na zgodbe o običajnih ljudeh, ki so v času vojne ali nasilja ukrepali, da bi zaščitili življenje in dostojanstvo tistih ljudi, ki jih v običajnih okoliščinah ne bi ščitili. Pomagali so, čeprav so tvegali življenje oziroma kljub osebni izgubi.

CILJI

Učenci:

- * opredelijo pojma človekovo dostojanstvo in priča dogodka,
- * se zavedajo vpliva, ki ga ima priča dogodka na dejanja drugih ljudi.

DEJAVNOST V RAZREDU		VSEBINA
U V O D	Učitelj vodi razpravo, v kateri učenci ob fotografijah (<i>Priloga 1</i>) ugotavljajo, kaj je človekovo dostojanstvo. 1	Učiteljem se priporoča, da lahko ob predloženih fotografijah uporabijo tudi fotografijo iz vsakdanjega življenja – brezdomec ipd.
	Učenci, razporejeni v manjše skupine, opredelijo pojem človekovo dostojanstvo. 2	Človekovo dostojanstvo (z nepravnega vidika) je vrednost ali čast vseh ljudi, ne glede na narodnost, raso, versko ali politično prepričanje, družbeni razred in druge skupinske ali osebne lastnosti.
J E D R O	Učenci delajo z besedilom (<i>Priloga 2</i>). 3	
	Učitelj vodi razpravo o prebranem besedilu, v kateri učenci opredelijo pojem priča dogodka. 4	Priča dogodka je oseba, navzoča pri dogodku, ki ogroža življenje ali dostojanstvo drugih. Priča dogodka se lahko odloči, da posreduje ali ne.
S K L E P	Učitelj vodi razpravo, v kateri skupaj z učenci povzame temeljne vsebine učne ure (<i>Priloga 3</i>). 5	Priče dogodka so posamezniki, ki v času nasilja lahko delujejo za zaščito življenja in človekovega dostojanstva ljudi, ki jih navadno ne poznajo. Priče dogodka pogosto ukrepajo, kljub možnemu osebnemu tveganju ali osebni izgubi. Družba pozna veliko posameznikov, ki so se po vsem svetu uprli nehumanim dejanjem, da bi zaščitili ranljive ljudi.

1 Z učenci se najprej pogovorite o primerih iz vsakdanjega življenja, v katerih je bilo ogroženo človekovo dostojanstvo (*npr.: obnašanje opite osebe, ustrahovanje ali zasmehovanje sošolca, zasmehovanje starejše osebe* idr.). Nato z učenci poiščite primere ogrožanja človekovega dostojanstva v času oboroženega spopada ali se o tem pogovorite ob fotografijah.

Predlagana vprašanja:

- * Kako se počuti oseba, katere človekovo dostojanstvo je ogroženo?
- * Kdo je, v posameznem primeru, ogrožal človekovo dostojanstvo?
- * Kako oboroženi spopad vpliva na človekovo dostojanstvo civilistov in oboroženih oseb?
- * Zaradi česa posameznik ali skupina ponižuje, zasmehuje sočloveka?

2 Učenci po skupinah zapišejo definicijo *človekovega dostojanstva*, ki jo nato skupaj oblikujete in zapišete na tablo.

3 Učenci proučijo zgodbo. Predlagani pristopi:

- * Učencem na glas preberite zgodbo *Sama na klopi* in se ustavljajte na označenih mestih. Sproti se pogovorite o mnenju in predlogih učencev glede tega, kaj bi morali udeleženci zgodbe storiti v nadaljevanju.
- * Učenci zgodbo *Sama na klopi* najprej preberejo, nato jo prikažejo z igro vlog.
- * Učenci po skupinah preberejo različne zgodbe in jih predstavijo učencem iz druge skupine.

4 Z učenci se pogovorite o prebrani zgodbi, skupaj oblikujte definicijo *priča dogodka* in jo nato zapišete na tablo.

Predlagana vprašanja:

- * Kako je bilo ogroženo življenje ali človekovo dostojanstvo v danem primeru?
- * Kdo so bile priče dogodku in kako so ravnale?
- * Kakšna so bila tveganja in posledice za priče dogodkov?
- * Kako je ukrepanje priče dogodka vplivalo na razvoj dogodka (takoj oziroma pozneje)?

5 Naključno izbrani učenci preberejo citate, ki jih nato povežejo s prebranimi zgodbami in dogodki iz vsakdanjega življenja.

DODATNE DEJAVNOSTI

a) Dodatne aktivnosti/vprašanja:

- * Poiščite različne zgodbe iz zgodovine, legend in literature, da bi našli primere prič dogodkov, ki so ukrepale, da bi zaščitile nekoga, ki jim ga sicer ni bilo treba zaščititi. Učenci lahko nato narišejo strip, naredijo plakate ipd.
- * Zberite pregovore in reke s humanitarno vsebino ter jih interpretirajte.

b) Dodatno tekstovno gradivo:

- * Po bitki,
- * Izpostavljanje priče dogodka,
- * Korak za korakom,
- * Vaščani omilijo trpljenje v taboriščih.

Ujetnik z zavezanimi očmi. Uporniki so zajeli vojaka iz Malija, edinega preživelega v napadu na Toukemet. Usoda tega ujetnika je odvisna od ukaza, ki ga bo nadrejeni izdal svojim možem. Foto: MORK/Raymond Depardon/Magnum Photos.

Pohod ujetnikov. Kolona ujetih vojakov, ki so jih zajeli pripadniki Ljudske osvobodilne vojske, Laos. Usoda teh ujetnikov je odvisna od ukazov, ki jih vojaki prejmejo. Foto: MORK.

SAMA NA KLOPI

V nekaterih, zlasti južnih državah ZDA so do leta 1954 veljali zakoni, ki so črnim otrokom in mladini prepovedovali šolanje skupaj z belci – v veljavi je bilo rasno ločevanje otrok. Šole za temnopolte so prejemale manj denarne podpore, pogosto jim je zmanjkovalo denarja za popravila in osnovne potrebščine. Leta 1954 je vrhovno sodišče ZDA ta zakon odpravilo.

Arkansas je država na jugu ZDA. Little Rock je največje in glavno mesto. Ob koncu 50. let prejšnjega stoletja je bilo 22 odstotkov prebivalcev temnopolnih. Guverner Arkansasa se je odločil nasprotovati odločitvi Vrhovnega sodišča, da se odpravi rasno ločevanje otrok in se šole belcev odpre tudi temnopolnim otrokom. Izjavil je: »Kri bo tekla po ulicah, če bodo črnski otroci poskušali vstopiti v osrednjo gimnazijo!«

Šolski odbor v mestu Little Rock je načrtoval drugače: leta 1957 je osrednja gimnazija, namenjena samo belcem, sprejela devet temnopolnih učencev. Elisabeth Eckford je bila ena izmed njih. Člani šolskega odbora so prosili starše teh učencev, naj svojih otrok ne spremljajo v šolo; bali so se namreč, da bi s tem izzvali jezo množice belcev. Zato so uredili vse potrebno, da bi vseh devet učencev spremljal odvetnik. Elisabeth za ta dogovor ni vedela in se je v šolo odpravila sama. Ko je stopila z avtobusa, je zagledala množico jeznih belcev in na stotine vojakov, ki jih je poslal guverner, da bi temnopolnim učencem preprečili vstop v šolo. Elisabeth pa tega ni vedela in je menila, da bo varna, če bo prišla do šole, kjer so bili vojaki.

Množica mi je začela slediti in me zmerjati. Naenkrat so se mi začela šibiti kolena in spraševala sem se, ali mi bo sploh uspelo. To je bila najdaljša ulica, ki sem jo kadar koli prehodila. Vendar pa me ni bilo preveč strah, ker sem bila prepričana, da me bodo vojaki zaščitili. Ko sem prišla do šole, sem stopila pred vojaka, ta pa je le gledal naravnost predse in se ni umaknil, da bi me spustil mimo. Nisem vedela, kaj naj storim. Ravno takrat je neki drugi vojak spustil mimo nekaj belih učencev. Ko sem se skušala preriniti mimo njega, je dvignil svoj bajonet.

Nekdo je začel vpiti: »Obesite jo! Obesite jo!« Skušala sem najti prijazen obraz. V oči sem pogledala starejšo gospo, a me je pljunila. Ozrla sem se vzdolž ulice in zagledala klopi; stekla sem do klopi in sedla nanjo.

Nekateri iz množice so sledili Elisabeth do klopi in vpili: »Zvlecite jo do drevesa!« kot bi jo želeli obesiti. Medtem ko je Elisabeth nekaj trenutkov, ki so se ji zdeli cela večnost, sedela na klopi, se je skozi množico prebila bela ženska po imenu Grace Lorch in spregovorila z Elisabeth. Ta je počasi dvignila pogled in se zazrla v tujko. Nato je vstala. Ženska je stopila tesno k njej in jo spremila do avtobusne postaje. Elisabeth je stopila na avtobus in tako sta ušli množici.

Prirjeno po Juan Williams, Pogled na nagrado: Ameriška leta državljanskih pravic 1954–1965, Penguin Books, New York, 1987.

CITATI

Priče imajo lahko močan vpliv. Lahko določijo pomen dogodkov in druge spodbudijo k sočutju ali k ravnodušnosti.

Psihološke raziskave kažejo, da lahko že odklon le enega posameznika od večinskega obnašanja skupine močno zmanjša soglasnost in sprejemljivost drugih. V nujnih primerih se verjetnost pomoči precej poveča, kadar ena priča reče, da je položaj resen, ali naroči drugim, naj ukrepajo.

Celo na obnašanje vlad lahko močno vplivajo očitvidci, posamezniki, skupine ali druge vlade.

Ervin Staub, Korenine zla

Naša ravnodušnost do zla nas dela soodgovorne za zločine.

Egil Aarvik, dobitnik Nobelove nagrade za mir leta 1986

PO BITKI

Dne 24. junija 1859 sta se avstrijska in francoska armada spopadli pri Solferinu, mestu v severni Italiji. Po šestnajstih urah boja je 36 tisoč mož obležalo mrtvih ali ranjenih. Čeprav se je moč orožja do takrat že zelo povečala, se zmožnost, da bi poskrbeli za ranjence, ni spremenila.

Zvečer po bitki je Henry Dunant, mlajši švicarski državljani, prišel v Solferino z nalogo, ki ni bila povezana z bitko. Dunantovo podjetje je propadalo in menil je, da bi mu francoski cesar lahko pomagal. Ker je vedel, da bi vojna lahko cesarja pripeljala na to območje, je upal, da bi se lahko srečal z njim. Srečal pa se je s posledicami bitke. Nekaj njegovih spominov:

Tišino in mir noči so parali stoki in ječanje, pridušeni vzdih trpljenja in obupa. Srce parajoči glasovi in klici na pomoč. Ko je vzšlo sonce, so telesa vojakov in konj prekrivala bojišče. Ubogi ranjenci so bili svinčeno blede in izčrpani. Nekateri s široko odprtimi ranami so že kazali znake okužbe in so kar noreli od bolečin. Prosili so, naj jih odrešimo muk. Pomanjkanje vode je bilo vse bolj pereče; jarki so bili izsušeni in vojaki so lahko našli le onesnaženo in smrdljivo vodo.

Ko je Dunant taval med ranjenimi vojaki, ki so ga prosili za vodo, je spoznal, kako malo pozornosti so jim namenjali drugi ljudje. Zbral je skupino okoliških žena in jih organiziral v skupine, da so ranjencem prinesle vodo in hrano. Pripravil jih je, da so umile krvaveča in z mrčesom pokrita telesa, tako da so lahko obvezali rane, v cerkvi je organiziral preprosto poljsko bolnišnico, zbral je platno za obveze in prinesel hrano ter zdravila iz okoliških krajev. Dečkom je naročil, naj v vedrih prinašajo vodo, privabil je turiste, novinarja, grofa in izdelovalca čokolade in kmalu so ti ljudje prevezovali rane, nosili vodo, pisali pisma družinam umirajočih. Kot je opazil Dunant, so vsi pomočniki pozabili na narodnost vojakov, ki so jim pomagali; vsi so bili zdaj bratje – tutti fratelli.

Dunant je prišel do 20-letnega poročnika, ki je imel kroglo v levi strani telesa in je vedel, da bo kmalu umrl zaradi svojih poškodb. Mladeniču je dal malo vode, ta se mu je zahvalil in mu s solzami v očeh rekel: »Oh, gospod, ali bi lahko pisali mojemu očetu, naj potolaži mojo mamo.« Dunant je pisal njegovim staršem. To je bila edina vest, ki sta jo prejela od sina.

Dunantovo podjetje je pozneje propadlo. Dogodki tistega dne so mu preprečili, da bi se srečal s cesarjem. Napisal pa je knjižico *Spomin na Solferino*, v kateri je opisal vse, kar je videl tistega dne, ter dodal preprost predlog:

Ali ne bi bilo mogoče že v času miru oblikovati društev za pomoč in podporo, ki bi pomagala ranjenecem med vojno in bi v njih sodelovali predani in dobro usposobljeni prostovoljci?

Knjiga je prispevala k ustanovitvi Odbora za pomoč ranjenim med vojno, ki se je razvil in postal mednarodni odbor Rdečega križa. Njegova vizija je pripeljala tudi do razvoja društev Rdečega križa in Rdečega polmeseca povsod po svetu.

IZPOSTAVLJANJE PRIČE DOGODKA

Aprila 1993 se je južnoafriški boj proti apartheidu bližal zmagovitemu koncu, in to brez preli-vanja krvi, ki so se ga bali in pričakovali. Nelsona Mandelo, predsednika Afriškega narodnega kongresa (ANK), v svetu priznanega kot duhovnega voditelja tega boja, so po 27 letih izpustili iz zapora in s predsednikom F. W. de Klerkom se je pogajal o prehodu na vladavino večine.

Dne 10. aprila je bil umorjen Chris Hani, spoštovani voditelj ANK. Ustrelili so ga iz bližine pred njegovim domom v Boksburgu, v Johannesburgu. Storilci so priznali, da so Hanija izbrali zato, ker bi njegova smrt najbolj verjetno potisnila deželo v kaos in tako omogočila desničarjem, da prevzamejo oblast.

Predstavljamo odlomek o Mandelovem odzivu na ta dogodek iz njegove avtobiografije:

Chrisova smrt je bila udarec za gibanje in zame osebnostno. Bil je velik junak med mladimi v Južno-afriški republiki, človek, ki je govoril njihov jezik in ki so ga poslušali. Če bi kdor koli lahko prepričal neposlušno mladino, da sprejme rezultat pogajanj, je bil to Chris.

Država je bila ranljiva. Skrbelo nas je, da bi smrt Chrisa Hanija lahko sprožila rasno vojno, če bi mladi sklenili, da bi moral njihov junak postati mučenec, za katerega bi dali svoja življenja ... Umor je bil dejanje norega obupa, poskus, da bi ustavili pogajanja.

Vendar je istega dne neka ženska klicala na policijo in sporočila registrsko številko morilčevega avtomobila. Izkazalo se je, da je bila belka. Mandelo so prosili, naj ima tisti večer govor za državl-jane po radiu. V svoji avtobiografiji je zapisal, kar je rekel:

Rekel sem, da procesa miru in pogajanj ne smemo zaustaviti. Z vso svojo avtoriteto sem rekel: Pozi-vam vse naše ljudi, naj ostanejo mirni in počastijo spomin na Chrisa Hanija tako, da ostanejo disci-plinirana sila in moč miru ... Nocoj se iz najglobljega dela svojega bitja obračam na vsakega Južno-afričana, črnega in belega. Belec, poln predsodkov in sovraštva, je prišel v našo deželo in zagrešil tako umazano dejanje, da se naš celotni narod zdaj opoteka na robu katastrofe. Belka /.../ pa je tve-gala svoje življenje zato, da zdaj vemo, kdo je bil storilec, in lahko sodimo temu morilcu.

Umor ni prinesel kaosa in rasne vojne. Mirovni proces in pogajanja so se nadaljevali.

Prerejeno po: Nelson Mandela, Dolga pot do svobode: Avtobiografija Nelsona Mandele, Back Bay Books, Little, Brown and Company, Boston, 1994.

KORAK ZA KORAKOM

Ko je nacistična Nemčija med drugo svetovno vojno zasedla Poljsko, so okupacijske sile vsilile svojo politiko zaslužjenja in pobijanja Židov. Ljudem, ki so na Poljskem pomagali in skrivali Ži-de, je grozila smrt. Nekateri so obesili na javnih trgih kot svarilo drugim. Kljub vsemu so se ne-kateri odločili, da bodo pomagali rešiti Žide. Stefa, katoliška tovarniška delavka, je storila izjemno dejanje, da bi rešila tujko.

Leta 1942 je Laminski, policist, ki je deloval v poljskem odporniškem gibanju, prosil Stefinega moža Jerzyja, da bi za nekaj dni skrival židovsko dekle Ireno. Par je zanjo pripravil skrivališče v svo-

jem enosobnem stanovanju. »Nekaj dni« se je raztegnilo na teden, nato je teden postal mesec. Po nekaj mesecih je Jerzy zahteval, naj Irena odide, a Stefa je vztrajala, naj ostane skrita pri njiju. V jezi je Jerzy zapustil stanovanje in prisegel, da bo povedal nacistom, da Stefa skriva Ireno.

Kaj je storila Stefa?

Poklicala sem Laminskega in šel se je pogovoriti z mojim možem. Jerzyju je rekel: »Tu je moja pištola; če boš izdal Stefo in Ireno, ne boš živel dlje kot pet minut. Prva krogla bo končala v tvoji glavi.« Po tem se moj mož ni več vrnil. Tako se je končal moj zakon, a policist Laminski nama je še naprej pomagal.

Ali se je Stefa zavedala, v kakšni nevarnosti je sama?

Seveda sem vedela. Vsi smo vedeli, kaj se lahko zgodi nekomu, ki skriva Žide. Irena mi je rekla: »Prav gotovo sem ti v breme, odšla bom.« A sem ji odgovorila: »Do zdaj si bila tukaj in uspelo nama je, zato nama bo morda uspelo do konca. Kako se lahko predaš?« Vedela sem, da je ne morem pustiti.

Leta 1944 so se prebivalci Varšave uprli nacistični okupaciji, a jim ni uspelo. Za povračilo so nacisti evakuirali vse civiliste, razen mater z majhnimi otroki. Za Ireno, ki bi jo prepoznali kot Židinjjo, čeprav je vedno nosila prevezo čez obraz, je izselitev pomenila gotovo smrt. Ko je spoznala, v kakšni nevarnosti sta, je Stefa sprejela težko odločitev. V joku je povedala konec svoje zgodbe.

Ko so nas prišli izseliti, sem rekla Ireni, naj vzame mojega otroka. Rekla sem ji: »Skušala bom ostati s tabo. Če se izgubim, poskrbi zanj, kot da je tvoj.« Ko jo je nemški oficir videl z otrokom, ji je rekel, naj se vrne v stanovanje. Nekako so tudi meni dovolili, da sem šla z njo.

Kako je Stefa lahko tvegala, da bi izgubila otroka?

Vedela sem, da bi Irena dobro poskrbela zanj. Poleg tega nihče ni vedel, kaj bi se lahko zgodilo z mano. Tudi jaz bi lahko umrla.

Evakuacija – vzeti ljudem dom in jih poslati v taborišča.

Odporniško gibanje – ljudje, ki so skrivaj delovali proti nacističnim gospodarjem in jih skušali prepoditi iz države.

Prerejeno po Nechama Tec, Ko je svetloba predrla temo, Oxford University, New York, 1986.

VAŠČANI OMILIJO TRPLJENJE V TABORIŠČIH

Batković, Bosna in Hercegovina, 24. januar 1993

Vse poletje lani so se avtobusi in tovornjaki, polni muslimanskih in hrvaških ujetnikov, valili po ozkem kolovozu mimo kmetije Ilije Gajića. Vojska se nikoli ni posvetovala z vaščani, preden je postavila taborišče v barakah državnega skladišča žit. Gajić se je bal, da se najhujša zgodovina Balkana spet ponavlja.

»Koncentracijska taborišča nikoli nikomur ne prinesejo ničesar,« je dejal 62-letni Srb, ki je vodja zbora vaščanov v svoji vasi s štiri tisoč prebivalci. »Slabo sem se počutil, ko sem opazoval vse skupaj.«

Ko so počasi prihajala poročila o pretepanjih in pobojih, se je skupaj z drugimi voditelji v vasi odločil za protest. Njegova zgodba je ena od neizpovedanih zgodb te nepopustljivo krute vojne – zgodba o Srbih, ki so sami tvegali, da bi izboljšali pogoje za sodržavljanje.

»Želeli smo pokazati gesto dobre volje. Hoteli smo, da z njimi ravnajo tako, kot bi mi želeli, da druga stran ravna z našimi ujetniki,« je rekel.

V zgodnjem septembru je Gajić vodil delegacijo na bližnji vojaški štab v Bjelini in zahteval, naj zamenjajo tiste stražarje, ki so pretepali ujetnike. »Niso bili iz naših krajev. Imeli so žrtve v svojih družinah in so se zato hoteli maščevati nad ujetniki,« je rekel Gajić. »Zato smo oblasti prosili, naj jih zamenja z domačimi.«

Vojaško poveljstvo najprej ni hotelo povedati niti tega, kdo je odgovoren za taborišče, se spominja. Ton pogovorov se je zaostрил. Nekdo iz delegacije je rekel vojaškemu poveljniku: »Nočemo Jasenovca,« kot spomin na koncentracijsko taborišče, ki so ga hrvaški fašisti ustanovili med drugo svetovno vojno in v katerem je umrlo na tisoče Srbov, Židov in Romov.

»Vsak dober človek bi to rekel,« pravi Gajić. »Nismo hoteli, da bi vas krivili za kar koli, kar se je dogajalo. Hoteli smo rešiti dober glas vasi.«

V navzočnosti stražarjev so ujetniki še vedno neradi spregovorili o krutostih iz prejšnjega obdobja. Vendar so potrdili trditve izpuščenih ujetnikov o pretepanjih z lesenimi palicami, neustavljivi driski zaradi nemogočih sanitarnih pogojev in izpopolnjenih ukanah, ki so jih razvili, da bi prepričali obiskujoče delegacije, da v taborišču ni nikogar pod 18 ali nad 60 leti.

Po pričevanju ujetnikov je do septembra umrlo vsaj 20 ljudi, in to zaradi pretepanja ali slabega ravnanja, vendar so se pogoji znatno izboljšali po posredovanju vaščanov.

Pogoji so ostali slabi, vendar gre zdaj več sto ujetnikov na delo šest dni v tednu v bližnjo tovarno, kjer dobijo boljšo malico, čeprav delajo brez plačila. Ujetniki pohvalijo paznike in ti so pohvale veseli. »Čutimo, da nam ni treba pretepati ujetnikov,« je rekel Dragolić, eden od novih lokalnih paznikov. »Pogovarjamo se z njimi.« Zdaj imajo v vsaki baraki celo televizor in za novo leto so stražarji prinesli ujetnikom steklenice slivovke.

»Menim, da Srbi nismo tako slabi, kot bi vsi radi prikazali, da smo,« je rekel Gajić. »Najverjetneje so za to dokazi tudi drugje, ne samo v Batkoviću.«

Vir: Roy Gutman, Priča genocida, Macmillan, London, 1993.

SAMA NA KLOPI

Arkansas je država na jugu Združenih držav Amerike. Little Rock je njeno glavno in hkrati največje mesto. Ob koncu 50. let prejšnjega stoletja je bilo 77 odstotkov prebivalcev belcev in 22 odstotkov temnopoltih oziroma afriško-ameriškega rodu.

Pred letom 1954 je bilo v južnih državah ZDA v večini šol v veljavi rasno ločevanje otrok. Afriško-ameriški otroci niso smeli hoditi v iste šole kot belci. Na splošno so šole za temnopolte otroke prejemale manj finančne podpore kot šole za bele otroke. Pogosto jim je zmanjkovalo denarja za popravila in osnovne potrebščine. Leta 1954 je Vrhovno sodišče Združenih držav razsodilo, da je rasno ločevanje šol nezakonito. Sodišče je razsodilo, da se morajo »šole samo za belce« odpreti tudi za učence afriško-ameriškega rodu »z vso preudarno hitrostjo«.

Dogodki, ki so pripeljali do zgodbe: Da bi spoštovali razsodbo Vrhovnega sodišča, je svet šole v Little Rocku razglasil, da mestna gimnazija »samo za belce« sprejema tudi temnopolte učence. Na prvi šolski dan septembra 1957 se je devet afriško-ameriških učencev nameravalo vpisati na osrednjo gimnazijo v Little Rocku. Na sestanku dan pred začetkom šole je šolski nadzornik povedal staršem afriško-ameriških učencev, da jih ne bodo mogli zaščititi, če bodo spremljali svoje otroke v šolo. Guverner Arkansasa je zaradi nevarnosti nasilnih izbruhov v Little Rock poslal narodno gardo (vojaške sile, ki jih nadzoruje državna vlada). Narodna garda je preprečila afriško-ameriškim učencem, da bi vstopili v šolo. Okrog šole se je zbrala tudi velika množica belcev, da bi otrokom preprečila vstop.

Viri: www.funkandwagnalls.com, Daniel Boorstin in Brooks Kelley z Ruth Boorstin, Zgodovina Združenih držav, Ginn and Company, Lexington, MA 1981, www.ingoplease.com, Daisy Bates, Dolga senca Little Rocka, David McKay, New York 1962.

PO BITKI

Solferino je majhno mesto v današnji severni Italiji. Čeprav uporabljajo ljudje na italijanskem polotoku isti jezik in kulturo, Italija vse od padca rimskega imperija do leta 1860 ni bila enotna država. Polotok je bil razdeljen na številne kneževine, ki so bile pogosto pod nadvlado svojih močnejših sosed, predvsem Francije in Avstrije. Čeprav sta si te dve državi skušali podrediti severno Italijo, večina ljudi, ki so živeli v mestu Solferinu in v okoliških vaseh, niso bili niti Francozi niti Avstrijci.

Francoska revolucija in obdobje, v katerem je Francija nadzorovala severno Italijo, je podžgalo gibanje za združeno italijansko državo, osvobojeno tuje nadvlade. To gibanje se je končalo s številnimi upori v letu 1848. Vsi upori so propadli in avstrijske sile so okupirale večino severne in osrednje Italije. Edino območje italijanskega polotoka, ki je ohranilo nekaj neodvisnosti, je bilo kraljestvo Piemont, ki je obsegalo tudi Sardinijo, vladal pa mu je kralj Viktor Emanuel II.

Dogodki, ki so pripeljali do naše zgodbe: Sredi 19. stoletja sta Piemont in Francija oblikovala vojaško zvezo. Njun načrt je bil, da bi Avstrija Piemontu napovedala vojno, tako da bi Francija lahko prišla na pomoč kraljevini. Ta načrt je bil uspešen in Avstrija je leta 1859 napovedala vojno. V bitki pri Solferinu sta se združeni francoska in sardinska vojska pod vodstvom Napoleona III.

spopadli z avstrijsko armado cesarja Franca Jožefa I. Dne 24. junija 1859 se je približno 300 tisoč lačnih vojakov, izmučenih od dolgih dni pospešenih pohodov, ves dan spopadalo v mestu Solferino in njegovi okolici, dokler niso Avstrijci poskusili z obupanum umikom. Ravnina, na kateri se je odvijala bitka, se je zaradi hudega dežja spremenila v blatno brozgo, v katero so se ugrezale in opotekale noge vojakov in konjska kopita. Naslednje jutro, ko so radovedneži prišli, da bi pogledali opustošenje, so bila tla prekrita s tisoči mrtvih in umirajočih vojakov.

Viri: www.infoplease.com, www.FunkandWagnalls.com, Britanska enciklopedija, Caroline Moorehead, Dunant's dream: Vojna, Švica in zgodovina Rdečega križa, Carrol & Graf Publishers, Inc., New York, 1998.

IZPOSTAVLJANJE PRIČE DOGODKA

V Južnoafriški republiki, na južni konici afriške celine, živi 43,5 milijona ljudi. Do leta 1652, ko so Nizozemci ustanovili kolonijo, je celotno območje naseljevalo le nekaj afriških plemen. Leta 1814 so Angleži premagali Nizozemce in prevzeli nadzor nad regijo. Do konca stoletja se je ta nadzor razširil proti severu in vzhodu do današnjih meja Južnoafriške republike. Leta 1910 so ustanovili Južnoafriško zvezo kot del britanskega Združenega kraljestva. Vlado in gospodarstvo so uredili tako, da so ju nadzirali belci. Vlada je redno sprejemala zakone, ki so še okrepili nadvlado belcev. Številne izmed teh zakonov je oblikovala Nacionalna stranka, ki je Južnoafriški republiki vladala med letoma 1948 in 1994. Temu sistemu rasnega razlikovanja in diskriminacije so rekli apartheid. Rasno razlikovanje so uporabljali, da so določali, kje posamezne skupine lahko živijo, kakšno delo lahko opravljajo, njihovo izobrazbo in njihovo vključevanje v politiko.

Dogodki, ki so pripeljali do zgodbe: Afriški narodni kongres (ANK) je bil ustanovljen leta 1912, z namenom in ciljem, da bi dosegli enake pravice za nebele prebivalce Južnoafriške republike. Leta 1960 je južnoafriška vlada izstopila iz Združenega kraljestva in sprejela ukrepe, da bi še okrepila apartheid, vendar je v 70. in 80. letih 20. stoletja izgubila večino mednarodne podpore. Kot rezultat poročanja medijev o uporabi nasilja se je svetovno javno mnenje obrnilo zoper apartheid.

Do leta 1990 je postalo jasno, da je apartheid obsojen na propad. Najpomembnejše organizacije, ki so se bojevale proti temu, kot je ANK, so legalizirali in njihove voditelje so izpustili iz zapora ali jim dovolili, da se vrnejo iz izgnanstva. Večino zakonodaje, ki je podpirala apartheid, so preklicali. Vlada in nove politične stranke so oblikovale novo ustavo in se pogajale o vzpostavitvi vlade večine. Pogajanja so se ustavila leta 1992, ko je ANK obtožil vlado, da je vključena v napade zoper ljudi, ki so ga podpirali. Pogajanja so se spet začela marca 1993, potem ko je vlada potrdila odgovornost policije, da zaščiti člane ANK. Apartheid so odpravili in prve svobodne volitve razpisali leta 1994.

Viri: Rita M. Bymes (ur.), Južnoafriška republika: Študija dežele, Federal Research Division, Library of Congress, Washington: Maj 1996, spletna izdaja: <http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/zatoc.html>.

KORAK ZA KORAKOM

Na začetku druge svetovne vojne je Poljska obsegala ozemlje približno 375 tisoč kvadratnih kilometrov. Dele Poljske sta si hoteli podrediti nacistična Nemčija in Sovjetska zveza.

Pred drugo svetovno vojno so na Poljskem živele obsežne manjšine nemškega, ruskega in ukrajinskega prebivalstva. Zgodovinsko gledano so bili Židje, ki so jih iz večine preostalih evropskih držav preganjali in izgnali, na Poljskem dobrodošli. Tukaj so lahko živeli v spoštovanju svoje vere in običajev ter gradili svoje šole. Židje so na Poljskem še naprej imeli posebno razmerje s poljsko vlado. To je bil eden od razlogov, da je na Poljskem uspešno živela velika židovska skupnost. Ob začetku druge svetovne vojne je na Poljskem živelo skoraj 3.350.000 Židov. Vojno pa je preživelo samo 90 tisoč poljskih Židov.

Nemški vdor na Poljsko 1. septembra 1939 je pomenil začetek druge svetovne vojne. Manj kot tri tedne pozneje je na Poljsko vdrla tudi Sovjetska zveza. Poljska vlada je zbežala v London. Večina njenih oboroženih sil je pobegnila v druge evropske države, da bi se še naprej bojevali proti Nemcem. Poljsko ilegalno odporiško gibanje za boj proti Nemcem je bilo posebej dejavno v Varšavi. Junija 1941 je nacistična Nemčija napadla Sovjetsko zvezo in del Poljske, ki ga je okupirala sovjetska armada. Do konca meseca je bila v nemških rokah vsa Poljska.

Dogodki, ki so pripeljali do zgodbe: Nacisti so na Poljskem zgradili številna koncentracijska taborišča. Ta taborišča so uporabljali za pobijanje poljskih Židov, Poljakov, ki so se uprli nemški okupaciji, in Židov, ki so jih pripeljali iz drugih držav. 450 tisoč varšavskih Židov so najprej preselili v poseben del mesta, imenovan geto. Nato so jih prepeljali v koncentracijska taborišča.

Dne 1. avgusta 1944 je poljsko odporiško gibanje spremenilo svojo taktiko. Začeli so odkrit boj zoper naciste. Dne 2. oktobra se je vodja poljskih bojnikov predal. Po vdaji so nacisti večino prebivalcev Varšave prepeljali v taborišča v Nemčiji ali pa so jih prisilili, da se preselijo v druga poljska mesta in kraje.

Viri: www.infoplease.com/index.html, www.FunkandWagnalls.com, Encyclopedia Britannica.

ČLOVEKOLJUBNO/HUMANO DEJANJE IN DRUŽBENI PRITISK

Po opredelitvi človekoljubnega dejanja ter ogledu razsežnosti možnih tveganj in ovir učenci raziščejo nekaj resničnih primerov človekoljubnih dejanj. Ob tem se pogovorijo o tveganjih in ovirah, s katerimi so se srečale osebe v zgodbi.

CILJI

Učenci:

- * razumejo pomen človekoljubnih dejanj,
- * se seznanijo s tveganji in posledicami za tiste ljudi, ki izvedejo človekoljubno dejanje,
- * razumejo, da je ukrepanje, ko je ogroženo življenje ali človeško dostojanstvo, odvisno tudi od pritiska družbe.

DEJAVNOST V RAZREDU	VSEBINA
U V O D Učitelj izbere eno izmed naslednjih metod dela: delo z besedilom (Priloga 1), s slikovnim gradivom (Priloga 2) ali virom po lastni izbiri . Učitelj vodi razpravo , v kateri se učenci seznanijo s pojmom <i>človekoljubno dejanje</i> . 1 Učitelj naredi tabelno sliko . 2	Človekoljubno dejanje je dejanje, ki ščiti življenje in/ali dostojanstvo ljudi, ki običajno ne bi bili zaščiteni. Takšno dejanje lahko vključuje tudi osebno tveganje ali žrtvovanje.
J E D R O Učenci delajo v skupinah (Priloga 3). 3	Vsako človekoljubno dejanje vključuje določena tveganja za vse udeležence dogodka. Pomembno je, da se priča dogodka teh tveganj zaveda.

J E D R O	Učenci poročajo o delu v skupinah. 4	Zavedati se moramo, da človekoljubno dejanje vpliva na potek dogodkov v družbi, tudi kadar to ni očitno.
	Učitelj sproti zapisuje ključne ugotovitve . 5	Nihče seveda ne zmore sam spremeniti razmer, vendar pa vsak posamični napor prispeva k napredku in spremembi .
	Predstavniki skupin umestijo zgodbo na črto družbenega pritiska . 6	Družbeni pritisk je vpliv drugih ljudi na vedenje in ravnanje posameznika. Na človekoljubna dejanja velikokrat vpliva družbeni pritisk.
S K L E P	Učitelj vodi razpravo, v kateri skupaj z učenci povzame temeljne vsebine učne ure. Učenci izpolnijo učni list (<i>Priloga 4</i>). 7	Človekoljubna dejanja so tista, ki zaščitijo osebo, katere življenje ali dostojanstvo je ogroženo in ki običajno nima zaščite. Taka dejanja pogosto vključujejo osebno tveganje. Človekoljubno dejanje, katerega cilj je zaščita življenja in človekovega dostojanstva, je lahko v nekaterih družbenih okoliščinah težko izvedljivo, posebej kadar gre za osebo, ki je del »sovražne« skupine.

1 Učencem preberemo ali sami preberejo besedilo Pogumni trgovec ali jim pokažemo fotografijo, ki se navezuje na zgodbo Sama na klopi iz prejšnje ure.

Predlagana vprašanja:

- * Kaj je storil prodajalec? Kaj je storila Grace Lorch?
- * Kako bi lahko poimenovali takšno dejanje? (Odg.: človekoljubno, humanitarno dejanje)
- * Kaj je zaščitil prodajalec oziroma Grace Lorch? (Odg.: človekovo dostojanstvo)
- * Kakšne bi lahko bile posledice?
- * Bi lahko ravnal/-a drugače?
- * Poznate še kakšen primer iz zgodovine ali vsakdanjega življenja, ki ga lahko opredelimo kot človekoljubno dejanje?

2 Učitelj na tablo ali prosojnico zapiše tri značilnosti človekoljubnega dejanja:

- * zaščita življenja in človekovega dostojanstva,
- * zavzemanje za osebo, ki je običajno ne bi zaščitili,
- * možnost osebnega tveganja ali izgube.

3 Učitelj učence razdeli v manjše skupine in vsaki skupini dodeli eno od zgodb, jo prebere in pripravi poročanje na podlagi predlaganih vprašanj:

- * Katero dejanje v zgodbi lahko označimo kot humano?
- * Čigavo življenje oziroma dostojanstvo je bilo zaščiteno?
- * Kakšna so bila tveganja tistega, ki je izvedel humano dejanje v zgodbi?

4 Vsaka skupina predstavi, katero humano dejanje je bilo izpostavljeno v zgodbi in s kakšnimi težavami, tveganji ali posledicami bi se lahko spopadal tisti, ki je izvedel humano dejanje. Učitelj na tablo zapisuje ključne ugotovitve.

5 Primer zapisa ključnih ugotovitev:

	ČLOVEKOLJUBNO DEJANJE	TVEGANJE
1. ZGODBA	<ul style="list-style-type: none"> oskrba osebe v taborišču s hrano in obleko 	<ul style="list-style-type: none"> izguba življenja, psihični pritisk, telesna kazen
2. ZGODBA	<ul style="list-style-type: none"> zaščita sovražnikove družine 	<ul style="list-style-type: none"> izguba življenja, psihični pritisk, družbena izločitev

6 Učitelj na tablo nariše črto družbenega pritiska ter pozove skupine, naj zgodbo po svoji presoji umestijo (*nalepijo ali napišejo*) na črto, glede na to, kako močno družba podpira ali nasprotuje določenemu človekoljubnemu dejanju.

Primer:

DRUŽBENI PRITISK

NASPROTUJE

PODPIRA

ČLOVEKOLJUBNEMU

ČLOVEKOLJUBNO

DEJANJU

DEJANJE

Odg.: 2. ZGODBA 1. ZGODBA 10. ZGODBA

7 Učitelj učencem razdeli učne liste, na katere učenci z njegovo pomočjo zapišejo definiciji *človekoljubnega dejanja* in *družbenega pritiska*. Učenci napišejo, kaj so spoznali iz teh zgodb, oziroma opišejo podobno lastno izkušnjo (*kako so ravnali, zakaj so tako ravnali, ali so zaradi svojega dejanja čutili posledice*).

DODATNE DEJAVNOSTI

a) Dodatne aktivnosti/vprašanja:

- * Učenci v množičnih medijih poiščejo zgodbe o človekoljubnih dejanjih. Svoj izbor pripravijo in predstavijo na različne načine (plakat, bilten ipd.).

POGUMNI TRGOVEC/PRODAJALEC

V Bangkoku je ulični vogal, kjer se občasno odvijajo ulični boji med skupinami fantov. Nekega dne se je skupina fantov iz šole strojništva spravila na fanta iz druge šole in lovila svojo žrtev po ulici. Ubogi fant je tekel za življenje. Prišel je do majhne trgovine na uličnem vogalu. Fantje, ki so ga lovili, so bili vsakodnevne stranke v tej trgovini.

Prodajalec je videl, kaj se dogaja. Fant je potrkal na njegova vrata. Prodajalec je hitro odprl zadnja vrata svoje prodajalne in spustil fanta, da se je izmuznil skoznja. Dovolil mu je, da se je skrila v trgovini.

Pogumnega prodajalca ni ustavila misel, kaj bi se lahko zgodilo, če bi skupina napadalcev prišla v prodajalno in v njej našla svojega sovražnika. Ni ga ustavila niti misel, kaj bi se lahko zgodilo s trgovino v naslednjih dneh, ko bi tisti fantje slišali, da je rešil njihovo žrtev.

Vir: Achara Permpool

Foto: MORK/Will Counts/Arkansas Democrat.

GLASOVI IZ VOJNE

1 Ko so sovražniki odpeljali mojega moža in ga zaprli v taborišče, mu je neki moški s sovražne strani nosil hrano in obleke in nihče ni vedel za to. Ni mogel preprečiti, da bi odpeljali mojega moža, vendar mu je pomagal po najboljših močeh. Rada bi srečala tega moškega.

Žena, katere mož je pogrešan v vojni

2 V moji vasi je bila hiša, v kateri so živeli ljudje s sovražne strani – ena družina. Moj oče je zaščitil tisto hišo in ponosna sem na to. Ljudje so jih hoteli ubiti ali jih prisiliti, da bi odšli, a moj oče jih je zaščitil.

Mati

3 Šel sem pomagat človeku, čigar hiša je bila uničena med bombardiranjem, in to je bil človek, ki je ubil enega člana moje družine. Vendar sem mu pomagal, ker so tako zahtevala moja pričanja in vrednote. In on ne ve, da vem, da je on ubil mojega sorodnika. Kljub temu sem mu pomagal.

Verski voditelj

4 Z nami so bili starejši ljudje z druge strani – ujetniki in civilisti. Z njimi smo ravnali človeško, ker so bili starejši. Nismo jih mogli izpustiti, a smo z njimi lepo ravnali. Nismo mi odločali, kaj se bo zgodilo. A z nami so bili vedno varni in zaščiteni.

Vojak

5 Ujeli smo veliko ranjenih sovražnih vojakov, ki so bili vpleteni v smrti naših najbližjih, a smo jih odpeljali k zdravnikom in skrbeli zanje. Naša vera nam ne dovoljuje, da bi poškodovali ali ubili vojne ujetnike.

Tesar in nekdanji bojevniki

6 Tam so bili vozniki človekoljubnih konvojev, ki nikoli niso vedeli, ali se bodo vrnili ali ne, tvegali so življenja za tiste, ki jih niso poznali.

Novinar

7 Stara sem bila 14 let in sem bila na obhodu na eni izmed kontrolnih točk. Na njej se je ustavil avto. Ko sem začela preverjati njihove dokumente, sem odkrila, da je eden izmed potnikov Musliman. Hitro sem vrnila njegovo izkaznico in rekla vozniku, naj odpelje. Vedela sem, da če bi prijavila, da je ta oseba Musliman, bi bil to njegov konec. To sem storila, ker sem hči spodobne družine in sem vzgojena tako, da poznam določene vrednote.

Nekdanja srbska bojevnica

8 Srečal sem pet naših vojakov, ki so peljali 500 civilistov iz vasi v zapor. Vedel sem, da za to ni bilo nobenega ukaza, in sem skušal to preprečiti, a mi naši vojaki niso dovolili. Vame so celo upe-rili puške. O tem sem poročal svojemu poveljniku. In dal mi je pištolo, da bi to ustavil. Ko sem imel orožje, sem to preprečil. Tisti civilisti so še vedno živi.

Vojak

9 Srečal sem žensko, ki je bežala s svojim otrokom. Imela je samo lonec brez riža. Bilo je zelo hudo. Vprašal sem jo, zakaj se vrača na vojno območje. Rekla je, da se želi vrniti v svojo vas.

Rekel sem ji: »Imate samo lonec in nič riža, zato vzemite polovico moje zaloge iz moje vrečke z rižem.« Tako sem ji dal polovico. Zahvalila se mi je in rekla nekaj, kar sem si zapomnil za vedno. Rekla je, da še nikoli ni srečala dobrega vojaka, kot sem jaz.

Vojak

10 *Vojaki, ki so bežali po porazu, so šli skozi naše mesto. Čeprav so bili s sovražne strani, so jim ljudje našega mesta pomagali. Resnično so nam bili hvaležni in odpeljali smo jih do meje. Šli so čez in televizijske ekipe so vse posnele; dobili so pomoč, zdravstveno oskrbo in drugo.*

Vojna vdova

11 *Moj sin je spravil v zapor nekaj ljudi – ujel je sedem ali osem tistih, ki so se izgubili. »Pretepel jih bom,« je rekel, zato ker je izgubil očeta. A naslednji dan se je vrnil in rekel, da jih je izpustil.*

Mati

Vir: Besedilo Glasovi iz vojne je prirejeno po raziskavi Ljudje v vojni, ki jo je izvedel MORK.

ČLOVEKOLJUBNO DEJANJE IN DRUŽBENI PRITISK

1. Dopolni.

ČLOVEKOLJUBNO DEJANJE je _____

DRUŽBENI PRITISK je _____

2. Zapiši, kaj si spoznal iz teh zgodb, ali opiši morebitno podobno lastno izkušnjo. Kako si ravnal? Zakaj si tako ravnal? Si zaradi svojega ravnanja čutil kakšne posledice?

POGUMNI TRGOVEC/PRODAJALEC

Tajska je dežela v jugovzhodni Aziji, ki na severni in zahodni strani meji na Mjanmar (prej imenovano Burma), na severu in vzhodu na Laos, na vzhodu na Kambodžo ter na jugu na Malezijo in tajski zaliv. Največje in glavno mesto Tajske je Bangkok.

Pred drugo svetovno vojno je bilo kmetijstvo temelj tajskega gospodarstva. Pozneje je Tajska postala bolj urbana in industrijska dežela. Te spremembe so deželi prinesle večje splošno obilje, a so povzročile tudi socialne težave. Okoljevarstvena vprašanja in pomanjkanje zemlje so številne Tajce prisilili, da so se z dežele preselili v mesta. Čeprav nekateri najdejo zaposlitev, številnim to ne uspe, in to povzroča naraščanje kriminala in števila brezdomcev v mestih. Na Tajskem naraščajo tudi težave s tolpmi mladih v Bangkoku in drugih urbanih območjih.

Viri: Tajska: Študija države, Barbara Leitch LePoer (ur.).

Washington: Federal Research Division, Library of Congress, september 1987,

spletna izdaja: <http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/index.html>, [Infoplease.com](http://www.infoplease.com) (Almanac) www.infoplease.com/index.html,

Funk and Wagnalls.com, www.funkandwagnalls.com/.

DILEMA PRIČE

Učenci svoje vedenje o priči nadgradijo z razumevanjem njene dileme. Hkrati proučujejo ovire in tveganja, ki spremljajo človekoljubna dejanja in spoznajo posledice svojih odločitev.

CILJI

Učenci:

- * razumejo pojma dilema in priča,
- * prepoznajo dejavnike, s katerimi se srečujejo priče nekega dogodka,
- * se zavedajo pozitivnih in negativnih posledic vključevanja v dogodek.

DEJAVNOST V RAZREDU		VSEBINA
U V O D	<p>Učitelj izbere eno izmed naslednjih metod dela: delo z besedilom ali virom po lastni izbiri.</p> <p>Učenci se v vođenem pogovoru seznanijo s pojmom <i>dilema</i>.</p> <p style="color: #800080; font-weight: bold;">1</p> <p>Tabelna slika</p> <p style="color: #800080; font-weight: bold;">2</p>	<p>Dilema je izbira med dvema možnostma.</p> <p>Posameznik se za dejanje odloči nagonsko, impulzivno ali razumsko.</p>
J E D R O	<p>Učenci z učiteljem preberejo in analizirajo besedilo (<i>Priloga 1</i>).</p> <p style="color: #800080; font-weight: bold;">3</p> <p>Vsak učenec samostojno odgovori na vprašanja.</p> <p style="color: #800080; font-weight: bold;">4</p> <p>Učenci nadaljujejo delo v dveh skupinah.</p> <p style="color: #800080; font-weight: bold;">5</p>	<p>Opazovalec je oseba, ki je navzoča pri dogodku, vendar v njem ne sodeluje.</p>

S K L E P	Učitelj z učenci povzame temeljne vsebine učne ure. 6	Pri številnih človekoljubnih dejanjih se ljudje srečujejo z dilemo, ali naj zaščitijo nekoga kljub tveganju oziroma nevarnosti zanje ali za tiste, ki jim skušajo pomagati. Sprejeta odločitev ima posledice za vse vpletene.
-----------------------	---	--

1 Učenci lahko preberejo nekaj spoznanj iz zgodb ali morebitne lastne izkušnje, ki so jih zapisali v prejšnji uri. Učitelj lahko začne uro tudi z vodenim pogovorom.

Predlagana vprašanja:

- * Kaj je humano dejanje?
- * Katera humana dejanja smo spoznali iz zgodb prejšnje ure?
- * Kaj so tvegale osebe, ki so izvedle humano dejanje?
- * Kaj bi storili vi, če bi se znašli v razmerah, ko bi lahko ponudili pomoč (rešili življenje ali zaščitili človekovo dostojanstvo)?
- * Ali bi ponudili pomoč tudi, če bi se zavedali negativnih posledic?
- * Kako imenujemo položaj, ko se ne moremo odločiti, ali bi neko dejanje naredili ali ne? (Odg.: dilema, dvom)

2 Učitelj na tablo ali prosojnico zapiše razlago pojma *dilema* in dejavnike, ki vplivajo na našo odločitev, ali bomo neko dejanje naredili ali ne.

Možni odgovori:

- * sprejemanje ali zavračanje okolice,
- * strah,
- * želja pomagati,
- * nagon,
- * okoliščine samega dogodka,
- * notranje (lastno) prepričanje ...

3 Učitelj učencem razdeli besedilo zgodbe Samo zabaval se je, ki ga skupaj ali vsak zase preberejo. Nato sledi pogovor o vsebini besedila.

Predlagana vprašanja:

- * O čem pripoveduje zgodba?
- * Kdo je aktivno udeležen v dogajanju zgodbe? (Odg.: paznik, jetnik)
- * Kakšno vlogo ima Wendy? (Odg.: opazovalec)

4 Predlagani vprašnji:

- * Kaj bi vi naredili, če bi bili na Wendyjinem mestu?
- * Kakšne bi lahko bile posledice, če bi se odločili,
 - da posredujete ali
 - da ne posredujete?

- 5 Učenci se razdelijo v dve skupini na podlagi odgovorov, za katere so se odločili pri prejšnjem vprašanju. Učenci, ki menijo, da bi Wendy morala posredovati, oblikujejo in zapišejo predloge za to, učenci, ki menijo, da Wendy ni bilo treba posredovati, pa zapišejo in predstavijo razloge, zakaj ne.
- 6 Učitelj z učenci ponovi pojma priča in dilema. Poudari, da idealne rešitve ni in da ima vsaka izbira določene prednosti oziroma slabosti.

DODATNE DEJAVNOSTI

a) Dodatne aktivnosti/vprašanja:

- * Potem, ko so se učenci seznanili z razlogi za oziroma proti posredovanju v nekem primeru, vsak učenec samostojno dokonča zgodbo Samo zabaval se je.

b) Učenci interpretirajo te citate:

»Naša ravnodušnost do zla nas dela soodgovorne za zločine.«

Egil Aarvik, dobitnik Nobelove nagrade za mir leta 1986

»Vedno pride trenutek za moralno odločitev. Pogosto se lahko zaradi ene zgodbe ali ene knjige ali ene osebe drugače odločimo, odločimo za človeštvo, za življenje.«

Elie Wiesel, Pogum za skrb

»Pomanjkanje nasprotovanja lahko podpre vero nasilneža v to, kar počne.«

Ervin Staub, Korenine zla

SAMO ZABAVAL SE JE

Med apartheidom v Južnoafriški republiki je belka Wendy poskušala obiskati temnopoltega prijatelja, ki je bil zaprt zaradi svojega političnega delovanja. Belci, ki so vodili zapor, so ji rekli, da belcem nikoli ni dovoljeno, da bi prišli obiskat temnopolte zapornike. Šla je k poveljniku zapora, ki jo je povabil v svojo pisarno. Morda ji je zato, ker je bil njen mož urednik enega od mestnih časopisov, dovolil, da lahko obišče prijatelja. Vrnila se je k vhodu v zapor, da bi počakala na prijatelja, ki ga je prišla obiskat. Tukaj je njen opis dogodkov, ki so sledili.

Ko sem čakala, sem malo naprej v prehodu opazila mladega temnopoltega zapornika v kaki kratkih hlačah in majici. Videti je bil prestrašen in ponižen, kot nekdo, ki komaj čaka, da bo ustregel vsaki muhi ali kaprici belega baasa. Tam je stal, kot bi mu nekdo rekel, naj stoji in čaka. Pojavil se je beli paznik in ko je šel mimo jetnika, je nenadoma grozeče zamahnil proti njemu in začel vpiti nanj. Pri pazniku ni bilo nobene jeze – le zabaval se je. Jetnikovi roki sta se dvignili, da bi zaščitili telo pred udarci, ki jih je pričakoval od paznika.*

Ena roka se je ovila okrog trebuha in druga se je dvignila h glavi in jetnik je jecljal odgovore na vprašanja in žaljivke, ki so letele nanj. Nato je paznik odšel dalje in stopal proti meni. Videl me je, kako strmim vanj, in ko me je pogledal, sem spoznala, da ne le, da v njem ni bilo niti trohice sramu, temveč celo, da me je v njegovih očeh moja bela polt avtomatično naredila za sosterilko tega, kar se je pravkar zgodilo.

Odšel je mimo, ves naveličan, izginil za nekaj trenutkov in se potem vrnil proti temnopoltemu jetniku. Ko se mu je bližal, se je jetnik sključil in se spet skušal zaščititi z rokami. Paznik se je na veliko zabaval ob tem. Občinstvo (jaz) je le še pripomoglo, da se je še bolj zabaval.

***Baas ali šef** je oseba, ki ima nadzor, beseda je v apartheidu dobila pomen zatiralca.

Vir: Bika Donald Woods, Paddington Press, London, 1978.

TEMELJNA PRAVILA MEDNARODNEGA HUMANITARNEGA PRAVA

V tej učni uri učenci raziskujejo **potrebo po pravilih obnašanja v oboroženih spopadih**. Spoznajo, da je **treba zaščititi ranljive skupine prebivalstva in nekatere objekte**. Spoznajo tudi prepovedane metode vojskovanja in uporabo določenih vrst orožja. S tem **opredelijo štiri temeljne osnovne skupine pravil MHP**.

CILJI

Učenci:

- * razumejo potrebo po pravilih v primeru oboroženih spopadov,
- * spoznajo temeljna pravila in pojme MHP.

DEJAVNOST V RAZREDU		VSEBINA
U V O D	<p>Učenci po skupinah analizirajo fotografiji (<i>Prilogi 1a in 1b</i>).</p> <p>V igri vlog uprizorijo prizor s fotografije.</p> <p>1</p>	
J E D R O	<p>Učenci v vodeni razpravi in pri delu v skupinah razmišljajo o potrebnih pravilih v primeru oboroženega spopada.</p> <p>2</p> <p>Učenci v vodeni razpravi spoznajo pravila MHP (<i>Prilogi 2 in 3</i>).</p> <p>3</p>	<p>Mednarodno humanitarno pravo, imenovano tudi vojno pravo ali pravo oboroženih spopadov, opredelimo kot:</p> <ul style="list-style-type: none"> – temeljna mednarodna načela, določena z mednarodno pogodbo, ki uvajajo omejitve glede uporabe nasilja v oboroženem spopadu z namenom, da bi: uredila vodenje sovražnosti, postavila omejitve glede uporabe metod in sredstev vojskovanja ter zaščitila osebe, ki (več) ne sodelujejo v spopadu, – ravnovesje (<i>realno in pragmatično</i>) med potrebami oboroženega spopada z ene strani in načeli humanosti z druge. <p>Temeljne skupine pravil MHP (<i>v oklepajih so krajši navedki teh skupin</i>):</p> <ul style="list-style-type: none"> – napade je treba omejiti na bojavnike in vojaške cilje (omejitve in prepovedi metod vojskovanja), – napadi ali orožja, ki neselektivno prizadenejo vojaštvo in vojaške objekte ter civilne osebe in premoženje ter tisti, ki povzročajo čezmerne poškodbe ali nepotrebno trpljenje, so prepovedani (prepovedi uporabe orožja),

<p style="text-align: center;">J E D R O</p>		<ul style="list-style-type: none"> – civilistom, ranjenim vojakom in ujetnikom je treba ohraniti življenje, jih zaščititi in z njimi ravnati človeško (<i>zaščita skupin ljudi</i>), – vojaško in civilno zdravstveno osebje ter objekte (bolnišnice, klinike, rešilne avtomobile ipd.) je treba spoštovati, zaščititi in jim zagotoviti vso razpoložljivo pomoč za izvajanje njihovih dolžnosti (<i>omejitve in preprečevanje vojskovanja glede na objekte, službe in prostor</i>). <p>Glavni dokumenti MHP:</p> <p>1868, Sanktpeterburška deklaracija 1899 in 1907, haaške konvencije in deklaracije 1949, ženevske konvencije 1954, Konvencija za varstvo kulturne dediščine (dobrin) 1977, dopolnilna protokola k ženevskim konvencijam 1980, Konvencija o konvencionalnem (klasičnem) orožju 1993, Konvencija o kemičnem orožju 1995, Protokol o laserskem orožju za oslepljanje 1997, Konvencija o protiosebnih minah 1998, Statut Mednarodnega kazenskega sodišča (rimski) 2002, začetek veljavnosti rimskega statuta z ustanovitvijo prvega stalnega mednarodnega kazenskega sodišča</p> <p>Pojmi, potrebni za razumevanje temeljnih pravil MHP, so:</p> <ul style="list-style-type: none"> • nenamerna/stranska škoda: škoda ali izguba, povzročena nenamerno med napadom, kljub uporabi vseh možnih previdnostnih ukrepov, da bi preprečili ali zmanjšali število mrtvih in poškodb med civilisti ter škodo na civilnih objektih; • hors de combat/zapustitev bitke: pomeni status vojakov zunaj boja, ki so se predali nasprotniku oziroma so bili ujeti ali ranjeni, ki so bolni ali so doživeli brodolom ali zaradi pomanjkanja sredstev za obrambo niso več zmožni bojevanja; • civilist: oseba, ki ni bojevnik; • civilni objekti: vsak objekt, ki ni vojaški cilj; • bojevnik: oseba, neposredno udeležena v sovražnostih ali pripadnik oboroženih sil ali organizacije, vpletene v oboroženi spopad; • vojaški cilji: oborožene sile in oprema nasprotnika ter objekti, ki po svoji naravi, lokaciji, namenu ali uporabi učinkovito prispevajo k vojaški akciji in katerih uničenje pomeni v razmerah, ki takrat vladajo, znatno vojaško prednost za eno od strani v spopadu.
--	--	--

S K L E P	<p>Učitelj vodi razpravo, v kateri skupaj z učenci povzame temeljne vsebine učne ure.</p> <p style="color: purple;">4</p>	<p>MHP so pravila, ki veljajo v času oboroženega spopada. Prizadevajo si zaščiti človeško življenje in dostojanstvo pri osebah, ki niso (več) udeleženci v spopadih in omejevati uporabo nekaterih metod ter sredstev vojskovanja.</p> <p>Štiri temeljne skupine pravil MHP so:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. omejitve in prepovedi metod vojskovanja, 2. prepovedi in omejitve uporabe orožja in streliva, 3. zaščita določenih skupin ljudi, 4. omejitve in prepovedi vojskovanja glede na območja in objekte.
-----------------------	---	---

1 Vsaka skupina dobi fotografijo in eno od navodil, kako naj prouči prizor s fotografije.

Navodila:

- * Pogovorite se, kaj po vašem mnenju doživlja in razmišlja ujetnik na fotografiji.
- * Pogovorite se, kaj po vašem mnenju doživljajo in razmišljajo vojaki oziroma eden od vojakov na fotografiji.
- * Predvidite nadaljnje poteke dogodkov.

Vsaka skupina izbere po enega ali več predstavnikov, ki z igro vlog uprizorijo prizor s fotografije. Po uprizoritvi učenci, ki so odigrali prizor, povedo, kako so se počutili. Njihove občutke in razmišljanja dopolnijo še drugi, ki so se o prizoru pogovarjali po skupinah. Na koncu poroča skupina, ki se je pogovarjala o možnih nadaljnjih potekih dogodkov.

2 Predlagana vprašanja:

- * Ali bi morala po vašem mnenju v oboroženih spopadih obstajati pravila?
- * Katera pravila bi morala obstajati?

Učenci v skupinah zapišejo pravila, ki so po njihovem mnenju nujna v času oboroženih spopadov. Pogovorite se o pravilih, ki so jih zapisali.

3 Učence seznanite z obstojem MHP in temeljnih štirih skupin pravil MHP.

Predlagani pristopi:

- * Plakat razdelite na štiri dele in na vsak del napišite eno od štirih temeljnih skupin pravil MHP. Predlagamo, da vsak del označite z različno barvo (*Priloga 2*). Pred tem razrežite osnovna pravila MHP, ki so zapisana v *Prilogi 3* (*pazite, da pravila ostanejo oštevilčena*). Učenci naključno izberejo eno od pravil, ga glasno preberejo in nato smiselno uvrstijo pod enega izmed štirih osnovnih sklopov. Plakat boste lahko uporabljali tudi pri naslednjih urah.
- * Aktivnost lahko izvajate tudi v manjših skupinah.

4 Z učenci ugotovite, katera od pravil, ki so jih sami predlagali, so podobna pravilom MHP.

DODATNE DEJAVNOSTI

a) Dodatne aktivnosti/vprašanja:

- * Preberite zgodbe Živalski in bojevniški kodeksi.
- * Poiščite primere iz literature, ki so jo napisali bojevniki med oboroženimi spopadi ali po njih.

b) Dodatno tekstovno gradivo:

- * Če učenci vprašajo.

Ujetnik z zavezanimi očmi. Uporniki so zajeli vojaka iz Malija, edinega preživelega v napadu na Toukemet. Usoda tega ujetnika je odvisna od ukaza, ki ga bo nadrejeni izdal svojim možem. Foto: MORK/Raymond Depardon/Magnum Photos.

Pohod ujetnikov. Kolona ujetih vojakov, ki so jih zajeli pripadniki Ljudske osvobodilne vojske, Laos. Usoda teh ujetnikov je odvisna od ukazov, ki jih vojaki prejmejo. Foto: MORK.

PREGLEDNICA PRAVIL MEDNARODNEGA HUMANITARNEGA PRAVA

<p>1. NAPADE JE TREBA OMEJITI NA BOJEVNIKE IN VOJAŠKE CILJE.</p> <p>1.1. Civilistov se ne sme napadati.</p> <p>1.2. Civilnih objektov (hiše, bolnišnice, šole, prostori bogoslužja, kulturni in zgodovinski spomeniki itd.) se ne sme napadati.</p> <p>1.3. Uporaba civilistov za zaklanjanje vojaških ciljev je prepovedana.</p> <p>1.4. Prepovedano je, da se vojaki izdajajo za civiliste.</p> <p>1.5. Stradanje civilistov, kot metoda boja, je prepovedano.</p> <p>1.6. Prepovedano je napadati objekte, ki so nujno potrebni za preživetje civilnega prebivalstva (živila, kmetijska območja, vodovodi in zajetja pitne vode itd.).</p> <p>1.7. Prepovedano je napadati jezove, nasipe ali jedrske elektrarne, če lahko tak napad povzroči velike izgube med civilnim prebivalstvom.</p>	<p>2. NAPADI ALI OROŽJA, KI NESELEKTIVNO ZADENEJO CIVILNE IN VOJAŠKE OBJEKTE IN OSEBE IN KI POVZROČAJO PREKOMERNE POŠKODBE ALI NEPOTREBNO TRPLJENJE, SO PREPOVEDANI.</p> <p>2.1. Določena orožja so prepovedana – strupi in zastrupljena orožja ter izstrelki, kemična in biološka orožja, laserska orožja, ki povzročajo slepoto, orožja, ki telo poškodujejo z delci, ki jih ni mogoče odkriti z rentgenskimi žarki, protiosebne mine, kasetne bombe itd.</p> <p>2.2. Prepovedano je ukazati ali groziti, da ne bo preživelih.</p>
<p>3. CIVILISTOM, RANJENIM VOJAKOM IN UJETNIKOM JE TREBA OHRANITI ŽIVLJENJE, JIH ZAŠČITITI IN Z NJIMI RAVNATI ČLOVEŠKO.</p> <p>3.1. Nihče ne bi smel biti izpostavljen fizičnemu ali duševnemu mučenju, telesni kazni ali krutemu in poniževalnemu ravnanju.</p> <p>3.2. Spolno nasilje je prepovedano.</p> <p>3.3. Strani v spopadu morata poiskati in poskrbeti za ranjene in bolne sovražnike, ki so pod njihovo oblastjo.</p>	<p>4. VOJAŠKO IN CIVILNO ZDRAVSTVENO OSEBJE IN OBJEKTE (BOLNIŠNICE, KLINIKE, REŠILNE AVTOMOBILE ITD.) JE TREBA SPOŠTOVATI IN ZAŠČITITI IN OSEBJU ZAGOTOVITI VSO RAZPOLOŽLJIVO POMOČ ZA IZVAJANJE NJIHOVIH DOLŽNOSTI.</p> <p>4.1. Simbol Rdečega križa in Rdečega polmeseča ter Rdečega kristala pomeni zaščito zdravstvenega osebja in objektov. Napadi na osebje ali objekte, ki nosijo ta simbol, so prepovedani. Zloraba simbola je prepovedana.</p>

<p>3.4. Prepovedano je ubiti ali raniti sovražnika, ki se predaja ali ki je zapustil bitko (hors de combat).</p> <p>3.5. Ujetniki imajo pravico do spoštovanja in z njimi je treba ravnati človeško.</p> <p>3.6. Jemanje talcev je prepovedano.</p> <p>3.7. Prisilno preseljevanje civilnega prebivalstva je prepovedano. Prav tako je prepovedano etnično čiščenje.</p> <p>3.8. Ljudje v rokah sovražnika imajo pravico do izmenjave novic s svojimi družinami in prejemanja humanitarne pomoči (hrana, zdravstvena nega, psihološka podpora itd.).</p> <p>3.9. Ranljive skupine, kot so nosečnice in doječe matere, otroci brez spremstva, ostareli itd. morajo dobiti posebno varstvo.</p> <p>3.10. MHP prepoveduje vpoklic otrok pod starostno mejo 15 let (po novem 18 let) in njihovo sodelovanje v sovražnostih.</p> <p>3.11. Vsakdo ima pravico do poštenega sojenja (nepriistransko sodišče, predpisani postopki itd.). Skupinsko kaznovanje je prepovedano.</p>	<p>4.2. Zdravstvenih enot in transportov se ne sme uporabljati za dejanja, ki škodijo sovražniku.</p> <p>4.3. Pri oskrbi ranjenih in bolnih ne sme biti drugih kot zdravstvene prioritete.</p>
---	--

PLAKAT Z OSNOVNIMI PRAVILI MEDNARODNEGA HUMANITARNEGA PRAVA

Primer plakata Pravil MHP

ŽRTVE VOJNE

1. Nihče ne bi smel biti izpostavljen fizičnemu ali duševnemu mučenju, telesni kazni ali krutemu in poniževalnemu ravnanju.
2. Spolno nasilje je prepovedano.
3. Strani v spopadu morata poiskati in poskrbeti za ranjene in bolne sovražnike, ki so pod njihovo oblastjo.
4. Prepovedano je ubiti ali raniti sovražnika, ki se predaja ali ki je zapustil bitko (hors de combat).
5. Ujetniki imajo pravico do spoštovanja in z njimi je treba ravnati človeško.
6. Jemanje talcev je prepovedano.
7. Prisilno preseljevanje civilnega prebivalstva je prepovedano. Prav tako je prepovedano etnično čiščenje.
8. Ljudje v rokah sovražnika imajo pravico do izmenjave novic s svojimi družinami in prejemanja humanitarne pomoči (hrana, zdravstvena nega, psihološka podpora itd.).
9. Ranjive skupine, kot so nosečnice in doječe matere, otroci brez spremstva, ostareli itd. morajo dobiti posebno zaščito.
10. MHP prepoveduje vpoklic in sodelovanje v sovražnostih otrok pod starostno mejo 15 let (v zadnjem času se je meja dvignila na 18 let).
11. Vsakdo ima pravico do poštenega sojenja (nepristransko sodišče, predpisani postopki itd.). Skupinsko kaznovanje je prepovedano.

PREPOVEDANO OROŽJE

1. Določena orožja so prepovedana – kemična in biološka orožja, laserska orožja, ki povzročajo slepoto, orožja, ki telo poškodujejo z delci, ki jih ni mogoče odkriti z rentgenskimi žarki, protiosebne mine, kasetne bombe itd.
2. Prepovedano je ukazati ali groziti, da ne bo preživelih.

PREPOVEDANE METODE VOJSKOVANJA

1. Civilistov se ne sme napadati.
2. Civilnih objektov (hiše, bolnišnice, šole, prostori bogoslužja, kulturni in zgodovinski spomeniki itd.) se ne sme napadati.
3. Uporaba civilistov za zaklanjanje vojaških ciljev je prepovedana.
4. Prepovedano je, da se vojaki izdajajo za civiliste.
5. Stradanje civilistov, kot metoda boja, je prepovedano.
6. Prepovedano je napadati objekte, ki so nujno potrebni za preživetje civilnega prebivalstva (za živila, kmetijska območja, vodovodi in zajetja pitne vode itd.).
7. Prepovedano je napasti jezove, nasipe ali jedrske elektrarne, če lahko tak napad povzroči velike izgube med civilnim prebivalstvom.

ENOTE, SLUŽBE IN OBJEKTI ZA ZAŠČITO

1. Simbol Rdečega križa, Rdečega polmeseča in Rdečega kristala pomeni zaščito zdravstvenega osebja in objektov. Napadi na osebe ali osebe, ki nosijo ta simbol, so prepovedani. Zloraba simbola je prepovedana.
2. Zdravstvenih enot in transportov se ne sme uporabljati za dejavnosti, ki škodijo sovražniku.
3. Pri oskrbi ranjenih in bolnih ne sme biti drugih kot zdravstvene prioritete.

ŽIVALSKI IN BOJEVNIŠKI KODEKSI

Volkovi v borbi eden na enega pustijo poraženca pri življenju.

Kadar se volkovi borijo eden na enega za vodstvo tropa, zmagovalec ne pokonča poraženca, ki nakaže vdajo tako, da se postavi v podrejeni položaj.

Prirejeno po Izobraževalno-raziskovalnem centru za volkove, www.wolfcenter.org.

Bojujoči se losos dvigne temno zastavo v znak predaje.

Kadar se mladi atlantski lososi borijo za svoj prostor v reki, se tisti, ki je v pretepu izgubil, preda tako, da njegova koža v prstanu v očeh potemni. Zmagovalec takrat popusti.

»To je del lepote signaliziranja med borbo,« komentira biolog, ki proučuje losose, John E. Thorpe. S spremembo barve lahko ribe rešijo nasprotja brez fizičnih poškodb.

Prirejeno po Znanstvenih novicah, S. Milius, 1999.

- **Ali imajo človeška bitja znake za predajo?**
- **Ali obstaja za vrsto kakšna vrednost v tem, da dovoli premagancu, da se preda, ne da bi ga ubili ali ranili?**

Nadzor nad mečem

Nasilje, še posebej nasilje moških je najbolj grozeča stvar v človeški skupnosti. Treba ga je nadzorovati s pravili. To je bila osnovna antropološka zaveza vsake družbe, ki smo jo kadar koli poznali. Po navadi se izvajanje nasilja zakrije v kasto bojevnikov. Naučiti se moramo uporabljati orožje. Meč je neke vrste sveto orodje, ki ga je treba uporabljati premišljeno. Ljudje, ki ga uporabljajo nepremišljeno in brez ločevanja, oskrunijo meč. To je zelo stara tradicija, ne le v krščanski tradiciji, temveč tudi v muslimanski in japonski tradiciji budišido.

Z drugimi besedami, menim, da imajo pravila vojne zelo starodavno osnovo v večini civilizacij, preprosto zato, ker nasilje tako zelo ogroža vse skupnosti, da morajo najti načine, da ga obvladujejo. In obvladujejo ga tako, da ga zakrijejo v razred bojevnikov, ki morajo spoštovati določena pravila.

Michael Ignatieff

Prirejeno po Čast bojevnikov: Etnična vojna in moderna vest, Vintage, London, 1999

- **Kaj pomeni kasta bojevnikov?**
- **Ali se strinjate, da bi morala družba določiti, kateri ljudje naj nosijo orožje?**

ČE UČENCI VPRAŠAJO

Naslednje predloge lahko uporabite za pomoč učencem, da razmislijo o vprašanih, ki so jih sami postavili o tem, zakaj države sprejemajo pravila o vojni.

1. Če zmagujemo v vojni, zakaj bi morali spoštovati pravila, ki omejujejo naše ravnanje?

- a) Glejte na dolgoročne interese svoje države. Ali želite, da vas mednarodna skupnost vidi kot zločinca?

- b) Kaj, če vaša stran začne izgubljati? (Upoštevajte zgodovinske primere strani, ki so bile prepričane, da ne morejo izgubiti, a so.) Kaj se bo zgodilo, ko bodo vaši ljudje potrebovali zaščito?
- c) Nekateri razlogi za spoštovanje lahko vključujejo: spoštovanje človeškega dostojanstva, pravne obveznosti, profesionalizem, da izboljšamo zglede za mir, tveganje preganjanja, vrednoto ohranjanja discipline med vašimi enotami, da podprete prebivalstvo na vojnih območjih in javno mnenje pri sebi doma, pozitivno recipročnost, upoštevanje odzivov drugih držav.

2. Če se ta pravila kršijo ves čas, zakaj bi jih imeli?

- a) Ne kršijo se ves čas. Večinoma se spoštujejo. Ali v poročilih in novicah poročajo o spoštovanju pravil? Najpogosteje poročajo o kršitvah pravil.
- b) Čeprav jih upoštevajo nepopolno, ta pravila ščitijo veliko ljudi.
- c) Kadar so pravila kršena, je to pogosto zato, ker se bojavniki ne bojijo sankcij. Zato je potrebno, da države zagotovijo, da sta njihova vojska in javnost dobro poučeni o MHP, ter da spremljajo izvajanje in uveljavljajo to pravo.
- č) Ali lahko kogar koli sploh kaznujejo za te kršitve? Ženevske konvencije zahtevajo, da vsaka država sprejme domačo zakonodajo, ki predpisuje kazni za kogar koli, ki zagreši ali ukaže kršitev konvencij. Države morajo oblikovati tudi postopke za odkrivanje in sojenje vsem, ki zagrešijo ali ukažejo tovrstne kršitve – ne glede na narodnost teh oseb.

3. Zakaj bi zapravljali sredstva za sovražne ujetnike?

- a) Če ne pomagate sovražnim ujetnikom – kaj bi to pomenilo za vaše ljudi, ki jih je zajel sovražnik?
- b) Da zagotovite ujetnikom osnovne življenjske potrebščine, običajno ne prizadene resno vaših sposobnosti za bojevanje.

4. Kdo uveljavlja ta pravila?

- a) Prvotno je odgovornost za zagotavljanje, da spoštujemo pravila, v rokah bojujočih se strani (narodi ali oborožene skupine v spopadu).
- b) Dodatno, ko nastopijo kršitve, je pravica in obveznost vsakega drugega naroda, ki je pristopil h konvencijam, da ukrepa, da bi preprečil kršitve in kaznoval tiste, ki so zagrešili hude kršitve.
- c) Svetovna skupnost igra vse močnejšo vlogo. Varnostni svet Združenih narodov je v letih 1993 in 1994 ustanovil mednarodna kazenska sodišča, da sodijo ljudem, ki so odgovorni za hude kršitve MHP v nekdanji Jugoslaviji in Ruandi. Na konferenci Združenih narodov v Rimu leta 1998 so sprejeli statut stalnega mednarodnega kazenskega sodišča. Kot k vsem drugim pogodbam morajo k statutu pristopiti posamezne države. Sodišče je bilo uradno ustanovljeno leta 2002, ko so pridobili 60 pristopov.
- č) Ni naloga MORK (ali nacionalnih društev Rdečega križa ali Rdečega polmeseca), da »uveljavljajo« spoštovanje. Ko MORK spozna kršitve, z uporabo zaupnih poročil obvesti odgovorne uradne organe. Njegova vloga je, da z uporabo manj izpostavljenih diplomatskih poti skuša prepričati bojujoče se strani, da spoštujejo pravila. Široko spoštovanje MORK povsod po svetu izhaja iz njegove nepopustljive nevtralnosti in nepristranskosti. MORK je prepričan, da sta diskretnost in prepričevanje v večini primerov najboljša načina, da si zagotovimo dostop do žrtev na vseh straneh spopada.

Viri: Kaj je pravično – vi odločite, Rdeči križ Kanade, Celo vojne imajo meje, Rdeči križ Avstralije

MEDNARODNO HUMANITARNO PRAVO IN ČLOVEKOVE PRAVICE

V prejšnji uri so učenci spoznali osnovna pravila mednarodnega humanitarnega prava. V nadaljevanju bodo **raziskali**, kakšen je **odnos med mednarodnim humanitarnim pravom in pravom o človekovih pravicah** (ČP). Obe vrsti prava se dopolnjujeta v prizadevanju za zaščito človekovega življenja in človekovega dostojanstva. To prizadevanje pa uresničujeta v različnih okoliščinah in na različne načine.

CILJ

Učenci:

* razumejo odnos med MHP in pravom o človekovih pravicah.

DEJAVNOST V RAZREDU		VSEBINA
U V O D	<p>Učitelj razdeli učence v skupine.</p> <p>Učenci v skupinskem delu v različnih virih (<i>Prilogi 1 ali 2</i>) prepoznajo in zapišejo kršena pravila MHP.</p> <p>1</p>	<p>Ponovitev osnovnih pravil MHP:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. prepovedane metode vojskovanja, 2. prepovedano orožje, 3. zaščitene skupine ljudi, 4. zaščitene enote, službe in objekti.
J E D R O	<p>Učenci v skupinah zapišejo nekaj ČP.</p> <p>2</p> <p>Učenci predstavijo delo po skupinah.</p> <p>3</p> <p>Analiza in sinteza.</p> <p>5</p> <p>Učenci raziščejo skupne značilnosti MHP in prava o ČP (<i>Prilogi 3 in 4</i>).</p> <p>4</p>	<p>Pravo o ČP velja ves čas in v vseh okoliščinah za vse osebe, ki so pod sodno oblastjo države, njegov namen pa je zaščititi posameznike pred samovoljnim ravnanjem države.</p>

J E D R O		<p>Če pride do oboroženega spopada, poleg prava o ČP začne veljati še MHP, saj so njegova pravila posebej prilagojena spremenjenim življenjskim okoliščinam. Glavni namen pravil MHP je zaščititi življenje, zdravje in dostojanstvo žrtev spopada ter uravnati razvoj sovražnosti in tako omejiti trpljenje in škodo, ki ju oboroženi spopad povzroča.</p> <p>Med oboroženim spopadom torej veljata tako pravo o ČP kot MHP. Pravila MHP so brezpogojno zavezujoča, nobena odstopanja niso dovoljena. Posamezne ČP pa se med oboroženim spopadom lahko začasno omejijo/odpravijo (npr.: pravica do prostosti in varnosti; svoboda govora, gibanja in združevanja). Ukrep omejitve/odprave teh ČP se sme izvajati le za čas trajanja izrednih razmer in samo na prizadetem območju.</p> <p>Vendar morajo glavne ČP ostati neokrnjene tudi v primeru oboroženega spopada. To je ravno naloga pravil MHP – da med oboroženim spopadom varujejo bistvo ČP; to je človekovo življenje in dostojanstvo.</p> <p>Skupne značilnosti MHP in prava o ČP:</p> <ul style="list-style-type: none"> – prepoved rasne, spolne ali verske diskriminacije, – pravica do življenja, – prepoved mučenja, – prepoved okrutnosti, – prepoved poniževanja, – prepoved zaslužnjevanja, – prepoved uporabe zakonov za nazaj.
S K L E P	Učitelj skupaj z učenci povzame temeljne vsebine učne ure.	MHP in pravo o ČP se dopolnjujeta v prizadevanju za zaščito človekovega življenja in njegovega dostojanstva. To prizadevanje uresničujeta v različnih okoliščinah in na različen način: pravila MHP veljajo v primeru oboroženega spopada, pravo o ČP pa velja vedno ter v vsakršnih okoliščinah.

1 Vsak učenec dobi listič, na katerem je napisan eden od štirih naslovov osnovnih skupin MHP (*prepovedane metode vojskovanja, prepovedano orožje, zaščitene skupine ljudi ter zaščitene enote, službe in objekti*). Učenci, ki so dobili listič z enakim naslovom, se povežejo v skupino in tako oblikujemo štiri delovne skupine. Vsaka skupina glede na vir razišče, katera pravila MHP so kršena. Vsako od kršenih pravil zapišejo na svoj listič modre barve.

2 Vsaka skupina se skuša spomniti čim več ČP. Vsako ČP zapišejo na svoj listič rdeče barve.

3 Učitelj na tablo projicira dva kroga, ki tvorita presek (*če nima možnosti projekcije, ju lahko tudi nariše*). Levi krog je namenjen modrim lističem s pravili MHP, desni krog pa rdečim lističem s ČP. Predstavniki skupin pred tablo preberejo lističe s pravili MHP in jih prilepijo v levi krog (*preseki ostane prazen*). Nato preberejo še lističe s ČP in jih prilepijo v desni krog (*preseki ostane prazen*).

4 Učitelj povabi učence k razmisleku o skupnih značilnostih MHP in prava o ČP. Zapisane skupne značilnosti projicira v presek krogov. K vsaki zapisani skupni značilnosti učenci prilepijo pripadajoče modre lističe s pravili MHP iz levega kroga in ustrezne rdeče lističe s ČP iz desnega kroga (če ni možnosti zapisanih skupnih značilnosti projicirati na tablo, se učencem razdeli učne liste, na katere k izbranim skupnim značilnostim zapišejo pripadajoča pravila MHP in ČP).

DODATNE DEJAVNOSTI

a) Dodatno tekstovno in drugo gradivo:

- * fotografija,
- * Splošna deklaracija o človekovih pravicah,
- * film Grbavica (2006, režija: Jasmila Zbanić).

Vojska je uničila hišo. Vzhodni Jeruzalem, 1997. Foto: MORK/Thierry Gassmann.

GLASOVI IZ VOJNE

Eden od razlogov, zakaj vojaki pobijajo civiliste, je, da ko vojska utrpi hude izgube, vojaki pokličejo civiliste, da pridejo skopat grobove. Potem, ko so grobovi skopani, civiliste pobijejo, saj so smrt vojakov povzročili njihovi ljudje. To storijo iz jeze. Vojaki, ki to storijo, so iz nižjih slojev, nepismeni in neizobraženi za vojno.

Poveljnik

Vojska ne bi smela uporabljati civilistov za živi ščit, a v tej vojni so to počeli precej pogosto. Na primer, strojnico so postavili na streho cerkve ali večje stavbe, v kateri so živeli civilisti. Nihče ni spoštoval pravil, ki bi jih morali. Ker smo se čutili ogrožene, smo streljali na te stavbe.

Nekdanji pripornik

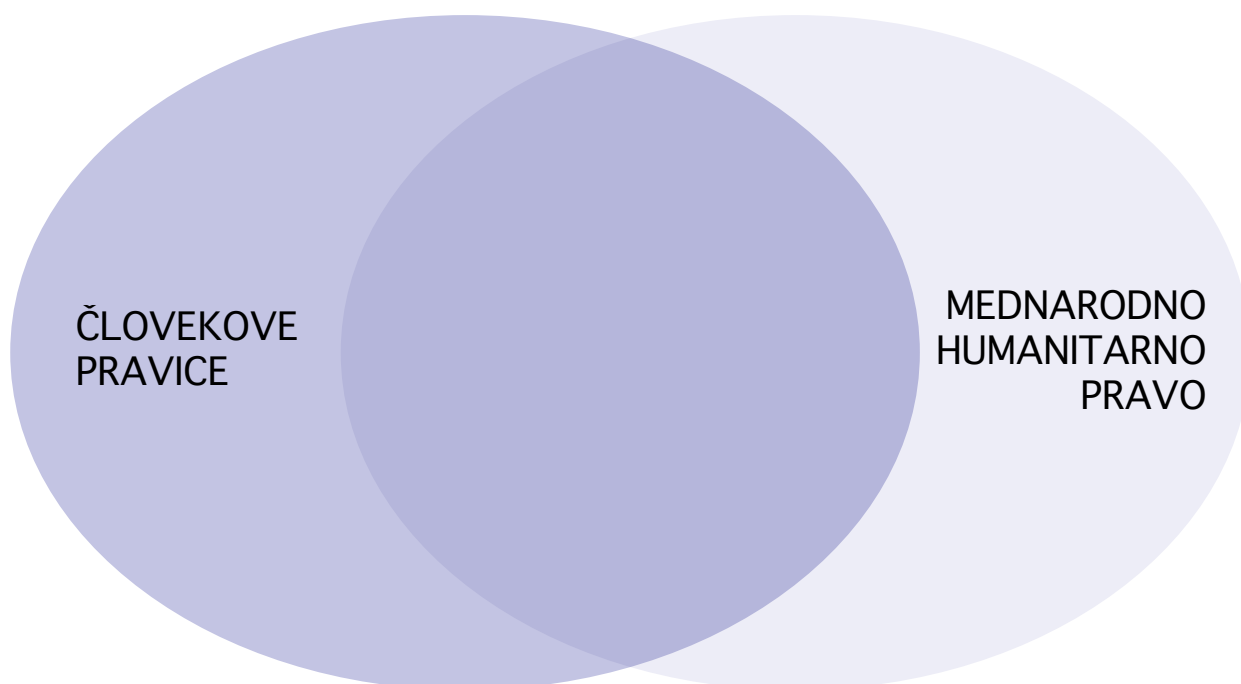
Tam so bila dekleta, ki so jih posilili, in zdaj imajo otroke, ki nimajo očetov. To je zločin, ki ne bo nikoli rešen.

Prebivalec mesta

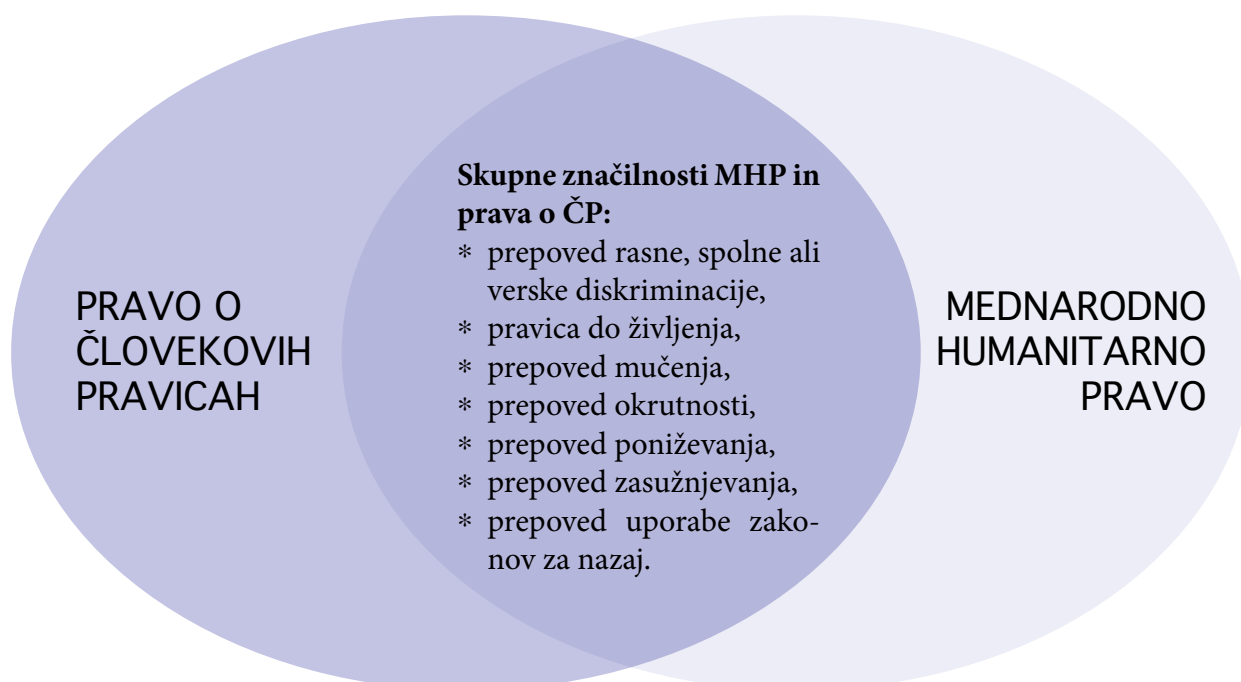
Ukazali so nam, da moramo, kadar se premaknemo z enega mesta na drugo, zastрупiti vodo. To je bil del vojskovanja, preživeje močnejšega. Rečejo ti, da so ti ljudje sovražniki, ki te bodo ubili, če te dobijo. Toda večina teh ljudi je ujetih, to so lahko popolnoma nedolžni ljudje, ki se premikajo iz kraja v kraj. Ti ljudje nimajo nobenega upšanja, nimajo hrane; zato je narobe, da se jih zastruplja.

Nekdanji bojevnik

SKUPNE ZNAČILNOSTI MHP IN ČP

SKUPNE ZNAČILNOSTI MHP IN ČP

Poškodovano vozilo MORK-a. Bosna in Hercegovina, 1992. Foto: MORK/Roland Sidler.

SPLOŠNA DEKLARACIJA O ČLOVEKOVIH PRAVICAH

Sprejela in razglasila jo je Generalna skupščina Združenih narodov 10. decembra 1948 z resolucijo št. 217 A (III).

Preambula

Ker pomeni priznanje prirojenega človeškega dostojanstva vseh članov človeške družbe in njihovih enakih in neodtujljivih pravic temelj svobode, pravičnosti in miru na svetu;

ker sta zanikanje in teptanje človekovih pravic pripeljala do barbarskih dejanj, žaljivih za človeško vest, in ker je bila stvaritev sveta, v katerem bi imeli vsi ljudje svobodo govora in verovanja in v katerem ne bi živeli v strahu in pomanjkanju, spoznana za najvišje prizadevanje človeštva;

ker je nujno potrebno, da se človekove pravice zavarujejo z močjo prava, da človek ne bi bil prisiljen zatekati se v skrajni sili k uporabi zoper tiranijo in nasilje;

ker je nujno potrebno pospeševati razvoj prijateljskih odnosov med narodi;

ker so ljudstva Združenih narodov ponovno potrdila svojo vero v temeljne človekove pravice in dostojanstvo in vrednost človekove osebnosti, v enakopravnost moških in žensk in se odločila, da bodo podpirala družbeni napredek in ustvarjanje boljših življenjskih pogojev v večji svobodi;

ker so se vse države članice zavezale, da bodo, v sodelovanju z Združenimi narodi, pospeševale splošno in resnično spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin;

ker je skupno razumevanje teh pravic in svoboščin največjega pomena za popolno uresničitev te zaveze,

Generalna skupščina razglša

to Splošno deklaracijo človekovih pravic kot skupen ideal vseh ljudstev in vseh narodov z namenom, da bi vsi organi družbe in vsi posamezniki, vedno v skladu s to deklaracijo, pri pouku in vzgoji razvijali spoštovanje teh pravic in svoboščin ter s postopnimi državnimi in mednarodnimi ukrepi zagotovili in zavarovali njihovo splošno in resnično priznanje in spoštovanje, tako med narodi držav članic samih kakor med ljudstvi ozemelj pod njihovo oblastjo.

1. člen

Vsi ljudje se rodijo svobodni in imajo enako dostojanstvo in enake pravice. Obdarjeni so z razumom in vestjo in bi morali ravnati drug z drugim kakor bratje.

2. člen

Vsakdo je upravičen do uživanja vseh pravic in svoboščin, ki so razglašene s to deklaracijo, ne glede na raso, barvo kože, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, narodno ali socialno pripadnost, premoženje, rojstvo ali kakršnokoli drugo okoliščino.

Nadalje ni dopustno nikakršno razlikovanje glede na politično ali pravno ureditev ali mednarodni položaj dežele ali ozemlja, ki mu kdo pripada, pa naj bo to ozemlje neodvisno, pod skrbništvom, nesamoupravno ali kakorkoli omejeno v svoji suverenosti.

3. člen

Vsakdo ima pravico do življenja, do prostosti in do osebne varnosti.

4. člen

Nihče ne sme biti držan ne v suženjstvu ne v tlačanski odvisnosti; suženjstvo in trgovina s sužnji v kakršnikoli obliki sta prepovedana.

5. člen

Nihče ne sme biti podvržen mučenju ali okrutnemu, nečloveškemu ali ponižujočemu ravnanju ali kaznovanju.

6. člen

Vsakdo ima povsod pravico do priznanja pravne sposobnosti.

7. člen

Vsi so enaki pred zakonom, vsi, brez diskriminacije, imajo pravico do enakega pravnega varstva. Vsi imajo pravico do enakega varstva pred sleherno diskriminacijo, ki bi kršila to deklaracijo, kakor tudi pred vsakim ščuvanjem k takšni diskriminaciji.

8. člen

Vsakdo ima pravico do učinkovitega pravnega sredstva pri pristojnih državnih sodnih oblasteh proti dejanjem, ki kršijo temeljne pravice, priznane mu po ustavi ali zakonu.

9. člen

Nihče ne sme biti samovoljno zaprt, pridržan ali izgnan.

10. člen

Vsakdo je pri odločanju o njegovih pravicah in dolžnostih in v primeru kakršnekoli kazenske obtožbe zoper njega upravičen ob polni enakosti do pravičnega in javnega obravnavanja pred neodvisnim in nepristranskim sodiščem.

11. člen

1. Vsakdo, ki je obtožen kaznivega dejanja, ima pravico, da velja za nedolžnega, dokler ni spoznan za krivega v skladu z zakonom, v javnem postopku, v katerem so mu dane vse možnosti, potrebne za njegovo obrambo.
2. Nihče ne sme biti spoznan za krivega kateregakoli kaznivega dejanja zaradi kakršnegakoli ravnanja ali opustitve, ki v času storitve ni bilo kaznivo dejanje po notranjem ali mednarodnem pravu. Prav tako se ne sme izreči strožja kazen od tiste, ki je bila predpisana v času storitve kaznivega dejanja.

12. člen

Nikogar se ne sme nadlegovati s samovoljnim vmešavanjem v njegovo zasebno življenje, v njegovo družino, v njegovo stanovanje ali njegovo dopisovanje in tudi ne z napadi na njegovo čast in ugled. Vsakdo ima pravico do zakonskega varstva pred takšnim vmešavanjem ali takšnimi napadi.

13. člen

1. Vsakdo ima pravico do svobodnega gibanja in izbire prebivališča znotraj meja določene države.
2. Vsakdo ima pravico zapustiti katerokoli državo, vključno s svojo lastno, in vrniti se v svojo državo.

14. člen

1. Vsakdo ima pravico v drugih državah iskati in uživati pribežališče pred preganjanjem.
2. Na to pravico se ni mogoče sklicevati v primeru pregona, ki dejansko temelji na nepolitičnih kaznivih dejanjih, ki so v nasprotju s cilji in načeli Združenih narodov.

15. člen

1. Vsakdo ima pravico do državljanstva.
2. Nikomur se ne sme samovoljno vzeti državljanstvo ali zakonita pravica do spremembe državljanstva.

16. člen

1. Polnoletni moški in ženske imajo brez kakršnihkoli omejitev glede na raso, državljanstvo ali vero, pravico skleniti zakonsko zvezo in ustanoviti družino. Upravičeni so do enakih pravic v zvezi z zakonsko zvezo, tako med zakonsko zvezo, kot tudi, ko ta preneha.
2. Zakonska zveza se sme skleniti samo s svobodno in polno privolitvijo obeh bodočih zakoncev.
3. Družina je naravna in temeljna celica družbe in ima pravico do družbenega in državnega varstva.

17. člen

1. Vsakdo ima pravico do premoženja, tako sam, kakor tudi skupno z drugimi.
2. Nikomur ne sme biti premoženje samovoljno vzeto.

18. člen

Vsakdo ima pravico do svobode misli, vesti in veroizpovedi; ta pravica vključuje svobodo spreminjati prepričanje ali vero in njuno svobodno, javno ali zasebno izražanje, bodisi posamezno ali v skupnosti z drugimi, s poučevanjem, z izpolnjevanjem verskih dolžnosti, z bogoslužjem in opravljanjem obredov.

19. člen

Vsakdo ima pravico do svobode mišljenja in izražanja, vštveši pravico, da nihče ne sme biti nadlegovan zaradi svojega mišljenja, in pravico, da lahko vsak išče, sprejema in širi informacije in ideje s kakršnimikoli sredstvi in ne glede na meje.

20. člen

1. Vsakdo ima pravico do svobodnega in mirnega zbiranja in združevanja.
2. Nikogar se ne sme prisiliti k članstvu v katerokoli društvo.

21. člen

1. Vsakdo ima pravico sodelovati pri opravljanju javnih zadev svoje države bodisi neposredno ali pa po svobodno izbranih predstavnikih.
2. Vsakdo ima pod enakimi pogoji pravico do javnih služb v svoji državi.
3. Volja ljudstva je temelj javne oblasti; ta volja se mora izražati v občasnih in poštenih volitvah, ki morajo biti splošne, ob načelu enakosti in tajnega glasovanja ali po kakšnem drugem enakovrednem postopku, ki zagotavlja svobodo glasovanja.

22. člen

Vsakdo ima kot član družbe pravico do socialne varnosti in pravico do uživanja, s pomočjo prizadevanja svojih skupnosti in mednarodnega sodelovanja in v skladu z ureditvijo in sredstvi neke države, ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic, nepogrešljivih za njegovo dostojanstvo in svoboden razvoj njegove osebnosti.

23. člen

1. Vsakdo ima pravico do dela in proste izbire zaposlitve, do pravičnih in zadovoljivih delovnih pogojev in do varstva pred brezposelnostjo.
2. Vsakdo ima, brez kakršnekoli diskriminacije, pravico do enakega plačila za enako delo.
3. Vsakdo, kdor dela, ima pravico do pravične in zadovoljive nagrade, ki zagotavlja njemu in njegovi družini človeka vreden obstoj in ki naj se po potrebi dopolni z drugimi sredstvi socialnega varstva.
4. Vsakdo ima pravico sodelovati pri ustanavljanju sindikata ali pridružiti se sindikatu za zavarovanje svojih interesov.

24. člen

Vsakdo ima pravico do počitka in prostega časa, vključno z razumno omejitvijo delovnih ur, in pravico do občasnega plačanega dopusta.

25. člen

1. Vsakdo ima pravico do takšne življenjske ravni, ki zagotavlja njemu in njegovi družini zdravje in blaginjo, vključno s hrano, obleko, stanovanjem, zdravniško oskrbo in potrebnimi socialnimi storitvami; pravico do varstva v primeru brezposelnosti, bolezni, delovne nezmožnosti,

vdovstva ter starosti ali druge nezmožnosti pridobivanja življenjskih sredstev zaradi okoliščin, neodvisnih od njegove volje.

2. Materinstvo in otroštvo sta upravičena do posebne skrbi in pomoči. Vsi otroci, bodisi da so rojeni kot zakonski ali zunaj zakonske skupnosti, uživajo enako socialno varstvo.

26. člen

1. Vsakdo ima pravico do izobraževanja. Izobraževanje mora biti brezplačno vsaj na začetni stopnji. Šolanje na začetni stopnji mora biti obvezno. Tehnično in poklicno šolanje mora biti splošno dostopno. Višje šolanje mora biti na osnovi doseženih uspehov vsem enako dostopno.
2. Izobraževanje mora biti usmerjeno k polnemu razvoju človekove osebnosti in utrjevanju spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Pospeševati mora razumevanje, strpnost in prijateljstvo med vsemi narodi in med rasami in verskimi skupinami ter pospeševati dejavnost Združenih narodov in ohranitev miru.
3. Starši imajo prednostno pravico pri izbiri vrste izobraževanja svojih otrok.

27. člen

1. Vsakdo ima pravico prosto se udeleževati kulturnega življenja svoje skupnosti, uživati umetnost in sodelovati pri napredku znanosti in biti deležen koristi, ki iz tega izhajajo.
2. Vsakdo ima pravico do varstva moralnih in premoženjskih koristi, ki izhajajo iz kateregakoli znanstvenega, književnega ali umetniškega dela, katerega avtor je.

28. člen

Vsakdo je upravičen do družbenega in mednarodnega reda, v katerem se lahko v polni meri uresničujejo pravice in svoboščine, določene v tej deklaraciji.

29. člen

1. Vsakdo ima dolžnosti do skupnosti, v kateri je edino mogoč svoboden in popoln razvoj njegove osebnosti.
2. Pri izvajanju svojih pravic in svoboščin je vsakdo podvržen samo takšnim omejitvam, ki so določene z zakonom, katerih izključni namen je zavarovati obvezno priznanje in spoštovanje pravic in svoboščin drugih ter izpolnjevanje pravičnih zahtev morale, javnega reda in splošne blaginje v demokratični družbi.
3. Te pravice in svoboščine se v nobenem primeru ne smejo izvajati v nasprotju s cilji in načeli Združenih narodov.

30. člen

Nobene določbe te deklaracije se ne sme razlagati tako, kot da iz nje izhaja za državo, skupino ali posameznika kakršnakoli pravica do kakršnegakoli delovanja ali dejanja, ki bi hotelo uničiti v njej določene pravice in svoboščine.

PREPOZNAVANJE KRŠITEV

Do zdaj so učenci spoznali osnovna pravila MHP, utemeljili potrebo po obstoju teh pravil in razmišljali o posledicah, s katerimi se v primerih kršitev pravil srečujejo žrtve. V tej učni uri bodo učenci **raziskali vzroke kršitev pravil in spoznali, da vsaka posamezna kršitev lahko sproži niz nadaljnjih kršitev** (zakonitost verižne reakcije).

CILJI

Učenci:

- * prepoznajo nekatere kršitve MHP,
- * poznajo nekaj vzrokov kršitev pravil,
- * razumejo zakonitost verižne reakcije.

DEJAVNOST V RAZREDU		VSEBINA
U V O D	Učenci delajo v parih. 1	Ljudje kršijo pravila iz različnih vzrokov; kršenju pravil pa običajno sledijo določene posledice.
J E D R O	Učenci delajo v parih (<i>Priloga 1</i>) 2 Učenci v parih izpolnijo delovni list (<i>Priloge 2a, 2b in 2c</i>). 3	Vzroki za kršitve pravil MHP so najpogosteje potreba po varnosti, želja po vojaški prednosti, maščevanje, obup ali druga čustva, pomanjkanje drugih možnosti, nepoznavanje zakona in drugo. Izhodiščna kršitev ima vedno posledice, nekatere posledice pa pomenijo nove kršitve MHP . Posledice kršitev MHP so podvržene zakonitosti verižne reakcije: posamezna kršitev pravil MHP pogosto začne niz nadaljnjih kršitev.
S K L E P	Učenci poročajo o raziskanih vzrokih in posledicah kršitev MHP. 4	Posamezna kršitev pravil MHP pogosto začne niz nadaljnjih kršitev. Vsaka nadaljnja kršitev je po navadi hujša od izhodiščne oziroma predhodne kršitve – kršitve se stopnjujejo.

- 1 Učenca drug drugemu povesta, katero pravilo sta v zadnjem času prekršila, zakaj in kakšne so bile posledice.
- 2 Vsak par učencev dobi besedilo Glasovi iz vojne in v izpovedih desetih ljudi skuša prepoznati kršitve MHP.
- 3 Polovica parov se ukvarja z raziskovanjem vzrokov, druga polovica pa z raziskovanjem posledic kršitev pravil. Parom razdelite različne učne liste (*2A – vzroki, 2B – posledice*). Parom, ki bodo raziskovali posledice kršitev, lahko težavnost prilagodite na predlagana načina:

- a) po navedenem zgledu pod vsako izhodiščno kršitev sami dopišite možne nadaljnje kršitve, nato pa list razrežite na posamezne posledice/kršitve, ki naj jih učenci uredijo v ustrezno zaporedje in prilepijo na učni list 2C;
- b) pari naj na učnem listu 2C prikažejo širšo/podrobnejšo sliko možnih posledic, lahko pa razvejano verigo posledic tudi narišejo na plakat.
- 4 Po izpolnjeni nalogi se pari, ki so raziskovali vzroke kršitev, povežejo v skupino in pregledajo svoje ugotovitve. Enako v drugi skupini pregledajo svoje ugotovitve pari, ki so raziskovali posledice kršitev. Na koncu skupini predstavita svoje ugotovitve še druga drugi.

DODATNE DEJAVNOSTI

a) Dodatne aktivnosti/vprašanja:

- * Učenci oblikujejo predloge za omejitev izbrane kršitve MHP. Katere posledice bi lahko imeli posamezni predlogi? K čemu bi te posledice nadalje vodile? Menite, da bi se z vašimi predlogi strinjala večina narodov – zakaj (ne)? Kako bi uveljavili svoje predloge (npr.: z ukazovanjem, urjenjem, kaznovanjem)?
- * Učenci izdelajo plakat s predlogi za omejitev kršitve, lahko pa tudi plakat, na katerem določeno kršitev ponazorijo.

GLASOVI IZ VOJNE

Glasovi iz vojne so pričevanja ljudi, ki so bili nedolgo tega vpleteni v oborožene spopade. Opisujejo kršitve, ki so se jim zgodile, ki so jim bili priče ali pa so o njih slišali pripovedovati.

V mnogih primerih so se vojaki preoblekli iz uniform v civilna oblačila. Kako bi lahko vedeli, kdo je v resnici civilist? Zato moraš, če napadeš mesto, pobiti vse, kar se premika.

Vojak

Ker civilisti kuhajo in prinašajo hrano vojakom, da se lahko bojujejo, s tem tudi sami sodelujejo v boju. Brez te hrane vojaki ne bi imeli moči, da bi se bojevali z nami. Tako so vojaki vsi, ne glede na to, ali nosijo uniformo ali ne. Civilisti, ki kuhajo hrano za vojake, so v vojni, čeprav niso oboroženi. Zato jih imajo vojaki pravico ubiti.

Poveljnik

Zvezne sile niso mogle zavzeti vasi, zato so preprečile, da bi katera koli humanitarna pomoč dosegla vas. To je njihova strategija spodbujanja lakote in stradanja, in to je narobe.

Nekdanji bojevnik

Med vojno je poveljnik opredelil etični kodeks, kot na primer: nikoli ne poškodujte ljudem pridelka. A pozneje so se okoliščine spremenile. Med bojevanjem je uničevanje gospodarstva postalo glavna politika; vojakom so ukazali, da naj, če ne morejo doseči česa velikega, napadejo lastno ljudi. Uničevanje vsega, požiganje do prahu – tako smo premagovali sovražnika.

Nekdanji bojevnik

Uničevanje verskih in zgodovinskih krajev je del te vojne. Med vojno ti namreč ni mar za nič; uničiti hočeš vse, kar ti pride na pot, samo da bi dobil vojno.

Nekdanji učitelj in vodja begunskega tabora

Ubijalo se je za povračilo. Najprej so vojaki zajeli in ubili ranjenega gverilca, ki ga je vozil Rdeči križ. Nato so gverilci za povračilo zajeli in ubili vojaka. To so storili zato, da Rdeči križ ne bi več prevažal ranjenih vojakov s katere koli strani. Če je nekaj naredila ena stran, je to storila tudi druga.

Nekdanji bojevnik

Vojska ne bi smela uporabljati civilistov za živi ščit. Ampak v tej vojni so to pogosto počeli. Postavili so na primer strojnico na cerkveno streho ali na vrh zgradbe, v kateri so živeli civilisti. Nihče ni upošteval ničesar, kar bi moral. Ker so nam grozili, smo streljali na te zgradbe.

Nekdanji pripornik

Tam so bila dekleta, ki so jih posilili, in zdaj imajo otroke, ki nimajo očetov. To je zločin, ki ne bo nikoli rešen.

Prebivalec mesta

Ukazali so nam, da moramo, kadar se premaknemo z enega mesta na drugo, zastrupiti vodo. To je bil del vojskovanja, preživetje močnejšega. Rečejo ti, da so ti ljudje sovražniki, ki te bodo ubili, če te dobijo. Toda večina teh ljudi je ujetih, to so lahko povsem nedolžni ljudje, ki se premikajo iz kraja v kraj. Ti ljudje nimajo nobenega upanja, nimajo hrane; zato je narobe, da se jih zastruplja.

Nekdanji bojevnik

Eden od razlogov, zakaj vojaki pobijajo civiliste, je, da ko vojska utрпи hude izgube, vojaki pokličejo civiliste, da pridejo skopat grobove. Potem, ko so grobovi skopani, civiliste pobijejo, saj so smrt vojakov povzročili njihovi ljudje. To storijo iz jeze. Vojaki, ki to storijo, so iz nižjih slojev, so nepismeni in niso izobraženi za vojno.

Poveljnik

PREPOZNAVANJE KRŠITEV IN RAZISKOVANJE VZROKA KRŠITEV

- a) V posamezni zgodbi s svojimi besedami opredeli osnovno (izhodiščno) kršitev MHP in ji pripiši številčno oznako kršitve glede na seznam osnovnih pravil MHP.

1. **izdajanje za civilista** [1.4.]
2. _____ [_. _]
3. _____ [_. _]
4. _____ [_. _]
5. _____ [_. _]
6. _____ [_. _]
7. _____ [_. _]
8. _____ [_. _]
9. _____ [_. _]
10. _____ [_. _]

- b) V razpredelnici označi (X) vzrok, ki je po tvojem mnenju najbolj vplival na kršitev.

Številka zgodbe	Potreba po varnosti	Želja po vojaški prednosti	Povračilo ukrepa	Obup ali druga čustva	Pomanjkanje drugih možnosti	Nepoznavanje zakona	Drugo
1.							
2.							
3.							
4.							
5.							
6.							
7.							
8.							
9.							
10.							

RAZISKOVANJE POSLEDIC KRŠITEV

Izhodiščna kršitev ima vedno posledice, nekatere posledice pa predstavljajo nove kršitve MHP.

IZHODIŠČNA KRŠITEV IN MOŽNE POSLEDICE – 1. stran	POSLEDICA/ KRŠITEV	ŠTEVILKA KRŠIVE
Vojaki so preoblečeni v civilna oblačila.	K	[1.4.]
→ Ni mogoče razlikovati med bojevniki in civilisti.	P	/
→ Nedolžni civilisti so tarče napada.	K	[1.1.]
→ Otroci postanejo sirote.	P	/
→		
Vojaki so preoblečeni v civilna oblačila.		[. .]
→ Pojavi se sum, da so še druge krinke.		[. .]
→ Medicinsko in humanitarno osebje je osumljeno, da so bojevniki.		[. .]
→ Človekoljubno delo je moteno ali ustavljeno.		[. .]
→		[. .]
Civilisti vojakom kuhajo hrano.		[. .]
→		[. .]
→		[. .]
→		[. .]
→		[. .]
Vojska prepreči človekoljubni pomoči dostop do vasi.		[. .]
→		[. .]
→		[. .]
→		[. .]
→		[. .]
Vojska požge pridelek.		[. .]
→		[. .]
→		[. .]
→		[. .]
→		[. .]

IZHODIŠČNA KRŠITEV IN MOŽNE POSLEDICE – 2. stran	POSLEDICA/ KRŠITEV	ŠTEVILKA KRŠIVE
Vojska zajame in ubije ranjenega gverilca.		[.]
→		[.]
→		[.]
→		[.]
→		[.]
Vojska uporablja civiliste za živi ščit.		[.]
→		[.]
→		[.]
→		[.]
→		[.]
Dekleta so posiljena.		[.]
→		[.]
→		[.]
→		[.]
→		[.]
Vojska zastrupi vodo.		[.]
→		[.]
→		[.]
→		[.]
→		[.]
Vojska uniči verske ali zgodovinske objekte.		[.]
→		[.]
→		[.]
→		[.]
→		[.]
Civilisti kopljejo grobove za vojake.		[.]
→		[.]
→		[.]
→		[.]

VOJNI ZLOČIN IN SANKCIONIRANJE

Med vojaškimi aktivnostmi se dogajajo razne kršitve mednarodnega humanitarnega prava (**vojni zločini**). Učni uri raziskujeta nekatera vprašanja, ki **zadevajo izvrševanje in uveljavljanje MHP za zagotavljanje popolnega spoštovanja pravil**. Obravnavata tudi **ukrepe** za spodbujanje oza-veščenosti in spoštovanja humanitarnega prava.

Učenci s pomočjo gradiva razpravljajo o temeljnih načelih pravičnosti v času oboroženih spopadov in spoznajo komisijo resnice kot enega izmed načinov, na podlagi katerega so se mnoge države spopadle s posledicami spopadov. **Vsebina učnih ur spodbuja k razmišljanju o tem, kaj lahko države storijo za zagotavljanje pravice.**

CILJI

Učenci:

- * usvojijo pojem *vojni zločin*,
- * so sposobni prepoznati nekatere vojne zločine (kršitve MHP),
- * razumejo, da kaznovanje kršiteljev vpliva na dobrobit družbe po oboroženem spopadu,
- * spoznajo načine sankcioniranja vojnih zločinov (kršitev MHP).

DEJAVNOST V RAZREDU		VSEBINA
U V O D	Učitelj v vodeni razpravi postopoma oblikuje oziroma opredeli naslov učne ure. 1	Mednarodno humanitarno pravo (MHP) , kot vsi pravni sistemi, potrebuje mehanizme izvrševanja in uveljavljanja . Države so zavezane za zatiranje vseh kršitev ženevskih konvencij. Države imajo tudi posebne obveznosti, ki so povezane z najhujšimi kršitvami MHP, ki se jih smatra za vojne zločine. MHP določa odgovornost posameznika za kršitve, ki jih zagreši ali ukaže drugim, naj jih zagrešijo. Zahteva tudi, da so tisti, ki so odgovorni za hude kršitve, kazensko preganjani in kaznovani kot zločinci. To je lahko storjeno na državni ravni ali, v nekaterih primerih, na mednarodni ravni. Nekatero države pa so do dale še tretji pristop k iskanju pravice – komisije resnice in sprave.
J E D R O	Učenci na podlagi tabele (<i>Priloga 1</i>) izberejo svoj odgovor in ga utemeljijo. Učitelj z učenci primerja odgovore z grafom (<i>Priloga 2</i>), ki ustreza izbranim vprašanjem.	Amnestija oziroma pomilostitev – vladna odločitev, ki preprečuje sojenje skupini ljudi za določena dejanja.

J E D R O	<p>Učenci delajo z besedilom (<i>Priloga 3</i>). 2</p> <p>Učenci razpravljajo o odlomku iz ženevske konvencije. 3</p> <p>Učitelj vodi razpravo, v kateri skupaj z učenci opredeli vojni zločin. 4</p> <p>Učenci izpolnijo tabelo (<i>Priloga 4</i>), na podlagi katere učitelj vodi razpravo o možnih aktivnostih v času miru, med oboroženim spopadom in po končanem oboroženem spopadu. 5</p>	<p>»Visoke pogodbenice se obvezujejo, da bodo sprejele zakonske predpise za ustrezno kaznovanje oseb, ki so hudo kršile to konvencijo ali pa so to ukazale ...« Člen 49/50/129/146, skupen štirim ženevskim konvencijam</p> <p>Statut Mednarodnega kazenskega sodišča navaja hude kršitve MHP, ki spadajo med vojne zločine, ko so zagrešene proti kateri koli zaščiteni osebi: ranjenemu ali bolnemu bojevniku, vojnim ujetnikom, zapornikom, civilistom, itd. Nekatere so tu povzete:</p> <ul style="list-style-type: none"> – namerno ubijanje, – mučenje in nehumano ravnanje, – namerno povzročanje hudega trpljenja, – namerno usmerjanje napadov proti civilistom ali civilnim objektom, ali proti osebju, objektom, materialu, enotam ali vozilom, vključenim v človekoljubno pomoč, – preganjanje, nasilno premeščanje ali preseljevanje civilistov, – uporaba prepovedanega orožja, izstrelkov in sredstev ter metod vojskovanja, ki so take narave, da povzročijo nepotrebno trpljenje, ali ki sama po sebi ne delajo nobenih razločkov glede na cilje, – namerno povzročanje stradanja civilistov kot metode vojskovanja, s tem, da jih prikrajšamo za sredstva, ki so nujno potrebna za njihovo preživetje, – plenjenje po mestih ali krajih, – jemanje talcev, – zagrešitev posilstva, spolnega suženjstva, vsiljene prostitucije ali kakršne koli druge oblike spolnega nasilja, – uboj ali ranitev bojevnika, ki se je predal, tako da je položil svoje orožje ali da nima več sredstev za obrambo, – novačenje ali vpoklici otrok, mlajših od petnajstih let, v oborožene sile ali njihova uporaba za aktivno sodelovanje v sovražnostih, – naklepni napad z vednostjo, da bo tak napad povzročil pretirane stranske izgube življenj ali pretirane poškodbe civilistov ali poškodbe na civilnih objektih ali obsežne, dolgotrajne in hude poškodbe na naravnem okolju, – uporaba prisotnosti civilistov ali drugih zaščitenih oseb za to, da se na ta način preprečijo vojaške operacije, usmerjene na določene točke, območja ali vojaške sile,
-----------------------	---	---

J E D R O		<p>– izrekanje kazni in njihovo izvajanje, ne da bi prej obsodbo izreklo redno ustanovljeno sodišče, ki ima na razpolago vsa sodna poročila, ki so navadno priznana kot nujno potrebna. Iz člena 8 Statuta Mednarodnega kazenskega sodišča</p> <p>Aktivnosti po vojaškem spopadu: Oborožene sile so odgovorne za spremljanje uveljavljanja MHP in dolžne ustaviti kršitve, če se pojavijo, in sicer z discipliniranjem ter ustreznimi prijavi. Oborožene sile morajo tudi ustaviti in prevzeti ustrezne aktivnosti proti svojim pripadnikom, ki so bodisi izvršili bodisi ukazali kršitve MHP, ter jih pripeljati pred sodišče.</p>
S K L E P	<p>Učitelj povzame temeljne vsebine učne ure. 6</p>	<p>Humanitarno pravo zahteva, da ljudje, ki so zakrivali ali ukazali kršitve, pridejo pred sodišče. Vsaka država podpisnica ženevskih konvencij je odgovorna za razširjanje, spoštovanje in uveljavljanje mednarodnega humanitarnega prava.</p> <p>Mednarodna kazenska sodišča so se razvila kot rešitev za številne probleme, povezane z določanjem oblasti, ki lahko sodi in kaznuje vojne zločince. Kadar sodniki razsojajo o krivdi, upoštevajo, ali je obtoženec naklepno zagrešil kršitve zakonov, katerih je obtožen. Niti spoštovanje ukazov niti podobne kršitve, ki so jih zagrešili drugi, posameznega kršitelja ne odvežejo krivde.</p>

1 Predlagana vprašanja:

- * Kaj doleti osebo, ki krši določeno pravilo (hišno pravilo, šolski red ...)? (Odg.: kazen)
- * Kaj se zgodi z ljudmi, ki zagrešijo kriminalno dejanje (kraja, umor ...)? (Odg.: sodijo jim) (Uporabite nedavne lokalne primere. Učenci naj ne podajo le kazni, ampak tudi razloge.)
- * Ali je treba med vojaškimi spopadi upoštevati kakšna pravila?
- * Kaj se zgodi z vojaki, za katere velja sum, da so med oboroženimi spopadi kršili pravila? (Odg.: Sodijo jim na vojaškem sodišču.)
- * Katere so podrobnosti in razlike med primeri, ki vključujejo vsakodnevni kriminal, in tistimi, ki vključujejo kršitve pravil, ki veljajo v vojni?

2 Predlagana interpretacija teksta:

- * Učenci ugotavljajo, ali so se citirane osebe odločile za kazen ali pomilostitev (Uporabite lahko obliko glasovanja učencev, zapisa mnenja vsakega učenca na šolsko tablo, glasovanje z barvnimi kartončki (zelena barva – pomilostitev; rdeča barva – obsodba)).

Predlagani vprašnji:

- * Zakaj so se posamezni avtorji opredelili bodisi za kazen bodisi za oprostitev kršilcev MHP?
- * Kakšne so lahko posledice, ki jih ima določena izbrana rešitev na žrtve, kršitelje in družbo kot celoto?

3 Predlagani vprašnji:

- * Kaj mora storiti država, če ugotovi, da je bilo kršeno MHP (vojno pravo)?
- * Katere države morajo tako ravnati? Vse ali le podpisnice?

4 Predlagana vprašanja:

- * Kaj je vojni zločin? Katera dejanja se vse pojmujejo kot vojni zločin?
- * Kaj je zločin in kaj kršitev?
- * Na podlagi aktualnih dogodkov ali na podlagi zgodovinskih dejstev navedite še druge primere vojnih zločinov!

5 Predlagani vprašnji:

- * Kaj vse še se lahko stori po oboroženem spopadu, da se zagotovi pravica ter možnost žrtvam vojne, da zaživijo v miru? (Odg.: Odškodnina sorodnikom žrtev, medijsko priznanje, javno opravičilo, spominsko obeležje, komisija za pravičnost in spravo, iskanje ostankov žrtev pobojev ...)
- * Kakšen je namen povojnih aktivnosti, če ni le kaznovanje kršiteljev? (Odg.: Pomiritev sprtih strani, zaceliti rane, prispevati k socialni obnovi, narediti premik od nasilja k miru ...)

6 Vsebine povzemite s spraševanjem ali miselnim vzorcem.

DODATNE DEJAVNOSTI

a) Dodatne aktivnosti/vprašanja:

- * Ali poznate kakšen konkreten zgodovinski primer obtožbe nehumanega vedenja v oboroženem spopadu? Kaj je bilo glede tega storjeno? Kakšen je bil rezultat?
- * Razpravljajte o naslednjih citatih in vsebinskem razmerju med njima:

Po končani državljanski vojni mora posameznik odpustiti in pozabiti.

Paul Thibaud, esejist

Preveč odpuščanja in pozabljanja preprečuje zdravljenje rane.

Louis Joinet, posebna poročevalka ZN glede nekaznovanosti

- * Razpravljajte o naslednji misli: Bolje je imeti pravičen zakon, ki se velikokrat krši, kot pa zakona sploh ne imeti.
- * Katera mednarodna sodišča poznate?

b) Dodatno tekstovno gradivo:

- * Je prepozno?

MNENJA O KAZNOVANJU VOJNIH ZLOČINCEV

Ali bi morali biti ljudje, ki so zagrešili vojni zločin, kaznovani?

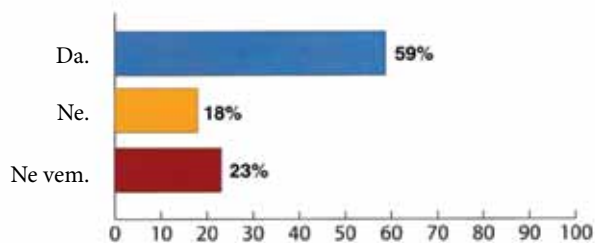
DA.	
NE.	
NE VEM.	

Ali bi morali biti ljudje, ki so kršili pravila, ko je spopad končan ...

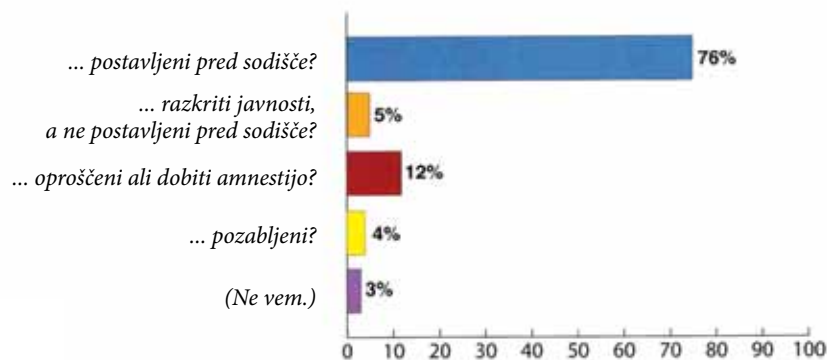
... POSTAVLJENI PRED SODIŠČE?	
... RAZKRITI JAVNOSTI, A NE POSTAVLJENI PRED SODIŠČE?	
... OPROŠČENI ALI DOBITI AMNESTIJO?	
... POZABLJENI?	
(NE VEM.)	

MNENJA O KAZNOVANJU VOJNIH ZLOČINCEV

Ali bi morali biti ljudje, ki so zagrešili vojni zločin, kaznovani?

Ali bi morali biti ljudje, ki so kršili pravila, ko je spopad končan ...

V letih 1998–99 je bila izvedena raziskava v 16 državah (od katerih jih je 12 nedavno izkusilo oboroženi spopad). Grafa kažeta odgovore izprašancev.

POGLEDI NA POZABLJANJE ALI ISKANJE PRAVICE

Ko je državljanske vojne enkrat konec, je treba odpustiti in pozabiti.

Paul Thibaud, esejist

Preveč odpuščanja in pozabljanja prepreči, da bi se rane zacelile.

Louis Joinet, sodnik in posebni poročevalec o nekaznovanju pri ZN

Kambodža: pogleda dveh žrtev

1. glas

Zaradi njegove umirjenosti in hladnega izraza bi lahko mislil, da je premagal osebno tragedijo. A je ni. Še vedno sliši krike in podobe mučenja so še vedno vtisnjene v njegovem spominu. Hoče pravico, ne maščevanja. Kako bi lahko pozabil? Takrat sem bil star 30 let in vse je neizbrisno vtisnjeno v mojem spominu. Vse žrtve čutijo tako kot jaz; hočemo, da Rdeči Kmeri nosijo posledice svojih dejanj.

Vann Nath, ki je preživel kamboški mučilni center, kjer je izginilo 18 tisoč ljudi

2. glas

Kakšen pomen bi imelo za povprečnega Kambodžana, če bi sodili Ta Moku [vodji Rdečih Kmerov]? Rad bi samo, da Kambodža ostane mirna država.

Taksist, ki je izgubil očeta ter pet bratov in sestro

Čile: dva pogleda

1. glas

Postavitev politikov pred sodišče bi morala spodbuditi skupnost, v kateri so bili zločini zagrešeni, da si izpraša svojo vest. Postaviti Pinocheta pred sodišče v Čilu je gotovo vredno, ker se prebivalci Čila dobro zavedajo, da jih je polovica podpirala državni udar.

Paul Thibaud, esejist

2. glas

Brez resnice in pravice ne bo sprave. Vedeti moramo, kje so trupa tistih, ki so izginili.

Gladys Diaz, novinarka, več kot dve leti je bila politična zapornica

Sierra Leone: trije pogledi iz Sierre Leone

1. glas

Amnestija ne bo le neuspešna pri reševanju težav te države, temveč bo pomagala obdržati začarani krog nasilja in nekaznovanja. Amnestije ne delujejo.

Abdul Tejan-Cole, odvetnik

2. glas

Kaj bi storil, če bi srečal svoje mučitelje na ulici? Rekel bi jim, da bo Vsemogočni nekega dne izbral med njihovimi družinami in mojo. Če ne bomo odpustili, bo še več ljudi izgubilo svoje roke.

Lemain Jusu Jarka, uporniki so mu odsekali obe dlani, da bi ga kaznovali za to, ker je kril hčerini pobeg

3. glas

Sem človek načel in verjamem, da bi morali biti zločini kaznovani. A kdo bo sodil koga? Nihče ni v resnici v oblasti. Če bi vlada rekla: »Postavili vas bomo pred sodišče,« bi se uporniki spet začeli bojevati.

Alimany Koroma, župnik

Sierra Leone: Pogleda dveh tujcev

1. glas

Amnestija je le ponoven začetek kroga nekaznovanja /.../. Zločini so bili tako grozoviti, da preprosto ne moremo pričakovati trajnega miru.

Corinne Dufka, iz organizacije Human Rights Watch

2. glas

Amnestija je popolnoma nesprejemljiva. Razočaran sem. A potem vidim otroke, ki jih hranimo in pazimo nanje, in pozabim na to. Ljudje v Sierr Leone vedo, kaj hočejo – mir, raje kot pravico. Na neki način je amnestija škandal, a na neki način je morda pametna.

Človekoljubni delavec

Katere ukrepe lahko izvedejo pred oboroženim spopadom, med njim in po njem ...

- vojska?
- vlada?
- sodna telesa?

Priloga 4

	V ČASU MIRU	MED OBOROŽENIM SPOPADOM	PO OBOROŽENEM SPOPADU
VOJSKA			
VLADA			
SODNA TELESA			

JE PREPOZNO?

GLASOVI

Mnenji dveh višjih generalov, ki sta bila na dolžnosti med alžirskimi dogodki

Ne, mučenje ni nujno potrebno v vojni. Popolnoma dobro je mogoče shajati brez njega. Užalostim se, ko se spomnim Alžirije, ker je bilo mučenje del takratnega mišljenja. Stvari bi lahko naredili drugače.

General Jacques Massau

Nikoli nisem maral mučenja, a ko sem prispel v Alžir, sem se odločil, da ga bom moral uporabiti. Takrat je bila to že standardna praksa. V enakih okoliščinah bi storil isto; ne verjamem, da je obstajala alternativa. Moram dodati, da sem navadno dobil dobre rezultate brez mučenja. Rekel bi celo, da sem največje uspehe dosegel brez enega samega udarca osebe, ki sem jo zasliševal. A v nekaterih primerih to preprosto ne deluje, ko delate pod hudim časovnim pritiskom. Nasprotujem ideji, da bi se Francija danes opravičila. Nimamo se za kaj opravičevati. Priznati specifična dejstva, vsekakor, a brez posploševanja. Osebno ničesar ne obžalujem.

General Paul Aussaresses

O VOJAKIH

Veterani se čutijo, kot da jih klevetajo s tem, kako so obtožbe mučenja usmerjene zoper dva milijona tistih, ki so v tej vojni služili in imajo pri tej zadevi čisto vest.

Wladyslas Marek, desetar v Alžiru od 1960 do 1962,
zdaj predsednik Nacionalnega združenja alžirskih in tunizijskih veteranov

Zelo malo vpoklicanih vojakov je bilo vpletenih v mučenja. A mnogi so vedeli zanj, ga videli in niso rekli ničesar, ker zahteva upor vojaški disciplini nadpovprečno stopnjo poguma. Obstajala je splošna klima rasizma in predvsem prezira, ki je svojstven kolonialnim vojnjam, kar je omogočalo tak pasiven odnos do nasilja.

Greg Doussin, predsednik Zveze francoskih veteranov in vojnih žrtev

Vpoklicani vojaki so se bali, kaj se bo zgodilo z njimi, če bi razpravljali o ukazih ali jih zavrnil, še posebej ukaze glede mučenja. Vsi brez izjeme so vsaj slišali ali videli mučenje, ko je potekalo. Pravijo mi, da njihove travme izvirajo iz tega, da takrat niso rekli ne; da so bili stari 20 let in se niso mogli pripraviti do tega, da bi se uprli.

Marie-Odile Godard, psihologinja

O ODGOVORNOSTI

Osnovno odgovornost nosijo politične oblasti, ki so dobro vedele, kaj se dogaja, in vojski ne bi smele dati neomejenih pooblastil.

Hugues Dalleau, predsednik nacionalne zveze veteranov

Če francoska vlada ni hotela mučenj, bi morala to povedati jasno in uradno. Če zaradi pomanjkanja jasnih navodil vojska ni hotela mučenj – da bi ohranila svojo čast ali čast Francije –, bi morala hierarhija to jasno povedati.

Roger Monie, poročnik v rezervni vojski

Mnogim se je v Franciji v tistem času mučenje zdelo upravičen odgovor na hudodelstva, ki so jih zagrešili alžirski nacionalisti.

Benjamin Stora, profesor zgodovine

O POZABLJANJU, PRAVICI IN RESNICI

Obstaja potreba po pogovoru o teh sramotnih epizodah: arhive bi morali odpreti, zbrati pripovedi prič, prisluhniti različnim pogledom na dogodke. Država se lahko več nauči iz črnih strani svoje zgodovine kot iz tistih, na katerih se predstavlja kot sijajni junak ali nedolžna žrtev.

Tzvetan Todorov, filozof

Za žrtve in njihove družine ni nič bolj pomembno kot to, da vidijo razkritje resnice. Dokler se to ne zgodi, žalovanje ne more biti končano in olajšanje ni mogoče. Isto velja za narode. Priznavanje preteklosti – ne glede na to, kako tragična in boleča je – je ključnega pomena za prihodnost, ker narodi – kot ljudje – ne morejo za vedno živeti v laži. Potrebno je, da Francija in Alžirija prepoznata resnico o zločinih, ki sta jih zagrešili obe strani med alžirsko vojno.

Robert Badinter, nekdanji francoski pravosodni minister

Moja edina skrb je razumeti, kako lahko civilizirano ljudstvo zdrsne nazaj v barbarstvo. Če naj bi preprečili, da se taka sramotna epizoda ponovi, ji moramo pogledati naravnost v obraz – povedati resnico o političnem ozadju mučenja. Nočemo, da bi naši sinovi odkrili grozo na njihovi poti skozi življenje in sram v srcih samo zato, ker so njihovi očetje lagali.

Jacques Julliard, nekdanji častnik, ki je služil v Alžiriji

Trenutno nisem za rešitev s kaznovanjem. Bolje bi bilo končati te vojne spomina, kot pa jih oživljati za vedno. Morda bi bilo mogoče ustanoviti komisijo za resnico in spravo, sestavljeno iz odvetnikov, častnih ljudi z integriteto, političnih oseb in zgodovinarjev, da bi spomin na to, kar se je zgodilo, lahko krožil med različnimi skupinami.

Benjamin Stora, profesor zgodovine

Mednarodno pravo prepoveduje mučenje v kakršnih koli okoliščinah, na primer:

Pri oboroženem spopadu, ki ni mednarodne narave

3. člen, skupen vsem štirim ženevskim konvencijam (1949)

Proti prej navedenim osebam morajo ostati zmeraj in povsod prepovedani naslednji postopki:

- a) ogrožanje življenja in nasilje nad osebnostno nedotakljivostjo, kar velja še zlasti za umor kakršne koli vrste, pohabljenje, okrutnosti in mučenja ...

2. člen konvencije ZN proti mučenju (1984)

Kadar koli

1. Vsaka država članica mora sprejeti učinkovite zakonodajne, upravne, sodne in druge ukrepe za preprečevanje mučenja na vsem ozemlju, ki je pod njeno sodno pristojnostjo.
2. Nobene izredne okoliščine, kot so vojno stanje ali neposredna vojna nevarnost, notranja politična nestabilnost ali kakršna koli druga javna potreba, ne morejo biti opravičilo za mučenje.
3. Ukaz višjega uslužbenca ali javnega organa oblasti ne more biti opravičilo za mučenje.

ZGODOVINSKO OZADJE JAVNE RAZPRAVE V FRANCIJI

- 1954–1962** Francija napove vojno bojevnikom za neodvisnost v Alžiriji.
- 1962 Evianski sporazumi med Francijo in Alžirijo končajo vojno. Vključujejo tudi splošno amnestijo za tiste na obeh straneh, ki so zagrešili krutosti.
- 1962–1999** Obsojanje nasilnih dejanj francoske vojske in francoskih posameznikov ali skupin. Čeprav so o tem objavljene knjige in članki, ni široke javne razprave.
- 2000 Louise Ighilahriz, nekdanja alžirska bojevnica, ki so jo leta 1957 tri mesece mučili, spregovori javnosti. Francoski generali, ki so bili vključeni v njeno zgodbo, se javno odzovejo in spodbudijo druge zgodbe, izjave politikov in široko javno debato:
- Dvanajst uglednih učenjakov javno pozove francosko vlado, naj uradno uredi zgodovinska dejstva s priznanjem in obsojanjem mučenja, ki se je dogajalo med vojno v Alžiriji.
 - Ministrski predsednik Jospin pravi: »Menim, da razkritje resnice ne bo oslabilo države. Prav nasprotno, državo bo okrepilo, ker bo to dovolilo graditi prihodnost na lekcijah iz preteklosti.«
 - Predsednik Chirac pravi: »Storiti ne bi smeli ničesar, kar bo ponovno odprlo stare rane.«
 - Skupina francoskih politikov predlaga ustanovitev preiskovalne komisije, da bi proučila mučenja in zločine zoper človeštvo, ki jih je zagrešila Francija. Cilj te komisije bi bil pomagati ugotoviti resnico in predlagati načine, na katere bi lahko povrnili škodo žrtvam in poplačali tistim, ki so zavrnilo sodelovanje pri zločinih.
- 2001 General Paul Aussaresses, ki je bil obveščevalni častnik v Alžiriji od 1955 do 1957, maja objavi knjigo *Specialne službe, Alžirija 1955–1957*, v kateri prizna mučenje zapornikov med alžirsko vojno za neodvisnost. Po objavi knjige ga je Human Rights League obtožila, da je zagovornik vojnih zločinov. Tudi gibanje proti rasizmu in za prijateljstvo med narodi, Louise Ighilahriz in obe sestri Larbija Ben M'Hidija, ki je bil umorjen v generalovi navzočnosti, vložijo tožbo proti njemu za zločine zoper človeštvo.
- Dne 14. decembra, po generalovem sojenju, prizivno sodišče v Parizu potrди sodnikovo zavrnitev, da bi ukrepal na podlagi sodnih pritožb proti Aussaressesu za zločine proti človeštvu zaradi leta 1968 sprejete amnestije, ki pokriva vse zločine, zagrešene med alžirsko vojno.
- 2002 25. januarja kazensko sodišče v Parizu naloži generalu Aussaressesu globo 7.500 evrov za zagovarjanje vojnih zločinov. Tudi njegovima dvema založnikoma je naložena globa, vsakemu 15.000 evrov.

HUMANITARNA AKCIJA

Učna ura ocenjuje posledice vojne škode in napore pri njihovem odpravljanju. Učenci ob fotografijah spoznavajo različne oblike vojnega uničenja in aktivno razmišljajo o potrebah, ki nastanejo zaradi teh izgub. Sledi ugotavljanje ukrepov, ki so potrebni za ublažitev stiske neposredno po oboroženih spopadih.

CILJI

Učenci:

- * spoznajo osnovne (primarne) človekove potrebe,
- * spoznajo dileme, s katerimi se srečujejo humanitarni delavci,
- * razvijejo zavedanje o potrebi človekoljubnih akcij za zmanjšanje in preprečevanje trpljenja, ki ga povzročajo oboroženi spopadi.

DEJAVNOST V RAZREDU		VSEBINA
U V O D	<p>Učitelj s fotografijami postopoma oblikuje naslov učne ure.</p> <p style="color: green; font-weight: bold;">1</p>	<p>Veliko različnih organizacij sodeluje v humanitarnih akcijah, da bi pomagali žrtvam oboroženih spopadov. Poleg Mednarodnega odbora Rdečega križa (MORK) je dejavnih še veliko drugih skupin ter organizacij (različne organizacije Združenih narodov, kot so UNICEF, Urad visokega komisarja za begunce (UNHCR) in Svetovni program za prehrano (WFP); mednarodne organizacije, kot so Zdravniki brez meja (MSF), Human Rights Watch, Save the Children in Handicap International, ter razne lokalne organizacije).</p> <p>Dejavnost, s katero se ukvarjajo razne humanitarne organizacije, imenujemo humanitarna akcija. Humanitarna akcija so aktivnosti, ki lajšajo trpljenje ljudem v stiski ali prizadetim v oboroženih spopadih, naravnih nesrečah ipd.</p>
J E D R O	<p>Učenci samostojno rešujejo tabelo (<i>Priologi 1 in 2</i>).</p> <p style="color: green; font-weight: bold;">2</p> <p>Učitelj v vodeni razpravi predstavi izvedene humanitarne akcije v Afganistanu.</p> <p style="color: green; font-weight: bold;">3</p>	

<p style="text-align: center;">J E D R O</p>	<p>Učitelj na podlagi vprašanj opozori na nevarnosti, s katerimi se lahko srečajo humanitarni delavci.</p> <p style="color: green; font-weight: bold;">4</p> <p>Učitelj izpostavi namen humanitarne akcije.</p>	<p>Najpogostejše težave, s katerimi se srečujejo humanitarne organizacije pri izvajanju svojih dejavnosti, so:</p> <ul style="list-style-type: none"> – vprašanje varnosti, – prebivalstvo, ki je potrebno pomoči, je največkrat v območju oboroženih spopadov, – težave pri prevozu konvojev pomoči zaradi sosednjih držav, ki nočejo dati dovoljenj, – dostop do prebivalstva ni dovoljen, ker se smatra za sovražnika, – preveliko območje delovanja, – pomoči potrebni civilisti so med oboroženimi vojaki, – pomanjkanje finančnih sredstev. <p>Najpogostejši varnostni ukrepi pri izvajanju humanitarne pomoči so:</p> <ul style="list-style-type: none"> – navezati stik z oboroženimi silami, da se prepričamo o njihovem sodelovanju in podpori humanitarni pomoči, – pazljiva ocena potreb žrtev, – načrtovanje reševanja najnujnejših težav, – obravnavanje težav pri izvoru (<i>na primer: preden prinesemo suho hrano, se prepričamo, če obstajajo sredstva, kjer se bo lahko skuhala</i>), – pregled kakovosti vode, da se izognemo epidemiji, – vključevanje lokalnih strokovnjakov. <p>Poklici, ki so aktivno vključeni v humanitarno akcijo, so:</p> <ul style="list-style-type: none"> – zdravniki in medicinske sestre, – strokovnjaki za prehrano, – sanitetno osebje, – logistiki, – administratorji, – prevozniki, – pravniki, – tolmači (prevajalci) idr. <p>V humanitarni akciji nikoli niso v ospredju humanitarni delavci, ampak ljudje, katerih življenja so bila uničena zaradi oboroženih spopadov.</p>
<p style="text-align: center;">S K L E P</p>	<p>Učitelj povzame vsebino učne ure.</p> <p style="color: green; font-weight: bold;">5</p>	<p>Posledice oboroženih spopadov se največkrat kažejo kot ogromne izgube virov za preživetje, uničenje infrastrukture in običajnega načina življenja. Vedno, kadar izbruhne oboroženi spopad, življenje in človeško dostojanstvo postaneta ranljiva in zahtevata posebno zaščito.</p> <p>Vzpostavljanje normalnega delovanja življenja po oboroženih spopadih zahteva skupno delovanje številnih humanitarnih organizacij.</p>

1 Učitelj predstavi fotografije ali drugo slikovno gradivo, ki prikazuje posledice vojnega uničenja.

Predlagana vprašanja:

- * Katere dobrine človek nujno potrebuje za življenje? (*Odg.: pijača, hrana, obleka, zdravila ...*)
- * Kaj predstavlja osnovno infrastrukturo? (*Odg.: ceste, mostovi, električno omrežje, vodovod ...*)
- * Kaj od infrastrukture je uničeno na predstavljenih fotografijah oziroma slikah?
- * Kakšne nadaljnje izgube bodo imeli ljudje zaradi uničene infrastrukture? (*Odg.: lakota in žeja, širjenje nalezljivih bolezni, mraz, odrezanost od informacij in sorodnikov ...*)
- * Kako imenujemo organizacije, ki skušajo zmanjševati trpljenje ter pomanjkanje, ki nastane zaradi oboroženih spopadov? (*Odg.: humanitarne organizacije*)

2 Učitelj skupaj z učenci prebere letno poročilo mednarodnega odbora Rdečega križa o stanju po oboroženem spopadu v Afganistanu leta 1999.

(Priporočljivo je, da učitelj namesto primera Afganistana izbere kateri drug aktualen ali učencem vsebinsko bližji primer katastrofalnega stanja družbe, neposredno po oboroženih spopadih.)

Nato učenci samostojno rešujejo tabelo o predlaganih humanitarnih akcijah.

3 Učenci predstavijo svoje predloge humanitarne akcije, učitelj pa doda primere, ki so jih učenci morebiti izpustili.

4 Predlagana vprašanja:

- * S kakšnimi težavami se lahko srečuje humanitarna organizacija, ko skuša nuditi pomoč?
- * Kakšni varnostni ukrepi so potrebni, ko načrtujemo ali izvajamo humanitarne pomoči?
- * Kateri poklici so aktivno udeleženi pri nujenju humanitarne pomoči?

5 Uporabite lahko metodo spraševanja, pogovora, izdelave miselnega vzorca oziroma katero koli drugo učno obliko.

DODATNE DEJAVNOSTI

a) Dodatne aktivnosti/vprašanja:

- * Naredite seznam stvari, ki se vam zdijo nujne za vaše življenje!
- * Katere skupine ljudi vsesplošno pomanjkanje po končani vojni še posebej prizadene?
- * (*Odg.: otroke, ranjence, nosečnice, starejše, bolnike ...*)
- * Navedite nekaj posameznikov (zgodovinskih osebnosti), ki so bili razseljeni zaradi oboroženih spopadov, ter na kratko opišite njihove življenjske zgodbe! (*Odg.: Mojzes, francoski hugenoti, slovenski izseljenci med drugo svetovno vojno ...*)
- * Igra vlog: učenci naj v manjših skupinah z igro vlog odigrajo naslednjo situacijo: Ste družina ali skupina sosedov. Vaša domača vas je napadena. Odit morate takoj, če hočete preživeti. Ne veste, kam boste šli in ali se boste lahko vrnili. Na voljo vam preostane le 10 minut.
 - Zapišite, kaj želite vzeti s seboj, in se v skupini odločite, kaj boste dejansko vzeli, zakaj in kako boste to nosili.
 - Oblikujte načrt skupine in ga primerjajte z načrti drugih skupin.

OBOROŽENI SPOPAD V AFGANISTANU

Vojna v Afganistanu je leta 1999 prisilila veliko civilistov v razseljevanje in povzročila ogromno obtožb kršenja humanitarnega prava z obeh strani. Hkrati so v območju Mazar-i-Šarifa potekali gverilski boji, kar je zahtevalo življenja civilistov in ogrožalo varnost v tej regiji.

Povečana polarizacija med vojskujočima se stranema je povečala etnično napetost znotraj lokalnih skupnosti, kar je predstavljalo tveganje glede povračilnih ukrepov in drugih kršitev pravic tudi v območjih, ki niso bila v območjih spopadov.

Neprekinjeno bojevanje je ustavilo družbeno in gospodarsko življenje države in izčrpalo vire za rehabilitacijo infrastrukture. Ustanove so bile uničene ali pa se poslabšale zaradi dve desetletji trajajoče vojne. V Kabulu je distribucija vode delovala z manj kot 20 odstotki svoje predvojne zmogljivosti. V ruralnih območjih je uničenje in poslabšanje namakalnih sistemov spremenilo potencialno obdelovalno zemljo v neuporabno.

Stanje z vidika pogojev za preživetje civilnega prebivalstva in varnosti se je pozneje, zaradi napada ZDA in njenih zaveznic (leta 2001) in številnih lokalnih spopadov, ki so mu sledili, še poslabšalo in je še vedno daleč od normalnega.

MORK, letno poročilo 1999

PRIZADETI ZARADI OBOROŽENEGA SPOPADA V AFGANISTANU leta 1999

V tabelo vpišite, katere konkretne humanitarne akcije bi predlagali glede na nasproti opisane razmere.

HUMANITARNI PROGRAMI	KONKRETNA HUMANITARNA AKCIJA
HRANA IN KMETIJSTVO	
ZDRAVSTVO	
VODA IN SANITARIJE	
VETERINA	
ZAŠČITA CIVILISTOV IN ZAPORNIKOV	
PONOVNA VZPOSTAVITEV DRUŽINSKIH VEZI	
INFORMIRANJE IN IZOBRAŽEVANJE	

PROTIOSEBNE MINE

Nenehni razvoj oboroževanja, ki prinaša nove načine zadajanja trpljenja, pomeni velik izziv za MHP. V tej uri bodo učenci proučevali posledice uporabe neselektivnega orožja – protiosebnih min. Seznanili se bodo z izkušnjo žrtev protiosebnih min, izvedeli nekaj dejstev o minah in spoznali, da lahko z zbiranjem podpisov v podporo Ottavskemu sporazumu tudi sami pripomorejo k upoštevanju MHP.

CILJI

Učenci:

- * razumejo, zakaj je neselektivno orožje prepovedano,
- * poznajo posledice uporabe protiosebnih min,
- * razumejo, kako aktivnost civilne družbe vpliva na upoštevanje MHP.

DEJAVNOST V RAZREDU		VSEBINA
U V O D	Učenci si ogledajo videoposnetek Protiosebne mine še vedno ubijajo.	
J E D R O	Učenci po skupinah analizirajo posledice uporabe protiosebnih min (<i>Priloga 1 in 2</i>). 1 Učitelj z učenci v vodeni razpravi povzame posledice uporabe protiosebnih min (<i>Priloga 3</i>). 2	Druga skupina osnovnih pravil MHP prepoveduje napade ali uporabo orožja, ki neselektivno prizadene civilne in vojaške objekte ter osebe in povzroča čezmerne poškodbe ali nepotrebno trpljenje. Med neselektivno orožje prištevamo biološko in kemično orožje ter protiosebne mine. Ob medicinskih in psiholoških posledicah, ki jih uporaba protiosebnih min povzroči žrtvam, se z družbenimi in gospodarskimi posledicami poleg posameznikov srečujejo tudi njihove družine, širše življenjske skupnosti, države in celotna mednarodna skupnost.
S K L E P	Učitelj učencem predstavi Ottavski sporazum in konča uro z eno od predlaganih vsebin. 3	Eden od dokumentov MHP je Ottavski sporazum (1997) o prepovedi uporabe, skladiščenja, proizvodnje in prenosa protiosebnih min ter o uničenju protiosebnih min. Prvi člen sporazuma navaja splošne obveze držav podpisnic: Vsaka država podpisnica se obvezuje, da nikoli in v nobenih okoliščinah ne bo: a) uporabljala protiosebnih min, b) razvijala, proizvajala, kupovala, skladiščila, hranila protiosebnih min in z njimi kogarkoli posredno ali neposredno oskrbovala. Vsaka država podpisnica se obvezuje, da bo uničila ali zagotovila uničenje vseh protiosebnih min v skladu z odredbami tega sporazuma.

1 Učenci po skupinah izpolnjujejo razpredelnico, ki obravnava posledice uporabe protiosebnih min. Pri tem si pomagajo z zgodbami, prikazanimi na video posnetku in besedilom Vpogled v protiosebne mine.

2 Predlagana vprašanja:

- * Protiosebne mine prištevamo k neselektivni vrsti orožja. Pojasnite, zakaj. (*Odg.: Protiosebne mine ne razlikujejo med bojevniki in civilisti ter povzročajo čezmerne poškodbe in nepotrebno trpljenje.*)
- * Kateri podatki o protiosebnih minah so vas presenetili?
- * Katere posledice uporabe protiosebnih min se vam zdijo najhujše?
- * Ocenite, kolikšen del sveta je onesnažen s protiosebnimi minami. (*V odgovor jim pokažite zemljevid Z minami onesnažene države.*)

3 Predlagani pristopi:

- * Učencem predstavite Ottavski sporazum. Učenci naj naredijo akcijski načrt za zbiranje podpisov proti uporabi protiosebnih min na vaši šoli, ki jih lahko pošljete na <http://www.icbl.org/> (International Campaign to Ban Landmines, ICBL), v podporo Ottavskemu sporazumu.
- * Učencem poveste, da je Slovenija podpisnica Ottavskega sporazuma. Vsebino tega sporazuma naj učenci skušajo ugotoviti tako, da iz ključnih besed (mine, prenos, uničenje, prepoved, skladiščenje, protiosebne, uporaba, proizvodnja), ki jim jih posredujete, sestavijo smiselno sporočilo.

DODATNE DEJAVNOSTI

a) Dodatne aktivnosti/vprašanja:

Na svetovnem spletu si oglejte eno od spletnih strani, ki se ukvarja s problematiko protiosebnih min: www.icrc.org/Web/Eng/siteeng0.nsf/htmlall/section_mine_and_uxo_awareness?OpenDocument, www.icbl.org, www.mineaction.org, www.itf-fund.si.

POSLEDICE MIN

RAVEN ANALIZE	VRSTE POSLEDIC				PSIHOLOŠKE
	ZDRAVSTVENE	GLEDE IZOBRAZBE	DRUŽBENE	GOSPODARSKE	
POSAMEZNIK					
DRUŽINA					
SKUPNOST					
DRŽAVA					
SVET					

POGLED NA PROTIOSEBNE MINE

Kaj so protiosebne mine?

Obstaja več sto vrst protiosebnih min, ki jih izdeluje več kot 100 podjetij v 52 državah. Namenjene so pohabljanju vojakov. Ko nekdo stopi na mino, se sproži verižna reakcija.

Gledano na splošno, obstajata dve vrsti protiosebnih min – eksplozivne in razpršilne mine. Eksplozivne protiosebne mine so pogosto velike manj kot 10 centimetrov v premeru in jih sproži že dotik s stopalom. Razpršilne mine razpršijo delce po velikem območju. Nekatere imajo 25-metrski radij »smrtne cone« in lahko, kadar se igrate z njimi, povzročijo poškodbe v radiju do 200 metrov. Odtrgajo eno ali obe dlani v zapestju in povzročijo poškodbe na prsih in obrazu, vključno z očmi.

Kakšen je obseg problema protiosebnih min?

Več milijonov min leži vsenaokrog po svetu in čaka na žrtve. Težko je ugotoviti, koliko ji je, ker je malo natančnih zapisov, kje so mine položili. V Afganistanu, na primer, so več milijonov protiosebnih min raztrosili na slepo iz letal in tovornjakov.

Kakšni so družbeni in gospodarski stroški?

Glede na podatke Združenih narodov stane odstranitev ene same mine med 300 in 1.000 ameriških dolarjev. Ena protiosebna mina pa stane od 3 do 30 ameriških dolarjev. V povprečju je vsak teden 500 ljudi žrtev protiosebnih min. Mednarodni odbor Rdečega križa ugotavlja, da se mora več kot dve tretjini žrtev min zadolžiti, da lahko plačajo zdravstveno oskrbo, če je ta sploh na voljo.

Za večino amputirancev je strošek umetnih udov višji, kot ga zmorejo pokriti. Otroško protetično napravo, na primer, je treba zamenjati vsakih šest mesecev, pri odraslih pa na vsake tri do pet let. Otrok, ki je ranjen pri 10 letih, bo potreboval najmanj 25 protez, preden bo star 50 let. Ker vsaka proteza stane približno 125 ameriških dolarjev, to skupaj zneso 3.125 ameriških dolarjev. V državah, kjer je povprečni mesečni dohodek na prebivalca med 15 in 20 ameriških dolarjev, so berge vse, kar si amputiranci lahko privoščijo.

Ob pomanjkanju gospodarskih alternativ nekateri tvegajo in obdelujejo minirana kmetijska zemljišča ali pobirajo les za kurivo v miniranih gozdovih. V Bosni, na primer, je bilo 30 odstotkov žrtev min ranjenih na območjih, za katera so vedeli, da so minirana.

Ali obstajajo drugi stroški, povezani z uporabo protiosebnih min?

Poleg fizičnih poškodb imajo nesreče, ki jih povzročajo protiosebne mine, resne psihološke posledice. Za otroke, mladostnike in celo za odrasle je v resnici zelo težko premagati fizično pomanjkljivost. Pomembne so tudi posledice za družine, ker lahko nesreče z minami prekinejo šolanje otrok, zmanjšajo možnosti poroke in preprečijo odraslim, da zaslužijo za življenje. Protiosebne mine so tudi resna ovira za pomemben razvoj številnih najrevnejših držav na svetu: polja, ceste, mostovi in celotne skupnosti so minirane kot posledica spopadov. Prav tako protiosebne mine vse pogosteje v nekaterih razmerah uporabljajo kot orožje zastraševanja civilnega prebivalstva.

Kot posledica vsega tega protiosebne mine še povečujejo problem beguncev, onesnažujejo tisoče hektarov potencialno rodovitne kmetijske zemlje in vplivajo na promet in komunikacijo. Povrh tega se omejeni viri v vojni porušenega gospodarstva porabljajo v prizadevanjih za odstranitev min in za zagotavljanje pomoči žrtvam min.

V teh pogojih je obnova skupnosti in gospodarstev izjemno težavna. V številnih skupnostih so obnova, sprava in dolgoročni razvoj skoraj nemogoči.

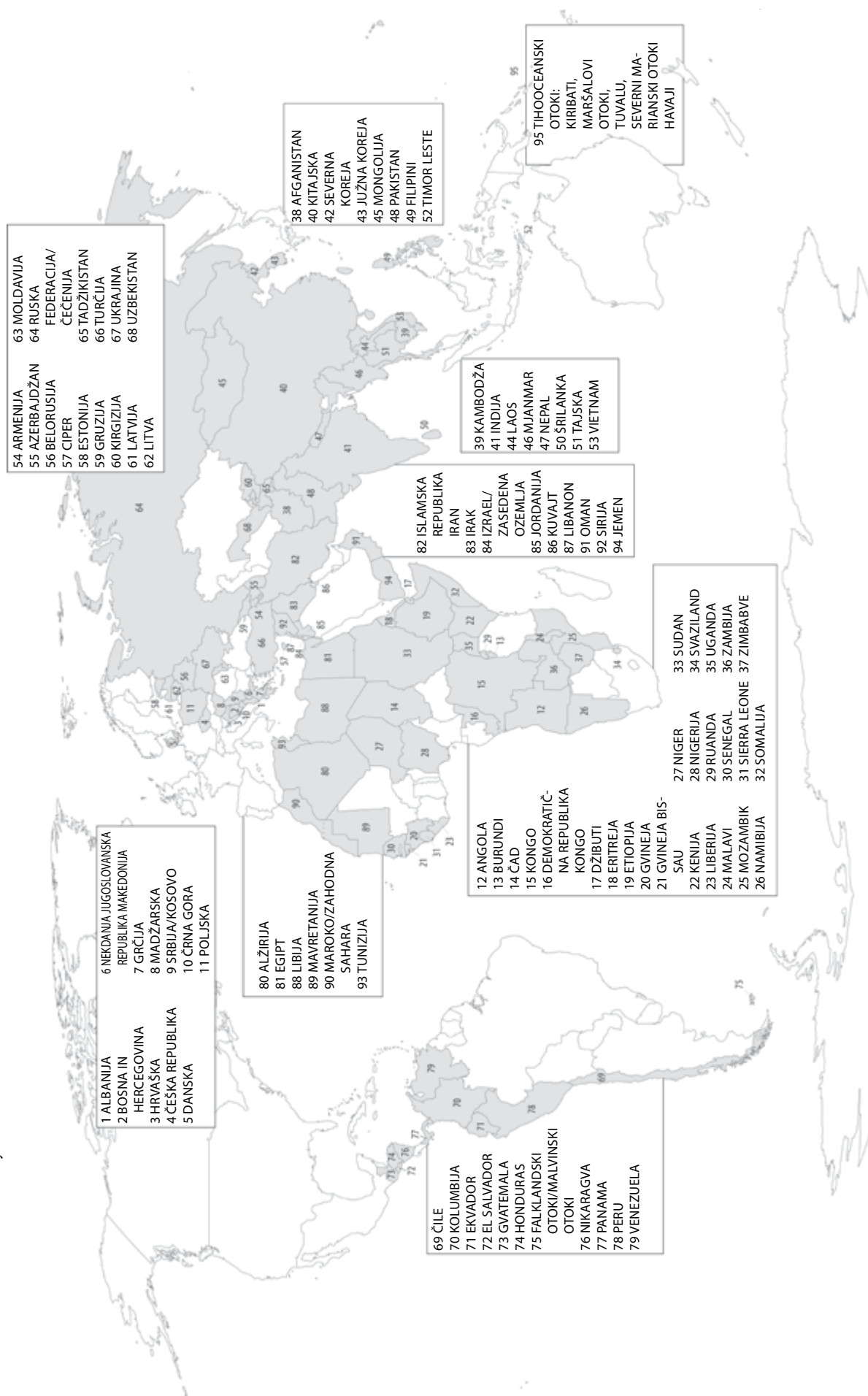
Delovanje min

Za spoznavanje teh tem so razne nevladne organizacije, Združeni narodi, Mednarodni odbor Rdečega križa in vlade uvedle programe za odstranjevanje min, zavedanje o minah in pomoč žrtvam.

Viri: Safe-Lane Website <http://www.mines.gc.ca> in Hoditi brez strahu, Oxford University Press, 1998

PROTIOSEBNE MINE IN EKSPLOZIVNI OSTANKI BOJNIH SREDSTEV PO SVETU

Prizadete države/območja

OTROCI VOJAKI

To raziskovanje poglobljeno proučuje razvijajoče se področje MHP – **pravila zoper novačenje otrok kot bojnikov**. Eno od teh pravil prepoveduje nabor otrok pod 15 let (pozneje: 18) v oborožene skupine. Raziskovanje se začne z obravnavanjem otroštva in potreb otrok. Nato z uporabo zgodb razkriva doživetje otrok, ki so vojaki, in omogoča, da proučimo posledice za otroke in za družbo. Nazadnje raziskovanje prikaže globalno razsežnost zlorabe otrok, tako da nihče ne more problema odpisati, kot da se dogaja »na drugem koncu sveta«.

CILJI

Učenci:

- * razumejo pojme otrok, odrasli in otrok vojak,
- * se na podlagi konkretnih primerov seznanijo s problematiko otrok vojakov,
- * spoznajo temeljne otrokove pravice.

DEJAVNOST V RAZREDU		VSEBINA
U V O D	Učenci v vodeni razpravi ugotovijo naslov učne ure (<i>Priloga 1</i>). 1	Za otroka vojaka štejemo osebo, mlajšo od 15 oziroma 18 let, ki neposredno sodeluje v oboroženem spopadu. <i>Strani v spopadu bosta sprejeli vse mogoče ukrepe, da otroci, ki še niso dosegli starosti petnajstih let, ne sodelujejo neposredno v sovražnostih in še posebej, da jih ne bodo rekrutirale v oborožene sile.</i> Člen 77 – Protokol I iz leta 1977, dodan k Ženevski konvenciji iz leta 1949
J E D R O	Učenci delajo z besedilom (<i>Priloga 2</i>). 2, 3	Za namene te konvencije pomeni otrok vsako človeško bitje, mlajše od 18 let, razen če zakon, ki se uporablja za otroka, določa, da se polnoletnost doseže že prej.
	Učenci analizirajo film oziroma besedila (<i>Priloga 3</i>). 4	
S K L E P	Učitelj skupaj z učenci povzame temeljne vsebine učne ure. 5	Otroke je treba v času oboroženih spopadov zaščititi. Eden izmed načinov zaščite je omejitev starosti za vpoklic v vojaške skupine. Najnižja starost v mednarodnem merilu je 15 let. Vpoklic otrok, starih manj kot 15 let (prostovoljni ali prisilni), se šteje za vojni zločin.

S K L E P	Trenutno potekajo praktična mednarodna in nacionalna prizadevanja za dvig najnižje starostne meje na 18 let. Protokol o tem h Konvenciji o otrokovih pravicah je bil podpisan leta 2000 in je že veljaven. Slovenija je ta protokol ratificirala leta 2004 in istega leta dopolnila tudi kazenski zakonik; vpoklic (novačenje) otrok pod to starostno mejo je določen kot kaznivo dejanje (378. člen).
-----------------------	--

1 Predlagana vprašanja:

- * Kako bi podnaslovili fotografijo oziroma besedilo?
- * Ocenite starost osebe, ki je predstavljena na fotografiji oziroma v besedilu?
- * Kaj osebe te starosti po navadi počnejo?
- * Kaj počnejo otroci na fotografiji oziroma v besedilu?
- * Ali je stanje, predstavljeno na fotografiji oziroma v besedilu, dopustno?

2 Učencem razdelite besedilo Konvencije o otrokovih pravicah, iz katere razberejo opredelitev otroka.

Vsak učenec naj na listič napiše eno otrokovo pravico. Skupaj na tablo zapišite pravice, ki so jih navedli in jih po potrebi dopolnijo. Predlagano vprašanje:

- * Katere otrokove pravice so kršene otrokom vojakom?

3 Predlagani vprašnji:

- * Ali bi morala obstajati starostna meja za nekoga, ki ga sprejmejo v oborožene sile?
- * Koliko bi morala biti starostna meja?

4 Predlagana vprašanja:

- * Iz katerih razlogov otroci sodelujejo v oboroženih spopadih?
- * Kako se obnašanje otrok vojakov razlikuje od obnašanja odraslih vojakov? (*Odg.: slepo uboganje ukazov, nezavedanje posledic lastnih dejanj ter nezavedanje nevarnosti situacije ...*)
- * Kakšne so posledice za otroka, družino in družbo, da otroci sodelujejo v vojni in oboroženih spopadih?

5 Učitelj vsebine povzame bodisi s spraševanjem bodisi z miselnim vzorcem.

DODATNE DEJAVNOSTI

a) Vprašanja za dodatno razpravo:

- * Katere oblike kršenja otrokovih pravic še poznate? (*Odg.: otroško delo, zlorabe otrok ...*)
- * Ali poznate še kakšen konkreten primer kršenja otrokovih pravic?
- * Ali obstajajo vzporednice med mladostnimi tolpami in otroci vojakovi?

b) Dodatno tekstovno gradivo:

- * Šest otrok vojakov.

ŠEST OTROK VOJAKOV

ZGODBA ZAV TUNA

Rekrutirali so me na silo, proti moji volji. Nekega večera, ko smo v moji vasi gledali videopredstavo, so prišli trije vojaški naredniki. Preverjali so, ali imamo osebne izkaznice, in spraševali, ali želimo vstopiti v vojsko. Razložili smo, da smo mladoletni in da še nimamo osebnih izkaznic. Vendar je eden od mojih prijateljev rekel, da se želi priključiti.

Jaz sem rekel ne in odšel tisti večer domov, vendar je naslednje jutro v mojo vas prišla vojaška rekrutna enota in zahtevala še dva nova rekruta. Rekli so, da se morajo tisti, ki ne morejo plačati, pridružiti vojski. Jaz (njegova družina, op.) nisem mogel plačati, tako so nas vseh skupaj 19 tako rekrutirali in nas poslali v vojaški center za usposabljanje.

Vir: <http://www.bbc.uk/worldservice/people/features/childrensrights/childrenofconflict/soldier.shtml>

ZGODBA MJO VIN

Omamili so nas in nam ukazali, naj napredujemo na bojišču. Nismo vedeli, kakšno mamilo ali alkohol so nam dali, vendar smo ga popili, ker smo bili zelo utrujeni, zelo žejni in lačni.

Dva celotna dneva smo hodili po zelo vročem soncu. Na hribu (bojišču) ni bilo nobene sence, drevesa so bila požgana in topniški izstrelki so eksplodirali vsepovsod. Bili smo tako prestrašeni, zelo žejni in nekateri izmed nas so se zgrudili od utrujenosti. Vendar so nas topli od zadaj (oficirji) in smo se morali pomikati naprej. Enega (izmed nas) so ubili.

Vir: <http://www.bbc.co.uk/worldservice/people/features/childrensrihts/childrenofconflict/soldier.shtml>

Suzanina zgodba (to ni njeno pravo ime, op.)

En teden potem, ko so me ugrabili (neko noč so iz njene šole odpeljali 139 deklet, op.), so me dali moškemu. Bil je star 30 let. Dve deklici so dali njemu. Ko sem prišla (v taborišče), sem imela sifilis.

En deček je poskusil pobegniti, a so ga ujeli. Morali smo ga ubiti s palico. Jaz ga nisem hotela ubiti in rekli so mi, da me bodo ustrelili. Pištolo so namerili vame, zato sem morala to storiti. Prisilili so nas, da smo si njegovo kri razmazali po svojih rokah. Rekli so nam, da moramo to storiti, zato da nas ne bi bilo strah smrti in da ne bomo poskušali pobegniti. Tako zelo me vznemirja, da sem povzročila smrt drugih ljudi. Še vedno sanjam o dečku iz svoje vasi, ki sem ga ubila. Vidim ga v svojih sanjah, kako mi govori, da sem ga ubila za prazen nič, in jaz jočem.

Vir: Human Rights Watch, 1997

Po dveh letih so me dodelili ženski bojni skupini, da bi se borile. V napadu vladne vojske so umrle vse, razen mene. Morala bi pogoltniti svojo tableto cianida, da me ne bi ujeli, vendar nisem hotela umreti.

Prirejeno po članku Celie W Dugger, New York Times, 9. september 2000

Malarjina zgodba

Moj oče je umrl zaradi srčnega napada, ko sem bila stara tri leta, moja mati pa je zbolela, ko sem bila stara šest let in se nikoli ni vrnila iz bolnišnice; tako sem živela pri svojem stricu. Ko sem bila stara osem let, je prišla ženska iz uporniške skupine in mi rekla, da me bodo šolali in poskrbeli zame. Zaradi naše revščine sem mislila, da je bolje, če grem z njo. Hotela sem prispevati tudi k svobodi. Ko sem bila stara 12 let, sem se javila, da grem v vojno. Hotela sem rešiti deželo.

Prejšnji mesec so vladni vojaki vrgli granato v naš bunker. Vseh deset deklet, ki so bile tam z mano, je umrlo. Vojaki so jih pokončali. Jaz sem zdaj tukaj v ječi, a se bom spet borila zaradi napadov vojske na naše ljudstvo.

Prerejeno po članku Celie W. Dugger, New York Times, 9. september 2000

Samuelova zgodba

V hiši voditelja krščanske milice z razgledom nad pristaniščem se je zbrala skupina mladih bojevnikov, da bi gostujočim novinarjem povedali vojne zgodbe in jim pokazali svoje doma narejene puške in bombe.

Samuel je star 12 let. Nervozno v pretrganih stavkih je Samuel povedal, da je bil v »številnih bitkah«. »Če mi je moja mati rekla, da naj ne grem, sem šel kljub temu,« je rekel. Samuel je najmlajši med skupino mladih bojevnikov, znanih kot »age«, akronim, ki pomeni »verni dečki, ki jih Bog ljubi«. Njihova naloga je, da zažigajo muslimanske domove in mošeje ter da mečejo bombe, narejene iz žvepla, smodnika in kovinskih delcev. Odrasli bojevniki pravijo, da so spretni in pogumni.

Ko so tuji novinarji Samuela vprašali, za kaj se bori, je možki ob strani prišepnil: »Za obrambo kristjanov,« in mladenič je ponovil za njim. Njegovi starejši prijatelji so se zdeli bolj sproščeni, a Samuelov izraz je bil moteče prazen. Ko so ga vprašali, kaj dela v prostem času, je odgovoril: »Bombe delam.«

Vir: članek Diarmid O'Sullivan, Boston Globe, 6. september 2000

Priloga 1

Foto: MORK.

RANUKINA ZGODBA

Uporniki so vsak mesec prišli v našo šolo in govorili z nami. Rekli so, da je naša dolžnost, da se jim pridružimo in pomagamo rešiti naše ljudi pred vladno vojsko. Ker smo tako zelo revni, moja družina pogosto nima kaj jesti. Nekega dne, ko mi je bilo 11, sem bila tako lačna, da sem šla od doma, ne da bi povedala svojim staršem in sem šla v njihovo taborišče. Dobro so me nahranili; vendar nisem smela na obisk k domačim, dokler se nisem borila v prvih bojnih vrstah.

Po dveh letih so me dodelili ženski bojni skupini, da bi se borile. V napadu vladne vojske so umrle vse, razen mene. Morala bi pogoltniti svojo tableto cianida, da me ne bi ujeli, vendar nisem hotela umreti.

Prيرهeno po članku Celie W Dugger, New York Times, 9. september 2000

NOČEM SE VRNITI

(slovenski prevod filma I don't want to go back)

Film I don't want to go back si je mogoče ogledati na spletnem naslovu: http://www.ehl.icrc.org/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=87&Itemid=471 (film je v angleščini).

Pripovedovalec: Danes več kot 300.000 otrok sodeluje v oboroženih spopadih po vsem svetu. Ti fantje in dekleta, nekateri stari komaj sedem let, služijo ob strani odraslih v vladnih silah, uporniških skupinah in gverilskih vojskah.

Comfort Cassell, nekdanji otrok vojak

Ubili so mojega brata, ubili so mojo staro mamo in ubili so mojo mlajšo sestrico. Tako me je to prisililo, da sem naredila tisto, česar ne bi smela – to se lahko zgodi tudi vam. Če nekje sediš in slišiš, kako ljudje rečejo: »Ubili so vašo mamo, ubili so vašega očeta,« bi se najraje umaknila. Rada bi rekla: »Jaz jih bom maščevala,« da bi rešila, da bi dobila nazaj svojo mamo – a to se ne bo nikoli zgodilo. Skrbela je zame, tudi moj brat, zato sem to storila. Vendar ni bil moj namen, da naredim nekaj, česar ne bi smela.

Rada bi se osvobodila; rada bi imela čisto vest; želim si otrok. Nikoli ni bil moj namen, da bi storila nekaj, česar ne smem storiti. Ne.

Abraham

Abraham: Moje ime je Hitler ubijalec, vendar je moje pravo ime Abraham.

Spraševalec: Zakaj je tvoje ime Hitler ubijalec?

Abraham: To je moje bojno ime, ime, ki so mi ga dali v goščavi.

Spraševalec: Kdo ti ga je dal?

Abraham: Moj šef.

Spraševalec: Kdo je Hitler?

Abraham: Ne vem.

Veste, tja sem šel, ker so ubili mojega očeta; zato sem šel tja, da bi se jim pridružil, ker so tja šli tudi moji prijatelji. Tako sem šel s svojimi prijatelji, da bi se jim pridružil.

Spraševalec: Ker si hotel najti človeka, ki je ubil tvojega očeta?

Abraham: Ja.

Spraševalec: Ali ga poznaš?

Abraham: Ja.

Spraševalec: Kaj si torej naredil?

Abraham: Videl sem ga in prišel se je borit z mano in ubil sem ga. In šel sem v goščavo in se pridružil ljudem, boril sem se zanje. Tako so videli, kaj naredim; dali so mi pištolo.

Spraševalec: Si videl veliko ljudi, ki so jih ubili?

Abraham: Ja

Spraševalec: Koliko?

Abraham: Saj veste, veliko ljudi – ubil veliko, veliko ljudi. Ljudi, ki se ne borijo, ljudi, ki niso uporniki – šef upornikov jih je ubil.

Spraševalec: Si tudi ti ubijal ljudi?

Abraham: Ja.

Spraševalec: Veliko?

Abraham: Ja.

Spraševalec: Koliko?

Abraham: Deset, deset ljudi.

Spraševalec: Kako?

Abraham: Ker so prišli, da bi me napadli, zato sem se boril z njimi, ker so me prišli ubiti.

Spraševalec: Kako si to izvedel?

Abraham: Prihajali so z orožjem in jaz sem se približal in ko so prišli vsi in je Volk sprožil, smo ga ustrelili. Želim biti vojak, ker so ubili mojega očeta, zato sem šel tja, da bi bil vojak.

Polkovnik Blagoslov mater

Polkovnik Blagoslov mater: Moje ime je Polkovnik Abu Bakar Camarra, običajno me kličejo Polkovnik Blagoslov mater. Pod mojim nadzorom je 978 mož in približno 176 Hitlerjev ubijalcev. Nekateri med njimi imajo devet, nekateri deset, nekateri so stari 11 let, največ je 12 let. Ti grejo v napredno skupino. To je, da so oni v ospredju v vojni.

Vojaki, ki so stari nad 20, 21, 22, 23 let; ko jim naročim, naj izvedejo določene operacije, kot je ta, se vedno bojijo. Vendar se mlajši vojaki, kot je Hitler ubijalec, ne bojijo. Zaupam jim in oni so moji najboljši, ker izvršijo katero koli povelje, ki jim ga dam. Vendar kadar rečem: »V redu, Hitler ubijalec, ubij tega človeka,« to pomeni, da vas bodo ubili. Ko rečem: »V redu, tega človeka je treba usmrtiti,« bodo to zagotovo storili. Tako jim verjamem in zaupam.

Abraham

Abraham: Vse je bilo v redu. Ni bilo vojne. Bil je le kriminal. Izgubili smo, tako da sta bila mrtva moj oče in moja sestra; moja mati je odšla proč. Tako sem šel sam.

Spraševalec: Kaj ste prej počeli v vaši družini?

Abraham: Živel sem z njimi. Hodil sem v šolo.

Spraševalec: Kaj bi rad počel zdaj?

Abraham: Rad bi šel v šolo – da sem blizu nečesa uradnega.

Spraševalec: Da bi počel kaj? Kaj želiš, da bi bil, ko boš velik človek?

Abraham: Rad bi delal v pisarni.

Spraševalec: Pogrešaš bojevanje? Se želiš vrniti?

Abraham: Kadarkoli da bi se vrnil? Ne, ne želim se vrniti tja.

Spraševalec: Vendar pa tvoj polkovnik Abu Bakar pravi, da če ti bo rekel, da pojdi nazaj z njim v borbo, da moraš iti.

Abraham: Ja, moram iti, vendar – če mi bo on rekel, naj grem, ne bom šel, zato ker se nočem vrniti tja.

Spraševalec: Vendar on pravi, da če ne ubogaš njegovih ukazov, te bo usmrtil.

Abraham: Ja, vendar, če mi on reče, naj grem, in jaz rečem ne, mi ne more storiti ničesar, ker nismo v goščavi – in če on naredi kar koli, ga boste vi ujeli.

Spraševalec: Kaj boš torej naredil?

Abraham: Nič – ne vem.

MEDNARODNO HUMANITARNO PRAVO

Uvodne obrazložitve

dr. Savin JOGAN

I. VOJNA IN PRAVO – ZAČETEK IN RAZVOJ PRAVNEGA OBRAVNAVANJA OBOROŽENIH SPOPADOV

Vojna (oboroženi spopad) in pravo se na prvi pogled izključujeta. Za prvo je značilna uporaba sile in izraba največjih mogočih naporov, fizične moči in materialnih sredstev za uničenje ali poškodovanje sovražnika oziroma slabitev njegove obrambe. Vojna pomeni skrajni izraz suverenosti države, ki v takih svojih prizadevanjih in aktivnosti ne trpi nobenih omejitev. Po drugi strani pa pravo pomeni red, urejenost, podrejanje ljudi in institucij določenim pisanim in nepisanim pravilom, kar se zagotavlja s sankcijami za odstopanje od takih pravil oziroma za njihovo kršitev. Cicerov izrek »/.../ silent enim leges inter arma« je namreč že zgodaj izgubil polno veljavo. Ne glede na to navidezno, površinsko podobo sta – če že ne od najstarejših časov, ko so bile vojne popolnoma samoumevna in nedotakljiva pravica suverenih držav, pa vsaj od obdobja, ko se poskuša z običaji in pozneje z zakoni in mednarodnimi sporazumi ter pogodbami bolj ali manj uspešno urejati nekatera načela in praktične vidike odnosov med državami – ta dva pojma, pravo in vojna oziroma oboroženi spopad, medsebojno prepletena in povezana.

Za začetek takega povezovanja in prepletanja vojne in prava štejemo pozni srednji vek, v katerem so temeljna vojaška pravila zahtevala, da se v viteških spopadih upoštevata tudi plemenitost in poštenje. Ta pravila med drugim zahtevajo, da se bojevniki izogibajo uporabi krutih orožij in zahrbtnih metod vojskovanja. Pozneje, ko so viteške spopade in konjenico kot udarno silo vojske zamenjali najemniški oddelki, so se ta pravila še zaostрила predvsem z namenom, da bi se tako zagotovili potrebna disciplina in obvladljivost enot, kar ni bilo vselej preprosto. Meja med dovoljenim in striktno prepovedanim ravnanjem, h kateremu so prištevali ne le izdajo, dezertstvo in upore, temveč tudi objestno pobijanje vojnih ujetnikov, žensk, otrok, starcev in duhovnikov kot dejanj, ki »nasprotujejo vojaški časti«, enako kot požiganje cerkva, šol in bolnic, je postala jasnejša in jo je bilo treba upoštevati tako pri načrtovanju kot pri izvajanju vojaških aktivnosti.

Prvi razlogi za tako vpletanje pravil obnašanja v vojne spopade niso humanitarne, temveč pretežno praktične, uporabne narave. Nastali so se iz želje, da se z bolj umirjenim obnašanjem do sovražnika pravzaprav zavarujejo lastni interesi v pričakovanju, da sovražnik ne bo v poznejših napadih objestno uničeval naših ljudi in dobrin, če in ko to ni nujno za dosego vojaške zmage. Hkrati pa se lahko ob takem našem »popuščanju« pozneje za naše potrebe izkoristijo tudi določene dobrine na strani nasprotnika oziroma sovražnika. V začetku so bila taka pravila na naših ozemljih omejena le na zaščito kristjanov oziroma na vojne med krščanskimi državami. Šele pozneje so dobila širšo, splošnejšo naravo in drugačno vsebino ter tudi poudarke. Potreba po tem, da se ob prvih običajih glede obnašanja v vojnah, ki jih začnejo postopno sprejemati tudi države, ki niso bile udeležene v konkretnem spopadu, uveljavi tudi zapisano pravo trajnejše veljave, je postala posebej aktualna s pojavom redne vojske in razvojem množičnih armad na podlagi splošne vojaške obveznosti in odprave posebnih stanovskih pravic, preraščanjem spopadov iz lokalnih v kontinentalne (Napoleonova okupacija velikih predelov Evrope, napad na Rusijo in ekspedicija v Egipt), sprememb v naravi in organizaciji vojaštva ter razvojem prvih orožij za množično uni-

čevanje v 19. stoletju. Z drugačnim obravnavanjem človeka in državljana pod vplivom francoske revolucije pa so začela ta pravila dobivati tudi vse izrazitejšo človekoljubno vsebino.

II. OPREDELITEV, VIRI IN STRUKTURA MEDNARODNEGA HUMANITARNEGA PRAVA

1. Mednarodno vojno pravo, ki je v 60. letih 20. stoletja postalo **mednarodno pravo oboroženih spopadov** in se danes zanj uporablja enotno ime **mednarodno humanitarno pravo (MHP)** obsega sistem pravil, zapovedi in prepovedi, ki se nanašajo na:

- 1) zaščito žrtev vojne (ženevsko pravo),
- 2) zakone in običaje vojne (haaško pravo),
- 3) nevtralnostno pravo,
- 4) omejitve oboroževanja in sankcije za kršitev MHP (newyorško pravo).

2. Viri MHP

Viri MHP so splošno priznana načela MHP, veljavne mednarodne pogodbe in drugi akti mednarodnega prava ter mednarodni običaji.

Temeljna načela MHP:

- ***nobena stran v spopadu nima neomejene pravice do izbire sredstev in načinov vojskovanja;***
- ***načelo humanosti in nediskriminacije***, po katerem morajo biti vse žrtve vojne in drugi udeleženci oboroženih spopadov v vseh okoliščinah obravnavani humano in brez diskriminacije, ki bi temeljila na spolu, narodni pripadnosti, veri, političnem prepričanju ali socialnem statusu obravnavane osebe;
- ***načelo razločevanja***, po katerem je treba v vseh situacijah razločevati med bojevniki in vojaškimi cilji na eni in civilisti ter civilnimi objekti in premoženjem na drugi strani. Vojskovanje je lahko usmerjeno samo zoper oborožene sile in vojaške cilje nasprotnika;
- ***načelo sorazmernosti***, ki določa, da so prepovedani napadi, od katerih je mogoče pričakovati, da bodo povzročili naključne izgube življenj in poškodbe civilistov ter škode na civilnem premoženju, ki bi bile nesorazmerne v primerjavi s pričakovano konkretno in neposredno vojaško prednostjo;
- ***prepovedano je vojno delovanje, ki povzroča žrtve, trpljenje in uničevanje, ki niso nujni za to, da bi dosegli določene vojaške cilje;***
- ***prepovedana je uporaba orožij, izstrelkov in drugih sredstev vojskovanja, ki povzročajo nepotrebno trpljenje in čezmerne poškodbe udeležencev spopadov;***
- ***prepovedana je uporaba metod in sredstev vojskovanja, ki povzročajo resne, obsežne in dolgotrajne poškodbe človekovega okolja;***
- ***pravila MHP se uporabljajo tudi zoper nasprotnika, ki ta pravila krši***, vendar je pod določenimi pogoji dovoljeno, da se zoper njega uporabljajo povračilni ukrepi in druge sankcije;

- pri pogajanjih z nasprotnikom in pri uresničevanju sporazumov in dogovorov z njim je treba spoštovati *načelo medsebojnega zaupanja in dane besede*.

Konvencije in druge pogodbe MHP so dvostranski ali večstranski akti, ki morajo biti podpisani in ratificirani, praviloma pa tudi objavljeni na določen način (v uradnem glasilu države ipd.).

Potem ko so se v številnih oboroženih spopadih med državami uveljavila nekatera načela in pravila vojskovanja, ki so zaradi dolgotrajne uporabe dobila naravo splošno ali vsaj širše sprejetih običajev, in potem ko so posamezne vojskujoče se države začele sprejemati ob začetku oboroženih spopadov posebne sporazume ali dvostranske pogodbe (npr. o prepovedi pobijanja ranjenecv in bolnikov, prepovedi pobijanja vojnih ujetnikov, objestnega uničevanja civilnih ciljev ter mučenja in pobijanja civilistov idr.), se je sredi 19. stoletja zaradi že omenjenih razlogov pojavila potreba, da se nekatera pravila vojskovanja uredijo tudi širše, v mednarodnem okviru in ne več le za potekajoče vojne, temveč za vse bodoče spopade.

Za varstvo žrtev vojne so danes ključne štiri ženevske konvencije iz leta 1949 (o ranjenih in brodolomcih, o vojnih ujetnikih in o zaščiti civilistov kot žrtev vojne). Te so bile pozneje dopolnjene in nadgrajene z dopolnilnima protokoloma o žrtvah vojne v meddržavnih in v notranjih oboroženih spopadih (leta 1977). V ta okvir spadata poznejša konvencija o otrokovih pravicah in njen protokol o vključevanju otrok v oborožene spopade (iz let 1989 in 2000).

Z omejitvami uporabe klasičnih orožij se ukvarja konvencija o klasičnih (konvencionalnih) orožjih (iz leta 1980), z nekaterimi poznejšimi protokoli (iz let 1995, 1996, 2001, 2003) ter Ottavska konvencija o protiosebnih minah (iz leta 1997). Najnovejšo prepoved prinaša Konvencija o kasetnem razstrelivu (iz leta 2008). Uporabo oziroma prepoved uporabe ali vsaj določene omejitve orožij za množično uničevanje urejajo konvencije o bakteriološkem in toksičnem orožju (iz leta 1972) ter o kemičnem orožju (iz leta 1993) in štiri »jedrske« pogodbe: o (delni) prepovedi poskusov z jedrskim orožjem in o popolni prepovedi takih poskusov (iz let 1963, 1996), o neširjenju jedrskega orožja (iz leta 1968) in o prepovedi njegovega nameščanja na morsko dno in v njegovo podzemlje (iz leta 1971).

Varstvu kulturne dediščine v oboroženih spopadih sta posvečena haška konvencija (iz leta 1954) in dopolnilni protokol (iz leta 1999), varstvu naravne dediščine pa Konvencija o prepovedi vojaških ali kakršnih koli drugih oblik sovražnega delovanja za spreminjanje okolja (iz leta 1976) in delno konvencija o kemičnem orožju (iz leta 1993).

Na področju »newyorškega« prava in urejanja nekaterih splošnejših vprašanj MHP je treba omeniti konvencije o kaznovanju in preprečevanju zločina genocida (iz leta 1948), o nezastaranju vojnih zločinov in zločinov zoper človeštvo (iz leta 1968), o vojaških najemnikih (iz leta 1989) in o varnosti osebja ZN (iz leta 1994), statute posebnih mednarodnih kazenskih sodišč za ozemlje nekdanje Jugoslavije (iz leta 1993), Ruande (iz leta 1994), Sierre Leone (iz leta 2002) ter Rimski statut Mednarodnega kazenskega sodišča (iz leta 1998).

Pravni običaji. Veljavna pravila MHP temeljijo, poleg na načelih in posameznih določbah konvencij in drugih aktov MHP, tudi na mednarodnih običajih vojskovanja, potrjenih v dolgotrajni praksi strani v spopadu, ki so mednarodno priznani kot obvezna pravna pravila. Po drugi strani pa so tako potrjeni in uveljavljeni običaji in pravila pogosto uporabljena kot sestavina poznejših dokumentov MHP. Pomemben korak k preglednosti in spoštovanju, če že ne upoštevanju običajev na tem področju je nedavna temeljita analiza in pregled prakse in doslej oblikovanih pravil običajnega prava v okviru MHP, ki jo je pripravil Mednarodni odbor Rdečega križa iz Ženeve (iz leta 2004) v sodelovanju s strokovnjaki iz številnih držav; ta obsega kar 5040 strani.

3. Struktura MHP

Ne glede na to, da so se v razvoju MHP pojavljale različne členitve, bomo pri tem pregledu ostali pri klasični delitvi (žrtve vojne, vojaštvo in uporaba orožij ter metod vojskovanja, sankcije za kršitve MHP), uveljavljeni v celotnem razvoju sodobnega MHP, od sredine 19. stoletja naprej.

III. ŽENEVSKO PRAVO – zaščita žrtev vojne

Temeljne črte v razvoju ženevskega prava je mogoče povzeti v naslednjem: gre za vejo MHP, ki se najhitreje razvija in dobiva po vsakem obsežnejšem oboroženem spopadu, ki vključuje več držav, oziroma se v njem pojavijo ključne novosti glede oborožitve in drugih sredstev ali metod vojskovanja, nasledke v oblikovanju in sprejemanju takih rešitev MHP, ki so v takih spremenjenih razmerah najugodnejše za vse vrste žrtev vojne; vrste in struktura žrtev vojne se od začetka do danes neprestano širi in razčlenjuje; pravice žrtev vojne in učinkovitost varstva teh pravic se postopoma večajo; od zaščite vojakov v neposrednih spopadih se težišče varstva žrtev vojne prenaša na različne kategorije drugih oseb, prizadetih zaradi oboroženih spopadov, in zlasti na civilno prebivalstvo.

1. V tem okviru se je treba najprej ustaviti pri **določbah o žrtvah vojne, ki so v podobni formulaciji vključene** v vse štiri ženevske konvencije in oba dopolnilna protokola k njim iz leta 1977:

Zaščitene osebe v tem okviru morajo biti vselej spoštovane in varovane.

Strani v spopadu, pod katerih oblastjo so te osebe, morajo z njimi ravnati humano ter skrbeti zanje brez kakršnega koli neugodnega razlikovanja glede na spol, narodnost, raso, vero, politično prepričanje ali druga podobna merila.

Strogo je prepovedano vsakršno ogrožanje njihovih življenj ali nasilje nad osebno nedotakljivostjo, zlasti pa ubijanje, iztrebljanje, mučenje in biomedicinski poskusi, ki niso upravičeni iz zdravstvenih razlogov in niso v korist zaščitene osebe; prepovedano je namerno odklanjanje zdravniške pomoči ali nege zaščitene osebam ter njihovo izpostavljanje nevarnosti okužbe.

Samo nujni medicinski razlogi opravičujejo dajanje prednosti pri nudenju pomoči.

Z ženskami je treba ravnati z dolžno spoštljivostjo do njihovega spola.

Prepovedana je žalitev osebnega dostojanstva in krnitev osebne nedotakljivosti zaščitene osebe, grožnje tem osebam in njihovo izpostavljanje radovednosti javnosti.

Prepovedano je izrekanje in izvrševanje kazni brez predhodnega sojenja pred rednim nepristranskim sodiščem.

Prepovedano je jemanje talcev.

Zoper zaščitene osebe ter sanitetno in versko osebje in opremo so prepovedani kakršni koli povračilni ukrepi.

Zaščitene osebe je treba, kolikor je mogoče, zaščititi pred pritiski nanje, da bi se odpovedale svojim pravicam. Zato se te osebe ter sanitetno in versko osebje ne smejo niti delno niti v celoti odpovedati pravicam, ki jih zagotavljajo te konvencije in protokola.

Poleg določb, ki se uporabljajo v miru, se določbe teh konvencij in protokolov uporabljajo v oboroženih spopadih med državami podpisnicami in med njimi ter državo, ki ni podpisnica, če ta sprejema in uporablja njihove določbe.

Določbe teh konvencij in protokolov se uporabljajo od začetka do konca oboroženega spopada ali okupacije oziroma do njihove končne osvoboditve, repatriacije ali nastanitve.

Določbe teh konvencij in protokolov se uporabljajo v sodelovanju in pod nadzorom sil zaščitnic.

Države podpisnice se obvezujejo, da bodo v mirnem času in med oboroženimi spopadi seznanjale z vsebino konvencij in protokolov čim širši krog prebivalstva, jo vključevale v programe vojaškega in po možnosti tudi civilnega šolanja in urjenja pripadnikov oboroženih sil.

Države podpisnice se obvezujejo, da bodo sprejele zakone za ustrezno kaznovanje oseb, ki so hudo kršile te določbe ali so to ukazale, da bodo uvedle preiskavo zoper osebe, ki so za to osumljene in da bodo ukrenile vse potrebno za zatiranje dejanj, ki so določena kot hude kršitve ali sicer v nasprotju z določbami konvencij in protokolov.

V primeru državljsanske vojne ali drugih notranjih (ne meddržavnih) spopadov veljajo glede ravnanja z zaščitnimi osebami vsaj naslednje določbe: humano ravnanje brez vsakršnega neugodnega razlikovanja in prepoved vsakršnega ogrožanja njihovih življenj ali nasilja nad osebno nedotakljivostjo, zlasti pa ubijanje, iztrebljanje, mučenje in biomedicinski poskusi, jemanje talcev, žalitev osebnega dostojanstva zaščitnih oseb in izrekanje ter izvrševanje kazni brez predhodnega sojenja pred rednim nepristranskim sodiščem. Zaščitene osebe je treba zbrati in zanje poskrbeti, če je potrebno ob pomoči nepristranske humanitarne organizacije.

2. Varstvo ranjencev in bolnikov v vojni na kopnem ter ranjencev, bolnikov in brodolomcev oboroženih sil na morju

Ranjene, bolne in brodolomce, ki imajo status vojaških oseb, ne glede na pripadnost strani v spopadu, je treba *čim prej zbrati in jim nuditi potrebno zdravstveno pomoč*. Enako velja za civilne brodolomce ter ranjene ali bolne civiliste, ki jim je zaradi poškodb, bolezni ali drugih telesnih ali duševnih motenj in težav potrebna zdravniška pomoč ali nega.

Vojaške zdravstvene enote oskrbijo ranjene, bolne in brodolomce, ki imajo status vojaških oseb ne glede na pripadnost strani v spopadu, ter civilne osebe.

Zaščita ranjencev in bolnikov preneha, kakor hitro storijo kakršno koli sovražno dejanje.

Vojaška in civilna medicinska dejavnost delujeta zaradi doseganja istih ciljev ter se opravljata tako za vojaške kot za civilne osebe, ki so ranjene, bolne ali so imele brodolom.

Mrtve je treba zbrati in preprečiti ropanje trupel. Praviloma bo pregled trupel na bojišču opravil zdravnik.

Umrle je treba dostojno pokopati skladno z obredi veroizpovedi, ki so ji pripadali, ter poskrbeti, da bodo njihovi grobovi spoštovani, dostojno vzdrževani in tako označeni, da jih bo mogoče pozneje najti in identificirati.

Stacionarnih medicinskih ustanov, vozil in mobilnih medicinskih enot (v nadaljevanju: medicinske ustanove in enote) ni dovoljeno v nobenem primeru napadati in zagotovljeno jim mora biti neovirano opravljanje njihovega dela.

Vsa vozila, ki prevažajo ranjence ter medicinsko opremo in material, morajo biti označena z jasno vidnimi prepoznavnimi znaki.

Vojaško in civilno *medicinsko osebje* je pod posebno zaščito. Nikoli ne sme biti vojaški cilj niti ne sme biti ovirano pri opravljanju svojih nalog.

Medicinskih enot ni dopustno uporabljati za delovanje, ki bi škodovalo nasprotniku. Pripadniki vojaškega medicinskega osebja imajo status *nebojevnikov*.

Zajeto medicinsko osebje nima statusa vojnih ujetnikov, vendar uživa vse ugodnosti, ki jih predvideva ženevska konvencija o vojnih ujetnikih. *Versko osebje*, dodeljeno oboroženim silam, in predmeti, ki jih uporablja pri svojem delu, imajo med oboroženim spopadom enak obseg varstva kot medicinsko osebje in njegova oprema.

Strani v oboroženem spopadu se lahko dogovorijo za ustanovitev *sanitetnih con in lokacij* zaradi zavarovanja ranjencev in bolnikov ter medicinskega osebja pred učinki sovražnosti. Podobno velja glede *varnostnih con*.

3. Status in varstvo vojnih ujetnikov

Vojni ujetniki so osebe, ki so pod nasprotnikovo oblastjo in pripadajo eni od naslednjih kategorij: bojevniki, osebe, ki spremljajo oborožene sile, čeprav niso neposredno v njihovi sestavi, člani posadk trgovske mornarice ter civilnega letalstva strani v spopadu, ki na podlagi drugih določb mednarodnega prava ne uživajo ugodnejših postopkov.

Izpraševanje in pridobivanje informacij od vojnih ujetnikov mora biti izvedeno humano. Vojne ujetnike, ki zaradi svojega fizičnega ali duševnega stanja niso sposobni dati osebnih podatkov, je treba izročiti medicinskemu osebju.

Bivanje ujetnikov naj bo v splošnem zagotovljeno *enako kot za enote sile, ki je zajela vojne ujetnike*.

Vojnim ujetnikom je treba takoj po zajetju oziroma najpozneje v tednu dni po prihodu v taborišče, med boleznijo ali premestitvijo omogočiti, da neposredno pošljejo *dopisnico o zajetju*, o naslovu in o zdravstvenem stanju svoji družini in osrednji agenciji za vojne ujetnike. Dopisnice se ne sme zadrževati.

Vojni ujetniki lahko pošiljajo in prejemajo dopisnice in pisma. Omejitve ne smejo biti večje od dveh pisem in štirih dopisnic na mesec, v to pa ne sme biti všteta dopisnica iz prvega odstavka te točke.

Vojni ujetniki smejo obveščati nadrejene vojaške oblasti o svojih zahtevah, ki se nanašajo na razmere v ujetništvu. Imeti morajo neomejeno *pravico*, da se preko *svojega predstavnika ali neposredno povežejo tudi s predstavniki sile zaščitnice* (nevtralne države, ki po prekinitvi diplomatskih odnosov zastopa interese ene strani v spopadu pri oblasteh nasprotne države).

Vojni ujetniki, ki jim je uspelo pobegniti in so bili ponovno ujeti, zaradi pobega ne smejo biti kaznovani. Vojni ujetnik, ki poskusi pobegniti in je ponovno ujet, sme biti, tudi če pobeg ponovi, kaznovan le disciplinsko.

Ob začetku spopada se ustanovi *informacijski urad za vojne ujetnike*, ki zbira in pošilja zainteresiranim silam in centralni agenciji vse potrebne podatke o ujetnikih. Podatki morajo omogočati hitro obveščanje udeleženih družin.

Predstavniki *sile zaščitnice* imajo pravico do vpogleda v delo in življenje vojnih ujetnikov.

4. Varstvo civilnih oseb med oboroženim spopadom

Čeprav so vse vojne v zgodovini povzročale številne žrtve tudi med civilnim prebivalstvom ter škodo na civilnem premoženju, je dolgo časa veljalo, da gre pri vojnah pretežno za žrtve med vojaštvom in na vojaških objektih ter opremi, civilne žrtve in škode pa so ob tem le obrobne, naključne in niso predmet pravne ureditve, ki zadeva oborožene spopade. V razvoju sodobnega vojnega (humanitarnega) prava so bile zato zahteve za spremembo v takem pojmovanju poudarjene razmeroma pozno – izsililo ga je veliko in na koncu strahotno povečanje števila in obsega žrtev in škod na civilni strani, kar je razvidno tudi iz naslednje preglednice o deležu civilistov med žrtvami vojn:

- prva svetovna vojna: 5 %,
- druga svetovna vojna: 48 % (po najnovejših ocenah celo 54 %),
- korejska vojna (1950–1953): 84 %,
- vietnamska vojna (1964–1975): 95 %.

Zaradi takega razvoja, ki je postal stalnica, saj danes v nekaterih oboroženih spopadih preštujemo žrtve skoraj samo na civilni strani (vojna v BiH, zadnja iraška vojna s povojnimi spopadi idr.), je bila na diplomatski konferenci leta 1949 sprejeta *4. ženevska konvencija za zaščito civilistov med vojno* kot prvi dokument MHP, ki celovito obravnava in ureja status civilnega prebivalstva kot žrtev vojne.

Po tej konvenciji so zaščitene tiste civilne osebe, ki med oboroženim spopadom ali okupacijo v katerem koli trenutku in na kateri koli način pridejo pod oblast ene strani v spopadu ali ene od okupacijskih sil, katerih državljanji niso določbe konvencije, torej ne veljajo za domače prebivalstvo.

Civilnih oseb, ki niso neposredno udeležene v sovražnostih, *ni dovoljeno napadati*. Civiliste je treba spoštovati in zavarovati. V vseh okoliščinah imajo pravico do spoštovanja svoje osebnosti, časti, družinskih pravic, verskega prepričanja in obredov, načina življenja in svojih običajev.

Ženske je treba zaščititi pred vsakim napadom na njihovo čast, predvsem pred posilstvom, vsiljeno prostitucijo in vsakim nedostojnim ravnanjem. Nosečnice in matere z majhnimi, od njih odvisnimi otroki morajo uživati največjo prednost pri obravnavanju njihovih primerov.

V primeru internacije ali pridržanja je treba *družini omogočiti, da ostane skupaj*, drugače pa je treba ločiti ženske od moških.

Otroci so predmet posebnega spoštovanja in zaščite. Zagotoviti se jim morata oskrba in pomoč, ki jo potrebujejo zaradi mladosti ali drugih razlogov. Otroci, ki niso dopolnili 18 let starosti, ne smejo sodelovati neposredno v sovražnostih. Otroci, mlajši od 15 let, ki so zaradi vojne osiroteli ali so ločeni od svojih družin, ne smejo biti v nobenem primeru prepuščeni sami sebi. Strani v spopadu morajo ukreniti vse potrebno, da se olajšajo njihovo vzdrževanje, opravljanje verskih obredov, vzgoja in izobraževanje.

Civilno prebivalstvo in posamezni civilisti bodo uživali *splošno zaščito pred nevarnostmi*, ki izvirajo iz vojaških operacij in ne bodo predmet napada.

Prisotnosti civilne osebe se *ne sme zlorabiti za zavarovanje določenih mest ali področij pred vojnimi operacijami* (tako imenovani živi ščit).

Kolektivna kaznovanja in podobni ukrepi zastraševanja ali teroriziranja so prepovedani, prav tako maščevalni ukrepi nad osebami in njihovo lastnino.

Ustanovijo se lahko *sanitetna ter varnostna območja in kraji*, ki so organizirani tako, da zaščitijo ranjence, bolnike, starejše osebe, otroke, mlajše od 15 let, nosečnice in matere z otroki, ki so mlajši od sedem let, pred vojnimi vplivi. Na območju, kjer potekajo boji, se lahko ustanovijo nevtralizirana območja, z namenom zavarovanja civilnih oseb pred vojnimi vplivi.

Preskrba z živili in materialom: strani v spopadu morajo omogočiti svoboden, hiter in varovan prehod oziroma transport medicinske in zdravstvene opreme, živil, oblačil, sredstev za zaklanjanje in drugih oskrbovalnih predmetov. S tega vidika je vredno omeniti znano prakso srbskih paravojaških enot, ki so v bosanski vojni preprečevale dovoz nujne pomoči v oblegano Sarajevo oziroma zadržale del te pomoči zase (npr. polovico naftnih derivatov) kot nekakšno carino.

Na *okupiranem* območju velja nacionalno pravo. Okupacijska sila lahko prekliče ali začasno odpravi predpise okupiranega območja, ki pomenijo grožnjo njeni varnosti ali oviro uporabi MHP. Tudi zaradi vojaške potrebe ali ohranjanja javnega reda in miru lahko določi uporabo svojih pravnih določil (norm).

Uprava okupiranega območja ima pravico do delovanja. Zakonodaja (kazenska, davčna idr.) in sodna pristojnost okupiranega območja ostanejo v veljavi.

Interniranje in prisilno bivanje civilistov se lahko odredi samo, če je to nujno za varnost sile, ki te osebe zadržuje. Interniranje je dovoljeno:

- za najstrožje kontrolne ukrepe, če navadni ukrepi kontrole za varnost sile ter zavarovanje civilne osebe ne zadostujejo;
- izjemoma kot oblika kaznovanja, pod pogojem, da je sorazmerna teži storjenega dejanja.

O prisilnem bivališču oziroma o internaciji mora biti izdana odločba na podlagi predpisanih postopkov. Postopek mora vsebovati tudi možnost pritožbe, o kateri se mora odločiti v najkrajšem možnem roku.

Ravnanje z interniranci je podobno urejeno kot za vojne ujetnike. Z interniranci se ravna humano. Prepovedano jim je nalagati telesne napore, škodljive za njihovo zdravje, prepovedana sta tudi telesno ali moralno mučenje. Treba jim je omogočiti odnose z zunanjim svetom s pošiljanjem dopisnic o interniranju in drugim dopisovanjem, prek neposredno izvoljenega odbora internirancev (stiki z oblastmi, s silami zaščitnicami, z MORK in z organizacijami za pomoč internirancem), z obiski zlasti ožjih sorodnikov v enakomernih časovnih presledkih idr. Internirance se sme uporabiti za delovno silo le, če to sami želijo, vendar v vseh primerih le do šest tednov. **Interniranci morajo biti za svoje delo plačani.** Interniranje preneha v najkrajšem možnem času po ustavitvi sovražnosti. Vsem interniranim osebam je treba zagotoviti varno vrnitev v kraj njihovega zadnjega bivališča oziroma olajšati njihovo repatriacijo.

5. Status in pravice oseb, ki postanejo žrtve vojne, nimajo pa priznanega statusa

V situacijah, ki niso izrecno urejene z veljavnimi pravili MHP, morajo poveljniki in pripadniki oboroženih sil ter drugi odgovorni glede položaja in ravnanja z osebami, ki postanejo žrtve vojne ali so sicer prizadete zaradi poteka vojaških operacij, posamezne primere obravnavati in urejati ob upoštevanju temeljnih načel in usmeritve MHP. Pogoj za to je, da take osebe pridejo pod oblast ene ali druge strani v spopadu, da so neposredno prizadete od oboroženih spopadov ali vojaške zasedbe določenega ozemlja ter da niso deležne večjih ugodnosti, kot so z ženevskimi konvencijami in protokoloma določene za ranjence, bolnike, brodolomce, vojne ujetnike ali civiliste, državljane nasprotne strani v oboroženem spopadu.

Ravnanje, predvideno v prejšnjem členu, velja za civiliste, državljane držav, ki niso podpisnice omenjenih mednarodnih dokumentov, državljane nevtralnih držav, ki v danem trenutku nimajo diplomatskih odnosov z državo, ki jih ima v oblasti, begunce, osebe brez državljanstva, vojaške najemnike in vohune ter druge udeležence oboroženih spopadov ali neposredno prizadete zaradi njih, katerih status ob zajetju ni jasen. V določeni meri oziroma smiselno velja tudi za prizadete v spopadih, izbruhih nasilja in napetostih, ki niso opredeljene kot oboroženi spopadi, bodisi meddržavni bodisi notranji (nemednarodni).

Temeljne garancije, ki jih je treba zagotoviti za omenjene osebe v situacijah, ki niso posebej urejene, so:

- humano ravnanje, spoštovanje osebnosti, časti, prepričanja in verske pripadnosti;
- njihovo obravnavanje brez slehernega sovražnega razlikovanja, ki bi temeljilo na rasi, barvi kože, jeziku, veri ali prepričanju, politični pripadnosti, nacionalnem in socialnem izvoru, socialnem statusu in rojstvu;
- prepovedane so vse oblike nasilja nad življenjem, zdravjem ali duševnim blagostanjem obravnavanih oseb, zlasti pa umori, mučenje, telesne kazni in pohabljanje, žalitev človekovega dostojanstva in nespodobni napadi, kolektivne kazni in jemanje talcev ter grožnje z naštetimi dejanji;
- vsaka oseba, ki je zajeta, pridržana, zaprta ali internirana zaradi njene dejavnosti v zvezi z oboroženimi spopadi, bo takoj obveščena v jeziku, ki ga razume, o razlogih za take ukrepe. Razen v primerih, ko so bile te osebe pridržane zaradi kaznivih dejanj, bodo čim prej izpuščene, najpozneje pa takrat, ko prenehajo okoliščine, ki opravičujejo take omejitve;
- v kazenskih postopkih je treba tem osebam zagotoviti temeljne procesne garancije (zaslišanje obeh strani, sojenje v njihovi prisotnosti, seznanitev s tožbo, pravica in možnost obrambe, izrek sodbe s strani redno delujočega sodišča idr.).

Zajete, zaprte ali internirane osebe bodo uživale zaščito iz predhodnih alinej do končne izpustitve, torej tudi po končanem oboroženem spopadu.

IV. HAAŠKO PRAVO – zakoni in običaji vojne

Ta veja MHP, ki vključuje njegov najbolj vojaški vidik, se nanaša na opredelitev statusa strani v oboroženem spopadu in podrobneje pripadnikov oboroženih sil, razmerja med stranmi v oboroženem spopadu ter omejitve in prepovedi vojskovanja glede na osebe, objekte in prostor, orožja, izstrelke ter druga sredstva vojskovanja in metode vojskovanja. Ker gre torej za poudarjeno vojaško tematiko, se bomo v tem pregledu poskušali zadržati predvsem na tistih vprašanjih, ki v večji meri prizadevajo tudi druge udeležence ali drugače prizadete s potekom oboroženih spopadov, pa tudi z njihovimi posledicami.

1. Status udeležencev oboroženega spopada

V oboroženem spopadu lahko po določbah MHP sodelujejo le legitimni vojskovalci – bojevniki; ti lahko nosijo in uporabljajo orožje zoper oborožene sile nasprotnika in le zoper nje se lahko uporablja oborožena sila.

Status *bojevnikov* imajo:

- a) pripadniki vseh organiziranih oboroženih sil, skupin in enot, vključno z rezervisti in člani prostovoljskih enot, ki pripadajo strani v spopadu. Pripadniki teh enot morajo biti pod poveljstvom, ki je strani v spopadu odgovorno za vodenje svojih podrejenih, zanje mora

veljati interni disciplinski sistem, ki med drugim določa spoštovanje in upoštevanje pravil mednarodnega prava, veljavnega za oborožene spopade;

- b) prebivalci nezasedenega ozemlja, ki se z orožjem uprejo vdoru nasprotnikovih oboroženih sil, pod pogojem, da javno nosijo orožje in spoštujejo pravila MHP;
- c) diverzanti (komandosi) in padalci, ki delujejo na nasprotnikovem ozemlju, na katerega so bili poslani ali spuščeni oziroma izkrcani zaradi izvršitve posebnih vojaških nalog, če so v uniformi svoje vojske in imajo označbo o pripadnosti svojim oboroženim silam;
- č) v situacijah, v katerih ni mogoče razlikovati udeležencev oboroženega spopada od civilnega prebivalstva, se zadnjim prizna status bojnika samo pod pogojem, da javno nosijo orožje v kateri koli vojaški akciji in v času, ko jih nasprotnik lahko vidi v pripravi na tako akcijo.

Pripadniki oboroženih sil s statusom bojnika, razen pri točkah b) in č), obvezno nosijo predpisane vojaške uniforme.

Za *nebojevnike* se štejejo:

- a) pripadniki sanitetnih enot in versko osebje;
- b) pripadniki oboroženih sil, ki niso določeni za opravljanje bojnih nalog, kot so tehnični in administrativni delavci, vojni dopisniki idr.;

Nebojevniki med pripadniki oboroženih sil imajo pravico do lastne obrambe, tudi z orožjem, pred napadi, ki so v nasprotju s pravili MHP. Sanitetno in versko osebje ima pravico nositi in za lastno obrambo in obrambo oseb pod njihovim varstvom uporabljati osebno orožje;

- c) *vojaške osebe*, ki mu je ali mu mora biti v danih okoliščinah priznано, da je *zunaj boja*;
- č) *vohuni*, to so vojaške ali civilne osebe, ki na ozemlju pod operativno kontrolo ene od strani v spopadu na skrivaj ali pod lažnimi izgovori zbirajo vojaške ali druge podatke z namenom, da jih izročijo drugi strani v spopadu. Če pripadniki ene od strani v spopadu zbirajo take podatke v uniformi, se ne bo štelo, da gre za vohune;
- d) *vojaški najemniki*, to so udeleženci oboroženega spopada, ki niso pripadniki nobene od strani v spopadu, niti niso državljani države, ki je stran v spopadu in nimajo v njej stalnega bivališča, dobivajo za svoje angažiranje materialno nadomestilo, ki je neprimerno večje od tistega, ki ga dobivajo pripadniki oboroženih sil strani v spopadu, na katere strani se bojujejo.

Vohuni in vojaški najemniki imajo v primeru zajetja s strani nasprotnika le pravico do poštenega sojenja pred nepristranskim in redno delujočim sodiščem, ki spada po splošno priznanih načelih in pravilih sodnega postopka. V primeru *dvoma o statusu bojnikov oziroma nebojnikov* pri njihovem zajetju s strani nasprotnika, mora o tem razsoditi sodišče.

2. **O omejitvah in prepovedih vojskovanja glede na osebe, objekte in prostor, metode in orožja ter druga sredstva vojskovanja**, ki sicer spadajo v to poglavje, govorimo v pojasnilih k 4. in 5. učni uri.

Dodatek: POMEMBNEJŠE MEDNARODNE POGODBE IN DRUGI AKTI MEDNARODNEGA HUMANITARNEGA PRAVA

(Posebej so podčrtane in označene tiste, ki jih je ratificirala, je notificirala njihovo nasledstvo ali k njim pristopila Republika Slovenija.)

Pariška pomorska deklaracija, 1856

Ženevska konvencija o izboljšanju položaja ranjenih v kopenskih vojnah, 1864

Sanktpeterburška deklaracija o prepovedi uporabe eksplozivnih izstrelkov, lažjih od 400 gramov, v vojni, 1868

Bruseljska deklaracija o zakonih in običajih vojne, 1874 (nepodpisana)

Haaška konvencija o mirnem reševanju mednarodnih sporov, 1899 (notifikacija: 1996)

Haaška deklaracija o prepovedi uporabe krogel, ki se razstrelijo ali sploščijo v človeškem telesu (dumdum krogle), 1899

Haaška konvencija o začetku sovražnosti, 1907

Haaška konvencija o prilagoditvi pomorskega vojskovanja načelom ženevske konvencije iz leta 1864

Haaška konvencija o zakonih in običajih vojne na kopnem, s Pravilnikom o zakonih in običajih vojne na kopnem, 1907

Haaška konvencija o mirnem reševanju mednarodnih sporov, 1907 (ratifikacija: 2003)

Haaška konvencija o pravicah in dolžnostih nevtralnih držav in oseb v vojni na kopnem, 1907

Ženevski protokol o prepovedi uporabe dušljivih, strupenih in podobnih plinov ter bakterioloških orožij v vojni, 1925

Pariški sporazum o odpovedi vojni kot sredstvu za reševanje mednarodnih sporov (Briand-Kelloggov pakt), 1928 (notifikacija: 1992)

Moskovska deklaracija o nemških okrutnostih, 1943

Sporazum o pregonu in kaznovanju glavnih vojnih zločincev evropskih sil Osi, 1945

Ustanovna listina Združenih narodov in Statut Meddržavnega sodišča, 1945 (notifikacija: 1992)

Resolucija Generalne skupščine OZN o priznanju načel mednarodnega prava, vsebovanih v Statutu Meddržavnega vojaškega sodišča in nürnberški sodbi, 1946

Konvencija ZN o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida, 1948 (notifikacija: 1992)

Ženevska konvencija o izboljšanju položaja ranjencev in bolnikov oboroženih sil na bojišču, 1949 (notifikacija: 1992)

Ženevska konvencija o izboljšanju položaja ranjenih, bolnih in brodolomcev, pripadnikov oboroženih sil na morju, 1949 (notifikacija: 1992)

Ženevska konvencija o ravnanju z vojnimi ujetniki, 1949 (notifikacija: 1992)

Ženevska konvencija o zaščiti civilnih oseb v času vojne, 1949 (notifikacija: 1992)

Haaška konvencija o varstvu kulturnih dobrin v primeru oboroženega spopada, s protokolom (1954) (notifikacija: 1992)

Mednarodna pogodba o prepovedi poskusov z jedrskim orožjem v nadzračnem prostoru, v atmosferi in pod vodo, 1963 (notifikacija: 1992)

Sporazum o neširjenju jedrskega orožja, 1968 (notifikacija: 1992)

Konvencija o nezastaranju vojnih zločinov in zločinov zoper človeštvo, 1968 (notifikacija: 1992)

Pogodba o prepovedi nameščanja jedrskega in drugega orožja za množično uničevanje na morsko in oceansko dno ali v njuno podzemlje, 1971 (notifikacija: 1992)

Konvencija o prepovedi izpopolnjevanja, proizvodnje in skladiščenja bakteriološkega (biološkega) in toksičnega orožja in o njegovem uničenju, 1972 (notifikacija: 1992)

Definicija agresije (Resolucija GS ZN 3314/XXIX), 1974.

Konvencija o prepovedi vojaških ali kakršnih koli drugih oblik sovražnega delovanja za spreminjanje okolja, 1976 (ratifikacija: 2004)

Prvi dopolnilni protokol k ženevskim konvencijam o zaščiti žrtev meddržavnih oboroženih spopadov, 1977 (notifikacija: 1992)

Drugi dopolnilni protokol k ženevskim konvencijam o zaščiti žrtev oboroženih spopadov, ki nimajo značaja meddržavnih oboroženih spopadov, 1977 (notifikacija: 1992)

Konvencija o prepovedi oziroma omejevanju določenih vrst konvencionalnega (klasičnega) orožja, za katerega je mogoče šteti, da ima čezmerne travmatološke učinke ali da deluje brez razlike glede ciljev, s tremi protokoli, 1980 (KKO) (notifikacija: 1992)

Konvencija zoper mučenje in druge oblike okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja, 1984 (ratifikacija: 1993)

Konvencija o otrokovih pravicah, 1989 (notifikacija: 1992)

Mednarodna konvencija zoper novačenje, uporabo, financiranje in urjenje vojaških najemnikov, 1989

Konvencija o prepovedi razvoja, proizvodnje, kopičenja zalog in uporabe kemičnega orožja ter o njegovem uničenju, 1993 (ratifikacija: 1997)

Statut mednarodnega sodišča za pregon oseb, odgovornih za hude kršitve MHP na ozemlju bivše Jugoslavije po letu 1991 (1993)*

Statut mednarodnega kazenskega sodišča za pregon oseb, odgovornih za genocid in druge hude kršitve MHP na ozemlju Ruande, 1994*

Konvencija o varnosti osebja ZN in spremljajočega osebja, 1994 (ratifikacija: 2003)

Četrty protokol h KKO, 1995 (nanaša se na lasersko orožje za oslepljanje) (ratifikacija: 2002)

Dopolnjeni Drugi protokol h KKO, 1996 (nanaša se na protipehotne mine) (ratifikacija: 2002)

Pogodba o celoviti prepovedi jedrskih poskusov, 1996 (ratifikacija: 1999)

Konvencija o prepovedi uporabe, kopičenja zalog, proizvodnje in prenosa protipehotnih (protiosebnih) min in o njihovem uničenju, 1997 (ratifikacija: 1998)

Statut Mednarodnega kazenskega sodišča, 1998 (ratifikacija: 2001)

Drugi protokol k Haški konvenciji o varstvu kulturnih dobrin v primeru oboroženega spopada, 1999 (pristop: 2003)

Izbirni protokol o vključevanju otrok v oborožene spopade h Konvenciji o otrokovih pravicah, 2000 (ratifikacija: 2004)

Dopolnjeni prvi člen KKO 2001 (nanaša se na razširitev veljavnosti njenih določb tudi na nemed-državne spopade; ratifikacija: 2008)

Statut posebnega mednarodnega sodišča za Sierro Leone, 2002*

Peti (dopolnilni) protokol h KKO, 2003 (nanaša se na eksplozivne ostanke vojne; ratifikacija: 2006)

Tretji dopolnilni protokol k ženevskim konvencijam o zaščiti žrtev oboroženih spopadov, 2005 (o dodatnem znaku; ratifikacija: 2009)

Konvencija o kasetnem razstrelivu, 2008 (ratifikacija: 2009)

Opomba: Akte, označene z *, je sprejel Varnostni svet ZN in niso predmet ratifikacije.

ČLOVEKOLJUBNA/HUMANA PERSPEKTIVA

Pojasnila k 1., 2. in 3. učni uri

Ta modul poskuša odgovoriti na pomembna in pogosto postavljena vprašanja: Zakaj sploh govoriti o humanitarnih prizadevanjih, če se zaradi njih lahko le malo spremeni in če se stalno izvajajo kršitve pravil, o katerih govorimo? Kaj sploh lahko pri vsem tem stori posameznik? Primeri, ki se analizirajo v tem modulu, govorijo o tem, da obstaja možnost vpliva na spremembo odnosov in na ustvarjanje klime za spoštovanje MHP.

Henry Dunant se je na bojišču pri Solferinu (1859) znašel kot naključni opazovalec; s povsem drugačnimi motivi, ki niso vključevali skrbi o pravilih MHP. Njegova odločitev, da spremeni svojo vlogo in se angažira, je usodno vplivala na razvoj humanitarnega prava. Po izkušnjah njegove akcije pri Solferinu sta se razvili dve ključni zamisli: da se oblikujejo neodvisna, prostovoljska društva za pomoč ranjencem in bolnikom v kopenskih armadah in da se sprejmejo pravila o varstvu ranjencev in bolnikov in nudenju pomoči.

Prva zamisel je pripeljala do ustanovitve mednarodnega odbora za varstvo ranjencev, pozneje do nacionalnih društev Rdečega križa in Rdečega polmeseca ter mednarodne zveze teh društev. Druga je pripeljala do sprejetja konvencije o varstvu ranjencev v vojnah na kopnem (1864) in odprla pot razvoju MHP.

Tudi drugi primeri iz modula govorijo o tem, da humanitarna akcija, ki jo začne posameznik, pogosto vpliva na spremembo stanja, celo takrat, ko se to ne zdi verjetno. Vsaka akcija seveda vključuje določena tveganja; opazovalec jih mora upoštevati in se odločiti o tem, ali ta tveganja ogrožajo njega, njegovo življenje ali njegovo angažiranje. Potemtakem mora ta modul sprožiti reakcijo na humanitarni izziv; če se ostane v pasivni vlogi opazovalca, se bodo ojunčili tisti, ki predstavljajo tveganje. Po drugi strani pa reakcija opazovalcev oslabi nasilno obnašanje.

Ti primeri torej kažejo, da ni treba dvomiti o smiselnosti angažiranja posameznikov in o možnosti vsakogar, da vpliva na stanje. Nihče seveda ne more sam spremeniti skupne situacije, vendar pa sleherni posamični napor prispeva k napredku in spremembi. Vsakdo torej lahko kaj stori in mora kaj storiti, ne pa, da ostane le pasivna priča dogodka. Pogoji za zagotovitev učinkovitosti takih prizadevanj je med drugim tudi to, da dobi določena znanja o pravilih in zato je projekt Raziskovanje humanitarnega prava pot za seznanitev s temi pravili in za ponotranjenje meril o tem, kaj je želeno in neželeno, pravilno in napačno, humano in nasilno.

OMEJITVE V OBOROŽENEM SPOPADU – povzetki konvencij in pojasnila

Pojasnila k 4. in 5. učni uri

Omejitve in prepovedi vojskovanja glede oseb

Prepovedani so *napadi na civilno prebivalstvo*, prisotnosti ali preseljevanja civilistov pa ni dovoljeno zlorabiti za zavarovanje določenih objektov, krajev ali območij pred vojaškimi operacijami. Med pripadniki oboroženih sil so prepovedani napadi na *sanitetno in versko osebje* pod pogojem, da ne sodelujejo neposredno v sovražnostih. Prepovedani so tudi napadi na *vojaške osebe*, ki jim je ali jim mora biti v danih okoliščinah priznано, da so *zunaj boja* (če so v rokah nasprotne strani, če so jasno izrazile, da se nameravajo vdati, ali če so v nezavesti ali sicer zaradi ran ali bolezni nesposobni). Prepovedano je napadati *padalce*, ki se rešujejo z letala v stiski, dokler se spuščajo. Ta določba pa ne velja za pripadnike zračnih desantnih enot, ki se prevažajo z letalom in iz njega spuščajo s padali.

Omejitve in prepovedi vojskovanja glede na objekte in prostor

Prepovedano je napadati ali obstreljevati s katerim koli orožjem ali sredstvom civilne objekte in zasebno premoženje, zlasti:

- nebranjena mesta, vasi ali zgradbe;
- civilne objekte, namenjene verskim obredom, umetnosti, znanosti in dobrodelnim namenom, ter zgodovinske spomenike;
- objekte, ki so nujno potrebni za preživetje prebivalstva (trgovine in skladišča živil, kmetijska območja za pridelovanje hrane, žetev, črede živine, napeljave za pitno vodo ter zaloge in namakalne naprave);
- sanitetne in varnostne kraje, cone ter koridorje, bolnice, zbirališča in transport bolnikov ter ranjencev, nebranjene demilitarizirane cone;
- zgradbe in napeljave, v katerih so nevarne sile, in sicer jezove, nasipe in jedrske elektrarne ter druge zmogljivejše jedrske naprave;
- organizacijo civilne zaščite (obrambe), njeno osebje, stavbe, opremo in vozila ter zaklonišča za civilno prebivalstvo;
- naravno okolje.

Omejitve in prepovedi uporabe posameznih vrst orožja

Skladno z veljavnimi določbami MHP je v vsakršnih okoliščinah prepovedano uporabljati:

- strupe ali zastrupljeno orožje in izstrelke,
- bojne strupe, dušljive ali druge pline in druga kemična orožja,
- biološko orožje in druga sredstva,
- krogle, ki se v človeškem telesu razpršijo ali sploščijo ali kako drugače spreminjajo obliko (med njimi tudi dumdum krogle),
- sleherno orožje in izstrelke, ki s svojimi drobci povzročajo poškodbe, katerih v človeškem telesu ni mogoče odkriti z rentgenskimi žarki,
- protiosebne (protipehotne) mine in mine presenečenja,
- kasetne bombe,
- orožje, izstrelke in druga sredstva vojskovanja, katerega učinek se ne more popolnoma nadzirati (slepo orožje),
- lasersko orožje za povzročanje trajne ali začasne slepote,

- drugo orožje, izstrelke in sredstva vojskovanja, ki so namenjena za obsežno, dolgotrajno in resno poškodovanje naravnega okolja,
- orožja, izstrelke in druga sredstva vojskovanja, ki povzročajo odvečne poškodbe ali nepotrebno trpljenje, med njimi tudi jedrsko orožje.

Kemično orožje, biološko orožje in protiosebne mine ter mine presenečenja je prepovedano tudi proizvajati, razvijati, skladiščiti in z njimi trgovati, skladno s temi akti pa je treba zaloge uničiti. Z zažigalnim orožjem je prepovedano napadati civilno prebivalstvo in civilne objekte ter vojaške cilje, kjer je veliko civilistov, gozdove in druge zelene površine, razen če se ti uporabljajo za zaklanjanje, prikrivanje ali maskiranje vojaških ciljev ali sami predstavljajo tak cilj.

Omejitve in prepovedi vojskovanja glede metod in postopkov vojskovanja

Napadi in drugi akti nasilja zoper nasprotnika morajo biti omejeni izključno na vojaške cilje: oborožene sile in zgradbe, ustanove in lokacije, v katerih oziroma na katerih so pripadniki oboroženih sil in njihova oprema; pomembnejša prometna infrastruktura (pristanišča, letališča, važna železniška križišča idr.); industrija ključnega pomena za vodenje vojne ter druge objekte, ki po svoji naravi, lokaciji, namenu ali rabi prispevajo k vojaški akciji ali objekti, katerih popolno ali delno uničenje oziroma nevtralizacija prispevajo v takratnih razmerah določeno vojaško prednost.

Prepovedano je uporabljati metode vojskovanja, namenjene povzročanju obsežnega, dolgotrajnega in resnega poškodovanja naravnega okolja. Stran v spopadu mora za zmanjšanje posledic napadov zagotoviti naslednje *varnostne ukrepe*: prizadevati si mora za preselitev civilistov ter za premestitev civilnih objektov pod njeno upravo iz okolice vojaških ciljev, izogibati se mora namrščanju vojaških ciljev v gosto naseljenih območjih ali v njihovi bližini ter storiti vse druge varnostne ukrepe za zaščito civilistov in civilnega premoženja pred nevarnostmi, ki so posledice vojaških operacij.

Zahrbtne zvijače so prepovedane. Mednje štejemo vse postopke, kjer ena od strani zavaja drugo, da ta verjame, da so predlagani postopki in ravnanja skladni z mednarodnim vojnim in humanitarnim pravom (npr.: uporaba uniform ali označb mirovniških sil ali sanitetnih enot). Prepovedana je metoda stradanja prebivalstva kot metoda bojevanja (v tem okviru tudi napadi na objekte in območja, nujna za preživetje civilnega prebivalstva, obkolitve in blokade preprečevanja dostave nujnih sredstev za preživetje civilnega prebivalstva). Prepovedani so napadi na kulturne objekte in zgodovinske spomenike. Posebna pozornost je v tem okviru posvečena varstvu otrok kot najbolj občutljive populacije; prepovedano je angažiranje otrok pod 15. letom starosti (po novem izbirnem protokolu h Konvenciji o pravicah otrok iz leta 2000 je prepovedano angažiranje otrok pod 18. letom starosti) v oboroženih spopadih.

UPORABA HUMANITARNEGA PRAVA (povzetki konvencij in pojasnila)

Pojasnila k 6. učni uri

Pravila MHP so kršena iz različnih razlogov: zaradi čim hitrejšega napredovanja in doseganja vojaških uspehov, maščevanja za nasilje in krutost druge strani v oboroženem spopadu, nuje preživetja (kraja pridelkov zaradi lakote in slabe oskrbe enot ipd.), nediscipline in razpuščenosti vojakov ter nepoznavanja pravil. Zelo pogosto ena kršitev vodi do podobnega ravnanja na nasprotni strani; govorimo o sosledju kršitev, njihovih posledic in odgovorov druge strani, ki se neredko podvržejo zakonitosti verižne reakcije, v kateri se obseg, teža in krutost zagrešenih dejanj ter metod vojskovanja čedalje bolj širijo, zaostrujejo ter povzročajo čedalje hujše žrtve in druge posledice.

Za umiritev spopadov in omilitev njihove krutosti so bila že zgodaj sprejeta nekatera načela in pravila glede tako imenovanih povračilnih ukrepov (npr. prepoved napadov na ranjence in uporabe izstrelkov, ki povzročajo hude rane, kot so t. i. dumdum krogle), po drugi svetovni vojni pa se je število teh prepovedi usmerilo na vsakršne napade, ki utegnejo povzročiti žrtve in poškodovanje zaščitene osebe (ujetnikov, ranjencev, civilistov) in objektov ter območij (sanitetnih con, taborišč internirancev, vodnih zajetij, kmetijskih površin ipd.).

ZAGOTOVITEV PRAVICE OZIROMA PRAVIČNOSTI (povzetki konvencij in pojasnila)

Pojasnila k 7. in 8. učni uri

Kazenskoppravna odgovornost za kršitev določb MHP

Mednarodne pogodbe s področja MHP praviloma vključujejo tudi norme o njihovem spoštovanju, odgovornost za kršitev teh določb ter ustrezne sankcije v tem okviru. Iz tega izhaja, da šteje mednarodna skupnost take kršitve kot napad na splošno dobro, ki jo je treba spoštovati.

Dolgo je veljalo, da je za kršitev določb MHP v meddržavnem oboroženem spopadu odgovorna država kot stran v takem spopadu. Vendar ta odgovornost ni bila kazenska, temveč materialna. Država pa je odgovorna za vsa dejanja, ki jih storijo osebe, katere pripadajo njenim oboroženim silam.

Pozneje sta tako odgovornost držav kot individualna kazenska odgovornost postali normalna in trajna sestavina MHP. V mirovni pogodbi, sklenjeni med Nemčijo in zavezniki po drugi svetovni vojni, je bila njena odgovornost za začetek in vodenje agresorske vojne sankcionirana tako z reparacijami kot z vojaškimi in političnimi ukrepi: ukinitvijo vlade in razpustitvijo uprave ter sodstva, razpustitvijo vojaških in paravojaških enot ter razorožitvijo njihovih pripadnikov, postavitvijo gospodarstva pod zavezniško kontrolo, ukinitvijo nacistične in drugih organizacij idr.

Odgovornost držav za spoštovanje MHP je danes široka in razčlenjena: kaže se v zagotavljanju splošnih (normativnih idr.) pogojev za inkriminacijo in preprečevanje kršitev na tem področju, zlasti pa za sprejemanje predpisov za kaznovanje vseh kršitev in vodenje postopkov zoper osebe, osumljene takih dejanj, za zagotovitev doslednega in celovitega izvajanja teh pravil prek svojih poveljnikov, za seznanjanje najširšega kroga prebivalstva z vsebino določb MHP. Odgovornost držav, kot strani v spopadu, pa se nanaša tudi na vse kršitve, ki so bile bodisi s strani enot bodisi posameznikov storjene po ukazu ali z vednostjo njihovih vlad ali vrhovnih poveljstev.

Osebno pa je za kršitev določb MHP *odgovoren* vsak posameznik, bodisi vojaška bodisi civilna oseba, ki stori tako kršitev ali ukaže, da se stori. V številnih pogodbah MHP in na koncu v statutu Mednarodnega kazenskega sodišča (1998) so take kršitve našteje in jasno opredeljene. Na tem mestu velja omeniti, da so prav tako tudi v našem Kazenskem zakoniku ta dejanja upoštevana in zagrožene razmeroma visoke kazni za njihove kršitelje, zlasti v posebnem poglavju o zločinih zoper mir in mednarodno pravo.

Posebej je urejena v tem okviru odgovornost vojaških poveljnikov. Poveljnik je osebno odgovoren za kršitev teh določb, če je vedel ali bi glede na svoj položaj moral vedeti (linija poveljevanja in subordinacije, disciplinska odgovornost, nadzorstvena odgovornost, poročanje), da njemu podrejene ali druge enote in posamezniki kršijo ta pravila ali pripravljajo take kršitve, vendar pa v času, ko bi se to še lahko preprečilo, ne ukrepa. Prav tako je odgovoren poveljnik, ki izve, da so bila kršena pravila MHP, pa ne uvede zoper kršilce disciplinskega postopka ali ne prijavi storilcev kaznivih dejanj s tega področja pristojnim oblastem.

Od začasnih k stalnemu mednarodnemu sodišču

Čeprav je bilo vse od nürnberških procesov po drugi svetovni vojni veliko prizadevanj, da bi na področju pregona kršiteljev MHP tudi v mednarodnem okviru delovalo stalno sodišče, je taka zahteva pripeljala do prvih rezultatov šele po začetku številnih oboroženih spopadov v začetku

90. let prejšnjega stoletja. Na podlagi VII. poglavja Ustanovne listine ZN je Varnostni svet ZN leta 1993 oblikoval prvo tako ad hoc mednarodno sodišče za zločine na ozemlju nekdanje Jugoslavije po letu 1991. Na podobni podlagi je bilo leto pozneje oblikovano tudi sodišče za zločine genocida na ozemlju Ruande.

Te aktivnosti so pozneje pospešile prizadevanja za ustanovitev stalnega mednarodnega kazenskega sodišča (MKS); njegov statut je bil sprejet v Rimu 1998, veljati pa je začel štiri leta pozneje, ko ga je ratificiralo 60 držav. V nasprotju s prvima dvema omenjenima sodiščema je bilo MKS oblikovano z mednarodno pogodbo in je njegova pristojnost obvezna za vse države, ki so jo ratificirale. Žal ni med njimi nekaterih pomembnih držav, zlasti ZDA. MKS je pristojno razsojati o storilcih vojnih zločinov, zločinov zoper človečnost in zločina genocida, medtem ko je pristojnost sojenja za zločine agresije začasno odložena, ker ti niso podrobno opredeljeni. Delitev pristojnost je v primerjavi s prvima sodiščema spremenjena: MKS bo sodilo le v primerih, ko posamezne države niso pripravljene ali sposobne tega opraviti same (subsidiarnost).

Vzporedno s sodnim se je konec prejšnjega stoletja izoblikoval še en način razreševanja sporov: zagotavljanje pravičnosti pred *komisijami za spravo*. Te komisije ne sodijo, po skrbnem zaslišanju strank pa lahko v posameznih primerih dajo amnestijo ali oblikujejo priporočila o obravnavani zadevi. Ta praksa se je začela v Južnoafriški republiki po obdobju apartheida, razvita pa je še v nekaterih drugih afriških in latinskoameriških državah.

ODZIV NA POSLEDICE VOJNE (povzetki konvencij in pojasnila)

Pojasnila k 9. učni uri

Oboroženi spopad povzroča mnoge humanitarne probleme, ki jih ni mogoče niti predvideti, zlasti zaradi različnih vrst spopadov in pogojev, v katerih potekajo. To vodi tudi do številnih razlik glede zagotavljanja humanitarne pomoči in drugih prizadevanj za blažitev posledic oboroženega spopada. Vendar morata ta odgovor in humanitarna akcija temeljiti na določenih načelih. Po eni strani zato, da bi bila ustrezno sprejeta od vseh relevantnih strani, po drugi pa zato, da bi se lahko zadostilo potrebam vseh ogroženih v oboroženem spopadu.

Prvo od takih načel je načelo *nevtralnosti*, po katerem se humanitarna organizacija, ki se ukvarja z reševanjem humanitarnih vprašanj, ne sme do nobene strani obnašati sovražno in ne sme stopiti na nobeno stran. Ne sme se niti opredeljevati o tem, kdo ima in kdo ne. Humanitarna organizacija mora biti tudi *nepristranska* v izvajanju humanitarne akcije. Nuditi mora pomoč vsem, ki so ogroženi, brez sleherne diskriminacije glede na katero koli naravno ali sociološko obeležje: raso, narodnost, veroizpoved, spol, družbeni položaj idr. Humanitarna organizacija mora biti tudi *neodvisna* oziroma mora sama opravljati svoje aktivnosti in odločati, na način, ki je v tej organizaciji vzpostavljen, o prioritetah svojih aktivnosti in o dejanskih potrebah za akcijo.

Žal se vse organizacije, ki nudijo humanitarno pomoč, ne ravna po teh načelih. Nedvomno pa je treba med tistimi, ki so tako dosledno in v polni meri usmerjene, omeniti Mednarodni odbor Rdečega križa (MORK), ustanovitelja mednarodnega gibanja Rdečega križa in Rdečega polmeseca. Ustanovljen leta 1863, na podlagi ideje H. Dunanta, je na več načinov vplival na razvoj tako omenjenega gibanja kot na razvoj načel za humanitarno akcijo nasploh. Istega leta, kot je bil ustanovljen MORK, se je začelo tudi ustanavljanje nacionalnih društev v tedanjih evropskih državah. Od takrat se število društev stalno povečuje: danes je v svetu 182 priznanih društev Rdečega križa in Rdečega polmeseca. Po znaku Rdečega križa (uporablja se od začetka) se je temu 1929. leta pridružil še znak Rdečega polmeseca, leta 2005 pa tudi znak Rdečega kristala.

Ker po koncu prve svetovne vojne posamezna nacionalna društva niso mogla sanirati vseh njenih posledic, je prišlo leta 1919 v Parizu, na predlog ameriškega predsednika Wilsona, do formiranja Lige društev Rdečega križa (pozneje tudi Rdečega polmeseca), ki se leta 1991 preimenuje v Federacijo kot enakopravno zvezo društev, s sedežem v Ženevi. S tem je bila ustvarjena družina, znana pod skupnim imenom mednarodno gibanje s tremi sestavnimi deli: MORK, nacionalnimi društvi in mednarodno federacijo teh društev. Družina ima svoje skupne vrednote: enotni znak, enotno poslanstvo in sedem temeljnih načel: poleg treh že naštetih še humanost, enotnost, prostovoljstvo in univerzalnost. Kot smo videli, so bila tri načela (nevtralnost, nepristranskost in neodvisnost) prevzeta tudi kot načela humanitarne akcije. Načela *humanosti* verjetno ni treba posebej razlagati, ker je podlaga delovanja celotnega gibanja. Načelo *enotnosti* pomeni, da v vsaki mednarodno priznani državi obstaja le eno nacionalno društvo, načelo *prostovoljstva* pa označuje gibanje, utemeljeno na prostovoljnem delu in upravljanju. Pomembno načelo *univerzalnosti* označuje, da gre za svetovno gibanje, ki si prizadeva tudi dejansko biti prisotno v celem svetu.

Med sestavnimi deli obstaja določena delitev dela in seveda tudi usklajevanje delovanja. Federacija deluje v humanitarnih akcijah, ki so posledica naravnih, tehnoloških ipd, nesreč, nacionalna društva delujejo v vseh okoliščinah, MORK pa pretežno v oboroženih spopadih; zaradi teh ima z ženevskimi konvencijami določeno posebno vlogo, ki mu omogoča humanitarno pobudo in države ne morejo zavriniti njegove vloge v primeru oboroženega spopada.

Aktivnosti *MORK* so zelo raznovrstne in odvisne od vrste spopadov. V glavnem gre za:

- omogočanje stikov med člani razpršenih družin,
- obiski oseb, ki jim je odvzeta prostost, pogovori brez prisotnosti taboriščnih oblasti, opozarjanje organov države na obravnavanje,
- iskanje pogrešanih oseb,
- pomoč zdravstvenim ustanovam na območjih vojskovanja,
- humanitarna pomoč v hrani, zdravilih, opremi, oskrbi z vodo,
- spremljanje uporabe določb MHP in opozarjanje na kršitve,
- pomoč stranem v spopadu s t. i. humanitarno diplomacijo.

BESEDNJAK

V *Raziskovanju humanitarnega prava* so mnoge besede uporabljene na specifičen način. Na primer naša uporaba izraza humanitarno dejanje je ožja od običajne. Bralec naj se zaveda, da ima večina spodaj navedenih izrazov v splošnem širšo uporabo, kot je določeno tukaj.

Amnestija – splošna pomilostitev skupine posameznikov, ki so kršili zakon.

Begunec – oseba, ki je zaradi strahu pred preganjanjem, vojno ali resnim ogrožanjem javnega miru, prisiljena zapustiti dom, da bi našla pribežališče v drugem kraju, zunaj svoje rodne države. Nekateri begunci dobijo poseben status, ko pridejo v gostiteljsko državo. Pogoji za pridobitev takega statusa so navedeni v Konvenciji o statusu beguncev iz leta 1951.

Bojevnik – oseba, neposredno udeležena v sovražnostih ali pripadnik oboroženih sil države ali organizacije, vpletene v oboroženi spopad.

Brez usmiljenja (Quarter) – nezakonita praksa ali ukaz, pri katerem ne sme ostati nihče živ, niti osebe, ki se niso sposobne braniti ali so se predale.

Civilist – oseba, ki ni bojevnik.

Civilni objekt – vsak objekt, ki ni vojaški cilj.

Človekoljubno dejanje (nepravno) – dejanje, ki štiti človeško življenje in dostojanstvo osebe, ki običajno ne bi bila zaščitena; to dejanje lahko vključuje tudi osebno tveganje ali žrtvovanje.

Človeško dostojanstvo (nepravno) – vrednost ali čast vseh ljudi, ne glede na to, kdo so, ne glede na narodnost, raso, versko prepričanje, družbeni razred, politično prepričanje ali druge skupinske ali osebne lastnosti.

Dopolnilni protokoli – dodatki k pogodbi ali aktu mednarodnega prava. Na primer, prvotnim ženevskim konvencijam iz leta 1949 sta leta 1977 dodana dva dopolnilna protokola, leta 2005 pa še tretji.

Družbeni pritisk (nepravno) – vpliv družine, prijateljev ali drugih ljudi na posameznika, da bi se vedel na določen način.

Etična dilema (nepravno) – situacija, v kateri je lahko prizadevanje za zagotovitev določene vrednote oziroma določenega cilja v nasprotju z drugim, prav tako vrednim ciljem ali mu lahko celo škoduje.

Etnično čiščenje – nasilno preseljevanje ali iztrebljanje etnične skupine z določenega območja z namenom, da bi na ta način okrepili položaj druge etnične skupine.

Genocid – namerno in sistematično uničevanje rasne, etnične, verske ali kulturne skupine s pobijanjem, poškodbami, slabšanjem življenjskih pogojev, preprečevanjem rojstev ali odvzemi otrok.

Hude kršitve – najresnejše kršitve mednarodnega humanitarnega prava, ki jih opredeljujejo ženevske konvencije in zajemajo: naklepno ubijanje, mučenje ali nehumano ravnanje, vključno z biološkimi poizkusi, namerno povzročanje hudega trpljenja ali resnih poškodb telesa ali zdravja in obsežno uničevanje in odtujevanje lastnine, brez opravičljive vojaške nujnosti, izvedeno nezakonito in objestno, siljenje vojnega ujetnika, ranjenca ali civilista v službo oboroženih sil sovražnika, naklepno kratenje pravic vojnega ujetnika do poštenega sojenja na rednem sodišču, kot je predpisano v konvenciji, nezakoniti pregon, preseljevanje ali pridržanje zaščitene osebe, jemanje talcev.

Dopolnilni Protokol I je ta seznam razširil z napadi na civiliste ali civilne objekte, napadi brez razločevanja, napadi na zgradbe, ki vsebujejo nevarne sile, napadi na nebranjene kraje in demilitarizirane cone, zlorabo simbola Rdečega križa in Rdečega polmeseca, zavlačevanje pri repatriaciji (vračanju v domovino) vojnih ujetnikov, apartheidom in drugimi ponižujočimi postopki ter napadi na zgodovinske, umetniške in verske spomenike.

Interniranec – civilist ali vojak, ki ni obtožen zločina, vendar je bil pridržan kot ujetnik, kar je varnostni ukrep med oboroženim spopadom.

Izredno stanje (nepravno) – predstavlja v humanitarnem delu situacijo, ko je treba zadovoljiti nujne potrebe ljudi, ki jim preti ali katastrofa ali oboroženi spopad. Mednarodni odbor Rdečega križa posreduje samo v primeru oboroženih spopadov ali notranjih neredov, medtem ko Mednarodna federacija društev Rdečega križa in Rdečega polmeseca posreduje ob naravnih katastrofah.

Kasetno strelivo – kasetne bombe in drugi izstrelki, ki vsebujejo od dveh do nekaj sto manjših eksplozivnih delcev (bombet), ki se že med izstrelitvijo ali spuščanjem iz letal razpršijo na širokem območju in pozneje eksplodirajo ob dotiku. Delujejo še dolgo po izstrelitvi in povzročajo hude poškodbe zlasti civilistom.

Kodeks – pravilo ali sklop pravil. Kodeks je lahko zapisan ali nezapisan (običajen).

Martensova klavzula – določba, vključena v številne pogodbe MHP od leta 1899 naprej, ki nudi splošno zaščito za civiliste in vojake:

V primerih, ki jih ne pokrivajo pisana pravila mednarodnega prava, ostajajo civilisti in bojavniki pod zaščito in oblastjo načel mednarodnega prava, izpeljanih iz uveljavljenih načel humanosti in zahtev javne vesti.

Mednarodni oboroženi spopad – vojskovanje med oboroženimi silami vsaj dveh držav. Narodnoosvobodilne vojne (priznane od Združenih narodov) spadajo pod mednarodne oborožene spopade.

Mednarodni odbor Rdečega križa (MORK) – nepristranska, nevtralna in neodvisna humanitarna organizacija, katere poslanstvo je, da štiti življenja in dostojanstvo žrtev vojn in notranjega nasilja in jim nudi pomoč. V primeru spopadov MORK usmerja in koordinira aktivnosti mednarodne pomoči. Hkrati si prizadeva preprečevati trpljenje tako, da širi in podpira humanitarno pravo in splošna humanitarna načela.

Mednarodno humanitarno pravo (MHP) – pravila, ki si v času oboroženega spopada prizadevajo zaščititi osebe, ki niso ali niso več udeleženci v spopadih, in omejevati metode in sredstva vojskovanja – znano tudi kot zakoni in običaji vojne.

Mednarodno kazensko sodišče (MKS) – stalno sodišče, ki preiskuje in kaznuje najhujše kršitve mednarodnega prava, vključno z genocidom, zločini zoper človeštvo, vojnimi zločini in dejanji agresije. Mednarodno kazensko sodišče je bilo ustanovljeno leta 2002, ko je 60 držav ratificiralo njegov statut, sprejet na mednarodni konferenci v Rimu leta 1998.

Mednarodno kazensko sodišče za bivšo Jugoslavijo (MKSJ) – sodišče, ki so ga ustanovili Združeni narodi leta 1993, da bi sodili osebam, odgovornim za vojne zločine, genocid in zločine zoper človeštvo na ozemlju nekdanje Jugoslavije po letu 1991.

Mednarodno kazensko sodišče za Ruando (MKSR) – sodišče, ki so ga ustanovili Združeni narodi leta 1995, da bi sodili osebam, odgovornim za genocid in zločine zoper človeštvo na ozemlju Ruande in da bi sodili državljanom Ruande za zagrešene zločine v sosednjih državah med januarjem in decembrom 1994.

Napadi brez razločevanja – napad na vojaške in civilne cilje ter civiliste brez razločevanja med njimi.

Narodnoosvobodilna vojna – spopad, v katerem se ljudstvo bojuje zoper kolonialno silo, tujega okupatorja ali rasistični režim. Po mednarodnem humanitarnem pravu velja narodno osvobodilna vojna (ki jo kot tako priznajo Združeni narodi) za mednarodni oboroženi spopad.

Nebojevnik – oseba, ki ni ali ni več udeležena v boju.

Nemednarodni oboroženi spopad (državljska vojna ali notranji spopad) – spopad na ozemlju države med rednimi oboroženimi silami in določenim oboroženimi skupinami ali med oboroženimi skupinami samimi. Imenuje se tudi notranji spopad ali državljanska vojna.

Nepotrebno trpljenje – bolečina ali gorje, ki ni potrebno pri doseganju določenega vojaškega cilja (ali trpljenje, ki ne pomaga preprečiti večjega trpljenja). Glede na to, da ne obstaja natančna definicija nepotrebne trpljenja, povzročanje takega trpljenja, vključno s pretiranimi poškodbami, pomeni kršenje mednarodnega humanitarnega prava.

Nepristransko (nepravno) – služenje ljudem ali odločanje o ljudeh samo na podlagi njihovih potreb, ne glede na njihovo narodnost, raso, versko prepričanje, družbeni razred ali politično prepričanje.

Nevtralnost – nepristranskost v spopadu.

Notranje preseljene osebe – ljudje, ki so zaradi strahu pred preganjanjem, pred posledicami oboroženih spopadov ali nasilja, pred nasiljem nad človekovimi pravicami ali pred naravnimi ali človeškimi katastrofami, zapustili svoje domove, ne pa tudi svoje domovine.

Notranji neredi – resno motenje notranjega reda z nasilnimi dejanji, ki ne pomenijo oboroženega spopada (na primer izgredi, boji med frakcijami ali proti oblasti).

Običajno mednarodno pravo – nenapisana pravila, opredeljena s skupno prakso in splošnim dogovorom med narodi.

Oboroženi spopad – situacija, v kateri sta dve ali več skupin udeleženi v oboroženem boju, bodisi v mednarodnem okviru bodisi v državi.

Orožje brez razločevanja – orožje, ki zadene civiliste in civilne objekte ter vojake in vojaške cilje ali orožje, ki nadaljuje ubijanje po končanem spopadu.

Otrok – Konvencija Združenih narodov o pravicah otrok iz leta 1989 definira otroka kot »človeško bitje, mlajše od osemnajstih let, razen v primeru, ko ustrezeni zakon, nanašajoč se na otroka, določa nižjo starostno mejo«.

Ottavski sporazum – pogodba, sklenjena v Ottawi v Kanadi leta 1997, ki prepoveduje uporabo, kopičenje zalog, proizvodnjo in prenos protipehotnih min, uradno imenovan Konvencija o prepovedi uporabe, kopičenja zalog, proizvodnje in prenosa protiosebnih min in njihovem uničenju.

Paravojaštvo – vojaške enote, ki so, čeprav ne uradno, del oboroženih sil ali policije in imajo uradno ali neuradno vladno podporo pri sodelovanju v vojaških operacijah.

Poizvedovanje (nepravno) – postopek iskanja osebe, ki je med oboroženim spopadom postala ločena od svoje vojaške enote (pogrešan v akciji) ali družine.

Posledica (nepravno) – stanje, ki je rezultat nekega delovanja.

Pravo o človekovih pravicah – del prava, ki se uporablja v miru in vojni, namenjen zaščiti človeškega dostojanstva, še posebej proti samovoljnemu ravnanju države.

Pregon – s pravnimi sredstvi sankcionirati odgovorne za vojne zločine. Mednarodno humanitarno pravo zahteva od držav, da poiščejo in kaznujejo ljudi, ki so hudo kršili mednarodno humanitarno pravo, ne glede na kraj kršitve ali državljanstvo kršitelja.

Priča ali očividec (nepravno) – oseba, ki je prisotna, toda ne udeležena pri dogodku, kjer je ogroženo življenje ali dostojanstvo drugih. Priča se lahko odloči, da posreduje (neposredno ali posredno).

Pripornik – civilist, obtožen zločina in pridržan kot ujetnik med oboroženim spopadom.

Pristop – postopek, s katerim se neka vlada strinja, da se obveže k izpolnjevanju že veljavne pogodbe.

Protipehotne mine – orožje, narejeno tako, da eksplodira v prisotnosti, bližini ali ob stiku osebe, živali ali vozila in onesposobi vozilo ter rani ali ubije ljudi, živali.

Ratifikacija – postopek, po katerem se neka vlada ali organizacija zaveže k neki konvenciji ali mednarodnemu sporazumu, po tem, ko ga je podpisala.

Razločevanje med civilisti in vojaki – ločevanje med tistimi, ki niso vpleteni v bojevanje in tistimi, ki so; predstavlja temeljno načelo mednarodnega humanitarnega prava, kot je navedeno v Protokolu I, priloženem ženevskim konvencijam:

Strani v spopadu morajo vedno razločevati med civilnim prebivalstvom in vojaki ter med civilnimi objekti in vojaškimi cilji in skladno s tem usmerjati svoje operacije samo zoper vojaške cilje.

Skladnost – izraz, ki pomeni, da je ravnanje države ali organizacije skladno z ravnanjem, določenim v pogodbi ali mednarodnem sporazumu.

Skupni 3. člen ženevskih konvencij – člen, ki je enak v vseh štirih ženevskih konvencijah in se nanaša na nemednarodne oborožene spopade (čeprav se preostali deli konvencij nanašajo samo na mednarodne spopade). Ta člen vsebuje osnovna pravila MHP. 3. člen navajamo v celoti:

3. člen

Pri oboroženem spopadu, ki ni mednarodnega značaja, a se začne na ozemlju ene od držav pogodbenic, mora vsaka vojskujoča se stran uporabljati vsaj naslednje določbe:

Z osebami, ki neposredno ne sodelujejo v sovražnostih, tudi s pripadniki oboroženih sil, ki so odložili orožje, in z osebami, ki zaradi bolezni, ran, ujetništva ali drugih razlogov niso več sposobne za boj, je treba vedno ravnati humano, brez vsake neugodne diskriminacije na podlagi rase, barve kože, vere, prepričanja, spola, rojstva, premoženjskega stanja ali kakršnega koli drugega podobnega merila. Zoper prej navedene osebe morajo ostati vedno in povsod prepovedani naslednji postopki:

- ogrožanje življenja in nasilje nad osebnostno nedotakljivostjo, kar velja še posebej za umor kakršne koli vrste, pohabljenje, okrutnosti in mučenja,
- jemanje talcev,
- žalitve osebnega dostojanstva, še posebej sramotilno in poniževalno ravnanje,
- izrekanje in izvrševanje kazni brez predhodnega sojenja pred rednim sodiščem, kar zagotavlja vsa sodna jamstva, ki jih civilizirani narodi priznavajo kot neobhodna.

Ranjence in bolnike je treba zbrati in zanje poskrbeti. Nepristranska humanitarna organizacija, kot je Mednarodni odbor Rdečega križa, lahko stranem v spopadu ponudi svoje usluge. Strani v spopadu si bodo poleg tega prizadevale s posebnimi sporazumi uveljaviti delno ali v celoti tudi druge določbe te konvencije.

Uporaba predhodnih določb ne sme vplivati na pravni položaj strani v spopadu.

Sorazmernost – načelo, po katerem izguba civilnih življenj in škoda na civilnih objektih ne sme biti prevelika v primerjavi z vojaškim napredovanjem, povezanim z napadom na vojaški cilj.

Statut Mednarodnega kazenskega sodišča (1998) – opredeljuje te in nekatere druge kršitve kot vojne zločine.

Strani v spopadu – vključuje vpletene v vojskovanje, vključno z vladami in vojaškimi silami, ki niso nujno priznane od vlade ali države.

Stranska škoda – škoda ali izguba, povzročena nenamerno med napadom, kljub uporabi vseh možnih previdnostnih ukrepov, da bi preprečili ali zmanjšali število mrtvih in poškodb med civilisti ter škode na civilnih objektih.

Učinek krožnega valovanja (nepravno) – zavedanje, da ima lahko posamezno dejanje ali akcija širše učinke, tako kot kamen, vržen v vodo, ustvari valovanje okoli sebe.

Verižna reakcija (nepravno) – zaporedje dogodkov, kjer vsak vpliva ali povzroči naslednjega.

Visoka pogodbenica – država, ki je ratificirala konvencijo.

Vojaška nujnost – koncept, po katerem je opravičljivo, da vojskujoča stran uporabi potrebno silo, da doseže vojaški cilj, to je popolno podreditev sovražnika v čim krajšem času ter s čim manjšimi človeškimi, materialnimi in finančnimi izgubami.

Vojaški cilji – oborožene sile nasprotnika ter objekti, ki po svoji naravi, lokaciji, namenu ali uporabi učinkovito prispevajo k vojaški akciji in katerih uničenje predstavlja, v razmerah, ki takrat vladajo, znatno vojaško prednost.

Vojni ujetnik – bojevnik, ujet v mednarodnem oboroženem spopadu. Samo bojevniki, ki izpolnjujejo določene pogoje, imajo pravico do tega statusa (večinoma člani rednih oboroženih sil).

Vojni zločin – huda kršitev mednarodnega humanitarnega prava, kot so naklepno ubijanje, mučenje in nehumano ravnanje, namerno povzročanje velikega trpljenja, resno ogrožanje telesne nedotakljivosti ali zdravja, napad na civiliste, preganjanje ali nezakonito preseljevanje prebivalcev, uporaba prepovedanih vojaških metod (kemično, bakteriološko ali zažigalno orožje) ali plenjenje javne ali zasebne lastnine.

Vstop v veljavo – trenutek, ko začne sporazum pravno učinkovati.

Zahrbtnost – prepričati sovražnika, da bi verjel, da smo upravičeni do zaščite ali da nam mora zagotoviti tako zaščito, z namenom zlorabiti to prepričanje.

Zapustitev bitke (hors de combat) – pomeni status vojakov zunaj boja, ki so bili ujeti ali ranjeni, ki so bolni ali so doživeli brodolom ali zaradi pomanjkanja sredstev za obrambo niso več zmožni za bojevanje ali ki so se predali nasprotniku.

Zaupnost – sposobnost ohraniti nekaj v tajnosti. Mednarodni odbor Rdečega križa (MORK) uporablja zaupnost kot svojo standardno delovno metodo, da ima lahko dostop do žrtev in da jih lahko zaščiti preko učinkovitega dialoga z oblastjo. Sodna praksa potrjuje, da ima MORK absolutno pravico do nerazkritja. Sodelavci MORK ne morejo (razen, če jih pooblasti sam MORK) pričati pred katerim koli sodiščem, o katerih koli zadevah, s katerimi pridejo v stik pri svojem delu (Mednarodno kazensko sodišče za nekdanjo Jugoslavijo, primer Simić, 27. julij 1999).

Zločini zoper človeštvo – umor, iztrebljanje, zaslužnjevanje, pregon, ujetništvo ali mučenje, ki so storjeni kot del širokega ali sistematičnega napada neposredno na civilno prebivalstvo. Opredeljeni so z manjšimi razlikami v statutu nürnberškega sodišča in v statutu Mednarodnega kazen-

skega sodišča za nekdanjo Jugoslavijo, Mednarodnega kazenskega sodišča za Ruando in Mednarodnega kazenskega sodišča.

Zločini zoper mir – načrtovanje, pripravlanje, začenjanje ali vodenje agresorske vojne ali vojne, ki krši mednarodne pogodbe. Ti so definirani kot taki v statutu nürnberškega sodišča.

Ženevske konvencije – pogodbe, podpisane v Ženevi leta 1949, ki tvorijo podlago za sodobno mednarodno humanitarno pravo. Nanašajo se na ranjene in bolne osebe oboroženih sil na kopenskem bojišču, ranjene in bolne osebe ter brodolomce oboroženih sil na morju, vojne ujetnike in civilno prebivalstvo kot žrtve vojne.

Žrtve – osebe, ki trpijo zaradi oboroženega spopada.

IGRE SPODBUJANJA

STONOGA

Vsi udeleženci stopijo v krog, ki naj bo čim bolj pravilne oblike. Obrnejo naj se proti levi, tako da gledajo drug drugemu v teme in se čim bolj približajo osebi pred seboj, pri tem pa pazijo, da ne poškodujejo kroga, ki se tako začenja ožiti. Zatem, na znamenje vodje, počasi sedejo drug drugemu v naročje. Ko to uspe, gredo kot prava stonoga naprej z levo potem pa z desno nogo z lahkim korakom naprej.

KONJSKE DIRKE

Vsi udeleženci stojijo v krogu. Vodja jih zaprosi, da sledijo njegovim gibom. Vodja bo določal ritem in potek dirke in bo venomer komentiral, kaj se bo zgodilo. Vodja začne oponašati zvok konj, ki dirkajo, tako da udarja z rokami po kolenih. V dirki so določeni predeli, kjer se spremenijo ritem in glasovi. Prvo takšno mesto so tribune, ki so ločene na moško in žensko tribuno. Ko »konji« dirkajo mimo tribun, bo vodja začel ploskati in vzklikati z visokim glasom (iiiiieeeee – ženska tribuna) in z nizkim glasom (ooooouuuuu – moška tribuna). Na dirkalni stezi so postavljeni tudi ovire. Pred enostopenjsko oviro bodo »konji« poskočili enkrat, pred dvostopenjsko oviro pa dvakrat. Obstaja še vodna ovira; na tem mestu konji« poskočijo enkrat, se primejo za nos in počepnejo do tal, kakor da bi se potopili.

PICA

Vodja vodi igro, udeleženci oponašajo njegove gibe. Udeleženci naredijo krog in se obrnejo na levo. Vodja ves čas govori, kaj bo sledilo pri izdelavi pice. Prvo položi roke na sosedove rame in začne pripravljati testo: masiral bo ramena, vrat in hrbet soseda, kakor da bi mesil testo, nato bo na testo položil sestavine pice: paradižnikovo omako, salamo, sir, origano, olivo ..., vse to z nežnimi krožnimi gibi. Vaja je primerna tudi kot vaja sproščanja po končani delavnici.

METANJE ŽOGICE

Igra je primerna predvsem za mlajše otroke. Otroku vržemo žogico in povemo svoje ime. Ta otrok nato vrže žogico drugemu otroku, pri tem pa pove naše in nato še svoje ime.

IGRE ZA RAZDELJEVANJE V SKUPINE

Nekatere izmed delavnic so primerne za izvedbo v manjših skupinah. Spodaj navajamo nekaj načinov, kako udeležence razdeliti v manjše, naključne skupine na zanimiv in prijeten način.

ATOMČKI

Udeleženci, ki predstavljajo atomčke, prosto krožijo po prostoru. Vodja skupine jim daje različne ukaze, npr.: »Dva atomčka!«, »Trije atomčki!« ... in »atomčki« morajo tvoriti skupine, nato pa zopet nadaljujejo sprehajanje, do naslednjega ukaza vodje. Igra se konča, ko dobimo skupine z zelenim številom »atomčkov«.

ŠTETJE

Udeleženci začnejo šteti od 1 do 5 (odvisno, kakšno skupino želite tvoriti). Šesti udeleženec po vrsti nadaljuje štetje s številko 1. Skupine nato predstavljajo enke, dvojke, trojke ...

ŽIVALI - SADJE

Vodja skupine že vnaprej pripravi zeleno število listkov, na katerih so navedene živali. Če želimo na primer tvoriti pet manjših skupin, na pet listkov napišemo isto žival (raca). Udeleženci žrebajo listke in nato tisti, ki so prejeli isto žival, tvorijo eno skupino. Možne so variacije, na primer sadje, barve, predmeti, rastline. Igro lahko izvedemo celo tako, da napišemo živali, ki spadajo k določeni družini (perutnina, divjad). Listke lahko udeležencem nalepimo tudi na čelo.

SADNA KUPA

Vodja vsakemu udeležencu, ki sedijo/stojijo v krogu, določi ime sadeža (pomaranča, banana, jabolko ipd.). Vodja naj stoji v sredini kroga in daje ukaze. Zavpije npr.: »Pomarančna kupa!« in udeleženci, ki nosijo ime pomaranče, morajo zamenjati svoja mesta. Tisti, ki je bil v sredini (vodja), si mora zdaj poiskati mesto v krogu. Kdor je bil najpočasnejši in je zaradi tega ostal v sredini kroga, nadaljuje igro (naslednji pripravlja sadno kupo). Če nekdo da ukaz: »Sadna kupa«, morajo vsi zamenjati svoje sedeže oziroma mesta v krogu.

Handwriting practice area consisting of horizontal lines on a lined page.